הלכות (שופר) סוכה (ולולב) פרק ז' - תמלול

סיכום השיעור

סיכום פון הלכות לולב — פרק ז' פון הלכות שופר סוכה ולולב

הקדמה — פארוואס הייסט עס "הלכות לולב"

פשט: דער רמב"ם הייבט אן הלכות לולב, וואס באהאנדלט די ד' מינים, נאכדעם וואס מ'האט שוין געענדיגט הלכות שופר און הלכות סוכה.

חידושים:

- **פארוואס הייסט עס "לולב" און נישט "אתרוג":** הגם דער פסוק (ויקרא כ"ג:מ') הייבט אן מיט "פרי עץ הדר" (אתרוג), רופט מען די גאנצע מצוה "לולב" (אזוי אויך אין די משנה — "לולב הגזול", און אין די ברכה — "על נטילת לולב"). די סיבה איז ווייל דער לולב איז דער "רוב" — ער איז דער גרעסטער, דער העכסטער, און ער האט מיט זיך צוויי "באגלייטערס" (הדסים און ערבות) וואס ווערן צוזאמענגעבונדן מיט אים. דער לולב מיט זיינע באגלייטערס קעגן דעם אתרוג — דער לולב איז דער עיקר.
- **צורת המצוה ווייזט אויף לולב:** ווען מ'קוקט אויף א איד וואס מקיים די מצוה, זעט מען אז ער שאקלט די לולב — דאס איז די "צורת המצוה". דער אתרוג איז אזוי ווי אן עקסטערע זאך וואס קומט מיט.
- **פארוואס דער פסוק הייבט אן מיט אתרוג:** דער פסוק שטעלט אתרוג ערשט ווייל ער שטייט באזונדער — "פרי עץ הדר" — און נאכדעם קומען די אנדערע דריי אלס איין סעט: "כפת תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל". דאס שטימט מיט דעם מהלך אז לכתחילה בינדט מען צוזאם לולב, הדסים, ערבות, אבער דער אתרוג ווערט געהאלטן באזונדער.
- **דיון אין טעמי המקרא (טראפ):** די טראפ שטיצן נישט אינגאנצן דעם חילוק — דער גרעסטער מפסיק צווישן די דריי איז דוקא אויף "כפת תמרים" (א זקף). ביי דעם ו' החיבור — "וענף" און "וערבי" האבן א ו', אבער "כפת תמרים" נישט, וואס קען מיינען אז די צוויי לעצטע זענען מער פארבונדן מיט "כפת תמרים". דער **אבן עזרא** זאגט אז אין לשון המקרא זענען נישטא פעסטע כללים ביי ליסטעס — אמאל שטייט א ו' אויף דעם צווייטן, אמאל אויף דעם לעצטן, אמאל גארנישט.
- **תורה שבעל פה אידענטיפיצירט די מינים:** דער רמב"ם'ס תפקיד איז צו זאגן וואס תורה שבעל פה איבערגיט — ספעציפיש די אידענטיפיקאציע פון די ד' מינים, וואס שטייט נישט מפורש אין תורה שבכתב. ווי דער רמב"ם שרייבט אין זיין הקדמה צו משנה תורה און הקדמה צו פירוש המשנה: די גמרא'ס לימודים (דרשות) זענען רמזים, אבער דער אמת איז אז עס איז געוועזן מקובל הלכה למשה מסיני.

הלכה א — כפת תמרים: לולב

"כפת תמרים האמורים בתורה הן חריות של דקל כשיצמחו קודם שיתפרדו עליהן אלא כשיהיו כמו שרביט, והוא הנקרא לולב."

פשט: "כפת תמרים" זענען די צווייגן (חריות) פון א טייטלבוים (דקל), ווען זיי וואקסן נאך, פאר זיי עפענען זיך אויף — ווען זיי זענען נאך ווי א שטעקן (שרביט). דאס איז וואס מ'רופט "לולב".

חידושים:

- **חריות — א ספעציפישער נאמען:** יעדע מין פרוכט/בוים האט אייגנארטיגע נעמען פאר זיינע טיילן (ווי בוצר/קוצר ביי שניידן). די צווייגן פון א דקל הייסן "חריות".
- **"כמו שרביט" — ווי שטרענג?** דער רמב"ם זאגט "כמו שרביט" — ווי א גראדע שטעקן. דאס מיינט נישט נויטווענדיג אז עס מוז זיין אינגאנצן פארמאכט (ווי מהדרין זוכן). אפילו אויב אביסל פון די בלעטער זענען שוין אביסל אפן, איז עס נאך "כמו שרביט". די פרטים פון הידור וועלן קומען שפעטער.
- **"כפות" — אפשר פון לשון "קפות":** דאס ווארט "כפות" האט אפשר א שייכות צו "קפות" — צוזאמגענומען, צוגעמאכט — וואס באשרייבט דעם מצב פון די בלעטער וואס זענען נאך צוזאמגעלייגט.

הלכה א — פרי עץ הדר: אתרוג

"פרי עץ הדר האמור בתורה הוא אתרוג."

פשט: "פרי עץ הדר" וואס שטייט אין תורה איז דער אתרוג. די גמרא האט פארשידענע דרשות וויאזוי מ'ווייסט דאס, אבער דער אמת איז אז עס איז הלכה למשה מסיני.

הלכה א — ענף עץ עבות: הדס

"ענף עץ עבות האמור בתורה הוא ההדס שעליו חופין את עצו, כגון שיהיו שלשה עלין או יותר על כן בגבעול אחד."

פשט: "ענף עץ עבות" איז דער הדס — א צווייג וואס זיינע בלעטלעך דעקן צו דעם האלץ, ספעציפיש ווען דריי (אדער מער) בלעטלעך וואקסן פון איין פונקט (גבעול אחד) — דאס איז "שילוש".

חידושים:

- **"ענף עץ עבות" — פירוש:** "ענף עץ עבות" מיינט נישט אן ענף פון א גרויסע בוים, ווייל הדסים וואקסן נישט אויף גרויסע ביימער. עס מיינט אן ענף פון א קליין ביימעלע וואס איז "עבות" — געדעכט מיט בלעטער.
- **הדס שוטה — אן אנדערע מין, נישט בלויז פסול:** דער רמב"ם זאגט: "היו שני העלים בשוה זה כנגד זה והשלישי למעלה מהם, אין זה עבות, נקרא הדס שוטה." לויט דעם רמב"ם איז הדס שוטה נישט בלויז א פסול'ע הדס, נאר **אן אנדערע מין** — עס איז פשוט נישט "ענף עץ עבות". ביי צוויי בלעטער קעגן איינאנדער מיט דעם דריטן העכער, איז די דריטע זייט אפן, און דאס איז נישט "עבות" (געדעכט). דער נאמען "שוטה" (נאר) ווערט פארגעלייגט ווייל ער גייט נישט "קיין ראד" — ער איז "משובש כשוטה", פארבונדן מיט "סוטה מן הדרך" — אפגעגאנגען פון דעם גלייכן וועג.
- **פראקטישע נפקא מינה — צי מ'דארף טשעקן יעדן קנאט:** אויב הדס שוטה איז טאקע אן אנדערע מין, קומט אויס א גרויסע נפקא מינה: **אפשר לויט דעם רמב"ם דארף מען בכלל נישט טשעקן יעדן איינציגן קנאט אויף משולש**, ווייל אז מ'האט דעם ריכטיגן מין הדס, איז ער שוין בעצם "עבות." דאס איז אנדערש פון דער פראקטישע מנהג היינט וואו מ'טשעקט אז יעדער טייל פון דעם הדס זאל זיין משולש.
- **די שאלה פון "חצי משולש חצי לא":** דער גאנצער ענין וואס מ'פרעגט היינט — צי א הדס וואס איז חצי משולש און חצי נישט משולש איז כשר — **שטייט בכלל נישט אין רמב"ם**. אין פרק ח הלכה ה שטייט נאר וועגן פעלנדיגע בלעטער (נשרו עליו), וואס איז עפעס אנדערש. דאס שטיצט דעם פארשלאג אז פאר דעם רמב"ם איז שילוש א סימן פון דעם מין, נישט א באזונדערע הלכה'שע תנאי אויף יעדן טייל פון דעם צווייג.
- **ראב"ד'ס השגה:** דער ראב"ד חולק אויפ'ן רמב"ם און זאגט: **"וצריך להיות כן כל השיעור או רובו, ואם אינו כן פסול"** — דער גאנצער שיעור (אדער רובו) דארף זיין משולש, און אויב נישט איז עס פסול. דאס ווייזט אז דער ראב"ד האט פארשטאנען אז ביים רמב"ם פעלט דער עיקר הלכה וועגן שילוש אויפ'ן גאנצן שיעור. דער רמב"ם האלט אז עס איז גענוג אז "שלשה

עלים בגבעול אחד" — איין שטעלע וואו מ'זעט דריי בלעטער אין איין ריי, ווייל דאס באווייזט אז עס איז דער ריכטיגער מין.

- **"גבעול אחד" — טייטש:** "גבעול" מיינט נישט "ענף" (צווייג), נאר אזוי ווי "עגול אחד" — איין רינג/שורה, וואס שטימט מיט דעם טייטש פון שילוש (דריי בלעטער אין איין קרייז).

- [דיגרעסיע: ס'ווערט שפאסיג צוגעגעבן אז דער בלעטל איז "פטור מן המצוה" ווי א שוטה וואס איז חרש שוטה וקטן פטור מכל המצוות.]

הלכה א — ערבי נחל: ערבה

"ערבי נחל האמורות בתורה, אין כל דבר הגדל על הנחל, אלא מין ידוע הוא הנקרא ערבי נחל. וסימניו: קנהו אדום, ועלה שלו משוך, ופיו חלק. ורוב מין זה גדל על הנחלים, לכך נאמר ערבי נחל. ואפילו היה גדל במדבר או בהרים כשר."

פשט: "ערבי נחל" איז נישט סתם יעדע בלעטער וואס וואקסן ביי א טייך, נאר א ספעציפישער מין מיט קלארע סימנים: דער צווייגל איז רויטלעך, דער בלאט איז לענגלעך (משוך), און דער זייט פון בלאט איז גלאט (חלק). רוב פון דעם מין וואקסט ביי טייכן, דערפאר הייסט עס "ערבי נחל," אבער אויב עס וואקסט אין מדבר אדער בערג איז עס אויך כשר.

חידושים:

- **צוויי טעותים וואס מ'דארף אויסמיידן:** (א) מ'זאל נישט מיינען אז "ערבי נחל" מיינט סיי וועלכע צווייג וואס וואקסט ביי א נחל — דאס איז זיכער נישט. (ב) מ'זאל נישט מיינען לחומרא אז דער ערבה מוז דווקא קומען פון א נחל. ביידע זענען נישט ריכטיג. **דער עיקר איז דער מין** — "ערבי נחל" איז דער נאמען פון דעם מין, און "נחל" איז נאר א סימן וואו ער געווענלעך וואקסט, נישט א תנאי.

הלכה א (המשך) — צפצפה: דער דומה לערבה

"ויש מין אחר דומה לערבה, ועלה שלו עגול, ופיו דומה למסר, וקנהו אינו אדום, וזהו הנקרא צפצפה, והיא פסולה."

"ויש עוד מין ערבה שאין פיו עגול שלם חלק, ואין פיו דומה למסר כצפצפה, אלא יש בו תלמים קטנים עד מאוד כמו פי מגל קטן" — און דאס איז יא כשר ווייל עס איז נאך פון דעם ערבה-מין.

פשט: צפצפה איז א באזונדערע מין וואס איז דומה צו ערבה אבער האט דריי חילוקים: רונדיגע בלעטער, זעגלעכע קאנטן, און נישט-רויטער צווייגל. דאס איז פסול. אבער א מין ערבה וואס האט נאר קליינטשיגע זעגלעך (ווי א קליינע מגל) איז נאך כשר.

חידושים:

- **"פיו דומה למסר" איז נישט א פסול, נאר א סימן פון אן אנדערע פאמיליע:** די סימנים (רונדיגע בלעטער, זעגלעכע קאנטן, נישט-רויטער צווייגל) זענען נישט "פסולים" אויף א ערבה, נאר **סימנים אז עס איז בכלל אן אנדערע מין** — א צפצפה, וואס איז א באזונדערע פאמיליע.

- **מציאות'דיגע חילוק צווישן ערבה-וואריאנט און צפצפה:** דער חילוק איז א מציאות'דיגער: פון אן ערבה-זאמען קען אויסוואקסן א ערבה וואס זעט אויס א ביסל אנדערש (מיט קליינטשיגע תלמים), אבער פון אן ערבה קען נישט אויסוואקסן א צפצפה — דאס איז אן אנדערע פאמיליע לגמרי. ווען די גמרא זאגט "צפצפה דומה לערבה", מיינט עס אז צפצפה איז פון א ווייטערע פעמיליע — א "ווייטע קאזין" — אבער נישט דער זעלבער מין. די ערבה פון "תלמים קטנים" און די נארמאלע ערבה זענען "ברידער" — תת-מינים (סאב-מינים) פון דעם זעלבן מין.

- **פראקטישע אבסערוואציע — ערבה ווערט גענומען לקולא:** בפועל נעמט דער עולם ערבות לקולא — מען נעמט די לאקאלע ערבות פון יעדע געגנט, אן מ'זאל זיך זייער מדקדק זיין. מ'האט קיינמאל נישט געברענגט ערבות פון ווייטע ערטער אזוי ווי מען ברענגט לולבים און אתרוגים. אמעריקאנער ערבות זענען זייער אנדערש פון ישראל'דיגע ערבות. ביי "קנה שלה אדום" — א חלק זענען רויטלעך, א חלק נישט, א חלק ווערן ברוין. מ'האט קיינמאל נישט געהערט א חשש פון "ערבה הר" (צפצפה) אין פראקטיק.

הלכה ב — "כל הדברים האלו מפי השמועה"

"וכל הדברים האלו מפי השמועה הן, נתפרשו מפי משה מסיני."

פשט: אלע סימנים וואס באשטימען וועלכע מינים זענען כשר פאר ד' מינים זענען א קבלה פון משה רבינו מסיני, דור נאך דור.

חידושים:

- **"נתפרשו" — נישט "נתקבלו":** דער רמב"ם שרייבט "נתפרשו" און נישט "נתקבלו". דער בעסערער פירוש: "נתפרשו" מיינט "פירוש המצוה" — משה רבינו האט מפרש געווען וואס די מצוה איז, נישט א טייטש פון דעם פסוק, נאר א טייטש פון דער מצוה גופא. אזוי ווי דער רמב"ם'ס כלל פון "פירוש המצות" — דאס איז וואס משה האט איבערגעגעבן מפי הקב"ה. (א צווייטער מהלך — אז "נתפרשו" מיינט אז ס'איז אויך אריינגעלערנט אין חכמת הכתוב — ווערט אפגעשוואכט, ווייל דער רמב"ם האט בכלל נישט געברענגט די רמזים פון די פסוקים.)

- **"כל הדברים האלו" — ברייטער ווי נאר מינים:** "כל הדברים האלו" כולל נישט נאר וועלכע פעמיליע/מין איז כשר, נאר אויך: ביי לולב — וועלכע תקופה פון וואוקס; ביי הדסים — וועלכע תקופה; ביי ערבות — וועלכע מיני ערבות. די גמרא מאכט דרשות אויף אלעס, אבער דער יסוד איז מפי השמועה.

הלכה ג — ארבעה מינים מצוה אחת הן

"ארבעה מינים אלו מצוה אחת הן, ומעכבין זה את זה. וכולן נקראין מצות לולב."

פשט: די ד' מינים פארמען איין מצוה. מ'קען נישט מקיים זיין מיט נאר א טייל — זיי זענען מעכב איינער דעם אנדערן. און אלע צוזאמען ווערן גערופן "מצות לולב".

חידושים:

- **מעכבין זה את זה — פראקטישע נפק"מ:** אויב מ'האט נאר צוויי אדער דריי מינים, האט מען נישט מקיים געווען אפילו א חלק פון דער מצוה. דאס שאפט א שווערע שאלה אין א דור/יאר וואו מ'קען נישט צוקומען צו איינעם פון די מינים.

- **"נקראין מצות לולב" — פארוואס:** דער רמב"ם זאגט נישט דא אויסדריקלעך פארוואס, אבער שפעטער איז ער מרמז — ווייל לולב איז דער גרעסטער מין. אין גמרא ווערט עס גערופן "מצות לולב", און דער רמב"ם נאטירט דעם מנהג הלשון.

הלכה ד — אין פוחתין ואין מוסיפין

"ואין פוחתין מהם ואין מוסיפין עליהם."

פשט: מ'טאר נישט צונעמען פון די ד' מינים און נישט צולייגן.

חידושים:

- **דער רמב"ם ברענגט נישט "בל תוסיף" בפירוש:** אין גמרא זעט אויס אז צולייגן א פינפטן מין אדער אראפנעמען איינעם איז אן איסור פון בל תוסיף/בל תגרע. אבער דער רמב"ם ברענגט דאס נישט אלס א לאו. ווען ס'וואלט געווען ממש א לאו, וואלט ער עס געדארפט ברענגען.

- **דער רמב"ם'ס שיטה אין בל תוסיף (הלכות ממרים):** דער רמב"ם האלט אז "בל תוסיף" און "בל תגרע" איז בעיקר א כלל-ישראל ענין — אז

מ'זאל נישט מיינען אז עפעס וואס איז נישט קיין מצוה איז א מצוה, און אז קיינער טאר נישט צולייגן אדער אראפנעמען מצוות. דאס איז אסאך וויניגער אן "עשיה" פון א יחיד (ווי רש"י לערנט — "די תורה זאגט פיר און דו טוסט פינף"), און אסאך מער א כלל ישראל-ענין וועגן דער שלימות פון תורה.

- **ראיות פון אנדערע הלכות אין רמב"ם:**

- **סוכה שמיני עצרת:** דער רמב"ם זאגט אז מ'דארף עפעס צוברעכן/שנה'ן אין סוכה שמיני עצרת כדי צו ווייזן אז ס'איז נישט א מצוה-חיוב. אבער ער זאגט נישט "כדי שלא יעבור על בל תוסיף" — ער ברענגט נישט דעם לאו.

- **ברכת כהנים (הלכות תפילה י"ד):** דארט שרייבט דער רמב"ם "אין הכהנים רשאין להוסיף ברכה, שנאמר לא תוסיפו על הדבר." דא ברענגט ער יא דעם פסוק — אבער ער זאגט "אין רשאין" (מ'טאר נישט), נישט "עובר על לאו."

- **תפילין (פינף פרשיות):** דער רמב"ם ברענגט אז מ'טאר נישט, אבער אלעמאל אלס "איסור," נישט אלס מלקות.

- **דער יד פשוטה'ס אנאליז:** דער "יד פשוטה" (פירוש אויפ'ן רמב"ם) האט נאכגעגאנגען אלע שטעלן אין רמב"ם. ער ווייזט אז "בשום מקום לא הוזכר ענין מלקות בזה" — דער רמב"ם ברענגט קיינמאל נישט מלקות פאר בל תוסיף אין אזעלכע פאלן, כאטש אין גמרא שטייט אז איינער וואס שלאפט אין סוכה שמיני עצרת דארף לכאורה באקומען מלקות. "הרמב"ם לא הסכים לזה דבר ולא חצי דבר."

- **רמב"ם'ס חילוק — צוויי מיני בל תוסיף:** דער רמב"ם האלט אז ס'איז דא צוויי סארטן בל תוסיף: (א) א דאורייתא — ווען חכמים/ציבור טראכטן אויס א נייע מצוה און מאכן עס פאר א תורה-חיוב; (ב) ווען א יחיד טוט עפעס מער — דאס איז אפשר א סניף פון דעם זעלבן ענין, אבער נישט דער עיקר לאו.

- **מקור פון רמב"ם'ס בל תוסיף — הלכות ממרים און נביא שקר:** דער רמב"ם'ס בל תוסיף אין הלכות ממרים איז פארבונדן מיט דעם לאו פון נביא שקר: "כל אשר יאמר דבר בשמי אשר לא צויתיו". א נביא שקר זאגט "דער אייבערשטער האט מיר געזאגט א נבואה," א חכם זאגט "אזוי לערן איך ארויס פון תורה" — ביידע טוען **די זעלבע עוולה** (זאגן אז עפעס איז מן השמים וואס איז נישט), נאר מיט אן אנדערע לשון.

- **קאנטעקסט פון בל תוסיף אין תורה — נעבן עבודה זרה:** "לא תוסיף ולא תגרע" שטייט אין תורה ביידע מאל נעבן עבודה זרה — איינמאל ביי בעל פעור, א צווייטע מאל ביי "כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש." דער פשט: די תורה זאגט, ס'איז דא גענוג עבודת השם — לייג נישט צו נייע עבודות. דאס שטימט מער מיט רש"י'ס פשט, אבער מיט דעם רמב"ם שטימט עס אויך: דער חשש פון א נביא שקר איז אז ער וועט זאגן אז ס'איז דא א נייע עבודה פון הקב"ה.

- **בל תגרע — ביאור הלכה'ס שיטה און קשיות דערויף:** דער ביאור הלכה זאגט אז אויב איינער האט נישט קיין לולב, זאל ער נישט נעמען די אנדערע דריי מינים בשם מצוה, ווייל ער איז עובר אויף בל תגרע. דאס איז שווער — ווייל אויב איינער לייגט תפילין מיט נאר דריי פרשיות, זאגט קיינער נישט אז ער איז עובר בל תגרע — ער איז פשוט נישט מקיים די מצוה. לויט רש"י, בל תגרע איז א סניף פון בל תוסיף: דער וואס מאכט זיך צום בעל הבית איבער די צורת המצוה, וועט סוף כל סוף אויך מאכן "האלבע מצוות."

- **בל תוסיף ביי א פינפטע מין — תלוי אין מחלוקת וועגן אגד:** אויב צריך אגד (מ'דארף צוזאמענבינדן), איז א פינפטע מין ווי ביי תפילין מיט א פינפטע פרשה — עס פסל'ט. אבער אויב אגודה איז נישט מעכב, איז דער פינפטע מין נישט א פראבלעם. בל תוסיף איז נאר ווען מ'טוישט **די צורת המצוה** (ווי ציצית מיט פינף פעדים אנשטאט פיר).

- **דער רמב"ן אין ספר המצוות:** מ'דארף נאכקוקן דעם רמב"ן אין שכחת המצוות, וואו ער קריגט זיך מיט דעם רמב"ם'ס שיטה.

הלכה ד (המשך) — "ואם לא נמצא אחד מהם" — מ'ברענגט נישט א תחליף

דער רמב"ם זאגט: אויב מ'האט נישט געטראפן איינעם פון די מינים, ברענגט מען נישט אנשטאט דעם אן אנדערע מין וואס איז דומה.

פשט: מ'טאר נישט ברענגען א לעמאן אנשטאט אן אתרוג, כדי נישט צו פירן צו א טעות אז דער תחליף איז כשר.

חידושים:

- די גמרא האט א הוה אמינא אז מ'זאל ברענגען א לעמאן **כדי שלא תשתכח תורת ארבעה מינים** — אבער מ'דחה'ט עס ווייל **"נפיק מיניה חורבא"** — מענטשן וועלן מיינען אז א לעמאן איז כשר לאתרוג.

- **חילוק צווישן א פסול'ע זאך און א ראנג'ע זאך:** א **טרוקענע לולב** (פסול אבער דער ריכטיגער מין) פלעגט מען יא נוצן כדי שלא תשתכח — ווי רב פפא זאגט **"מורישין לולביהם לבניהם ולבני בניהם."** אבער א **פרעמדע מין** — דאס טאר מען נישט, ווייל דער חשש פון חורבא איז גרעסער.

- [דיגרעסיע: רב דעסלער'ס משל צו דאוונען — רב דעסלער זאגט אז אסאך מאל האט אונזער דאוונען נישט קיין צורת הדאוונען, און דער איינציגער צידוק איז "כדי שלא תשתכח." אבער דא איז אויך דער חשש פון "נפיק חורבא" — מ'רעדט זיך איין אז דאס הייסט געדאוונט. דער חילוק: אויב מ'האלט אן **די זעלבע נוסח** (אפילו אן כוונה/התלהבות), ווייסט יעדער אז מ'קען בעסער דאוונען — דאס איז נישט געפערליך. אבער מ'זאל נישט מאכן **א נייע דאוונען** (רעפארם דאוונען) — דאס וואלט געווען ווי ברענגען א פרעמדע מין אנשטאט אן אתרוג.]

הלכה ד (המשך) — מצוה מן המובחר לאגוד

"מצוה מן המובחר לאגוד לולב הדס וערבה ולעשות שלשתן אגודה אחת, והיא הנקראת אגודה של לולב. וכשנוטלן לצאת בהם מברך תחלה על נטילת לולב, והואיל וכולם סמוכים לו."

פשט: ס'איז א הידור מצוה צו צוזאמענבינדן לולב, הדס, און ערבה אין איין אגודה. מ'מאכט די ברכה "על נטילת לולב" פאר מ'הייבט עס אויף, ווייל גלייך ביים אויפהייבן איז מען שוין יוצא.

חידושים:

- **באמערקונג וועגן "מצוה מן המובחר" און "הרי זה משובח":** אין הלכות יום טוב קומט פאר אסאך "מצוה מן המובחר" און "הרי זה משובח" — מער ווי אין ספר מדע און אהבה. דער סברא: ביי **מצוות עשה חיוביות** (ווי ארבעה מינים, סוכה) איז דא מער פלאץ פאר הידורים — "ביי א יום טוב קאכט מען זיך אין די מצוה."

- **צורת המצוה — הדס און ערבה באגלייטן דעם לולב:** ס'זעט אויס אז די צורת המצוה איז אז הדס און ערבה זענען **סמוכים צום לולב** — זיי באגלייטן אים.

- **ברכה פאר'ן אויפהייבן:** מ'דארף מאכן די ברכה **פאר** מ'הייבט אויף דעם לולב, ווייל גלייך ביים אויפהייבן (און שאקלען) איז מען שוין יוצא — אנדערש ווי שופר, וואו מ'קען מאכן די ברכה ווען מ'האלט שוין דעם שופר אין האנט (ווייל מ'איז נאך נישט יוצא ביז מ'בלאזט).

- **פארוואס "על נטילת לולב" און נישט אויף אלע פיר מינים?** דער רמב"ם'ס טעם: **"והואיל וכולם סמוכים לו"** — אלע מינים זענען סמוך צום לולב. צי דאס מיינט **פראקטיש** (דער לולב איז דער גרעסטער און שטייט אין מיטן, די אנדערע זענען קליין ארום אים), אדער **מהותית** (דער לולב איז מעיקר הדין דער חשוב'סטער מין — ווי אין סוד, לולב איז די שדרה, דער גאנצער גוף). דער רמז אין סוד שטאמט אויך פון דער פאקט אז ער איז דער גרעסטער.

הלכה ז — נטילת ד' מינים: וויאזוי מ'נעמט זיי

"נוטל אגודה זו בימינו ואתרוג בשמאלו... ונוטלין דרך גדולתן, שיהיו עיקריהן למטה לארץ וראשיהן למעלה"

פשט: מ'נעמט די דריי מינים (לולב, הדס, ערבה) אין רעכטע האנט און אתרוג אין לינקע האנט. מ'נעמט זיי "דרך גדילתן" — אזוי ווי זיי וואקסן, מיט דעם שורש אונטן און דעם שפיץ אויבן.

חידושים:

- **פארוואס ימין פאר דריי מינים:** ימין איז חשוב'ער, און דריי מינים זענען מער ווי איינס, דערפאר גייען זיי אין די חשוב'ערע האנט.

- **וואס מיינט "דרך גדילתן":** "דרך גדילתן" מיינט נישט ווי דער פרוכט הענגט ווען ער איז שוין שווער (ווייל אן אתרוג הענגט אראפ ווען ער ווערט גרויס), נאר עס מיינט ווי דער שורש שטייט צום בוים — "שיהיו עיקריהן למטה לארץ וראשיהן למעלה" — אזוי ווי "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע" — דער שורש אונטן, דער קאפ אויבן.

- **דער רמב"ם'ס שיטה אין סדר הנטילה:** דער רמב"ם זאגט אז מ'לאזט די לולב אויפ'ן טיש, מאכט א ברכה, און הייבט עס אויף.

- **קעגן דעם מנהג פון איבערדרייען דעם אתרוג:** דער מנהג וואס מ'לייגט דעם אתרוג איבערגעדרייט (כדי ער זאל נישט זיין "דרך גדילתו" ביז נאך דער ברכה) ווערט קריטיקירט — "ס'האט נישט קיין טעם און קיין ריח, מ'זאל עס נישט טון."

- [דיגרעסיע: מנהג פון לולב האלטער און אתרוג פושקע — א לענגערע דיסקוסיע וועגן דעם אלטן מנהג אז מ'פלעגט גיין אין שול מיט דער לולב אין האנט און דעם אתרוג אין א פושקע (האלטער). דער עיקר ברכה האט מען געמאכט אינדערהיים, עובר לעשייתן. ווען מ'האלט א לולב איז מען מקיים די מצוה יעדע מינוט (ווי מ'וועט שפעטער זען פון "אנשי ירושלים"). דער אתרוג אין א פושקע איז אויך יוצא ווייל עס איז נאר א "שיינקייט" (נוי) און נישט חוצץ.]

- **קריטיק אויף פלאסטיק לולב-האלטערס:** היינטיגע מענטשן וואס לייגן זייער לולב אין פלאסטיק ווערט שארף קריטיקירט — "דאס איז א ביזוי מצוה." "וואו שטייט אין תורה פלאסטיק? אין גאנצע תורה איז נישט געווען קיין פלאסטיק." דער גאנצער מושג פון לולב איז אז מ'האלט עס — מ'זאל עס האלטן אין די הענט ווען מ'גייט אין שול.

הלכה ח — ואם לא אגדן, נוטלין אחד אחד

"ואם לא אגדן, נוטלין אחד אחד יצא. והוא שיהיו ארבעתן מצויין אצלו."

פשט: אויב מ'האט נישט צוזאמענגעבונדן די מינים, קען מען זיי נעמען איינס נאכ'ן אנדערן און מ'איז יוצא. אבער דער תנאי איז אז אלע פיר מינים זאלן זיין פארהאן ביי אים.

חידושים:

- **וואס מיינט "אחד אחד":** צי "אחד אחד" מיינט יעדער מין באזונדער (לולב, הדס, ערבה), אדער אפילו יעדער איינצלנער הדס באזונדער. לכאורה קען עס מיינען יעדער איינצלנער שטיק.

- **וואס מיינט "מצויין אצלו":** צוויי פירושים — (א) עס ליגט ממש פאר אים אויפ'ן טיש, (ב) עס איז "מצוי" — ער האט צוגאנג צו אלע מינים (אפילו אין שול). דער נפקא מינה: צי מ'קען מאכן א ברכה אויף דער לולב אינדערהיים ווען דער אתרוג איז אין שול, אויב ער ווייסט אז דארט איז דא אן אתרוג.

- **"ואם לא אלא מין אחד... לא יטול עד שימצא השאר":** ווען עס פעלט א מין, זאל מען נישט נעמען ביז מ'האט אלעס.

- **דער אגד איז נישט מעכב:** דער רמב"ם פסק'נט אז דער אגד (צוזאמענבינדן) איז נישט מעכב — דאס איז א מחלוקת אין גמרא, און דער רמב"ם פסק'נט אז מ'קען יוצא זיין אן אגד. דאס וואס "מעכב" מיינט ביי ד' מינים איז נישט אז מ'מוז זיי האלטן צוזאמען, נאר אז מ'מוז אלע פיר האבן.

הלכה ח (המשך) — כמה נוטלין: די צאל פון יעדער מין

"כמה נוטלין הן — לולב אחד ואתרוג אחד ושני בדי ערבה ושלשה בדי הדס. ואם רצה להוסיף בהדס כדי שתהא אגודתו גדולה, מוסיף, ונוי מצוה הוא."

פשט: די שיעורים: איין לולב, איין אתרוג, צוויי ערבות, דריי הדסים. מ'קען צולייגן מער הדסים פאר שיינקייט.

חידושים:

- **מקור פאר די צאלן:** "ערבי נחל" איז א לשון רבים (מינימום צוויי), אבער די ספעציפישע צאלן (דריי הדסים, צוויי ערבות) זענען א הלכה למשה מסיני. דער רמב"ם האט א כלל אז א הלכה וואס ס'איז דא א מחלוקת (ר' עקיבא זאגט איין הדס און איין ערבה) קען זיין א הלכה למשה מסיני.

- **פארוואס דווקא הדס קען מען מוסיף זיין:** "נוי מצוה" איז דער הסבר — הדס איז א שיינע בלעטל, שענער ווי ערבות, און מער הדסים מאכן א שענערע אגודה. דערפאר איז עס נישט "בל תוסיף" — ווייל מ'לייגט עס צו פאר שיינקייט, נישט ווי אן אנדערע מין.

- **פראקטישע שיטות אין צאל הדסים:** (א) דער מנהג פון די גאונים — לפחות 68 הדסים, כמנין "לולב" (ברענגט דער מגן אברהם און הגהות מיימוניות). (ב) 63 הדסים כמנין "הדר" (ברענגט ר' איגל). 68 הדסים איז פראקטיש זייער שווער — "אכט און זעכציג וועט אויסקומען א באקעט אזוי גרויס."

- **פראקטישע הנהגה מיט הדסים:** ר' אלימלך זאגט אז דריי הדסים זאלן זיכער זיין כשר (משולש), אבער נאכדעם קען מען צולייגן הדסים וואס זענען נישט אינגאנצן משולש — פאר נוי מצוה.

- **דער ראב"ד'ס השגה:** דער ראב"ד זאגט אז נאר ביי הדס איז דא דער ענין פון נוי (מוסיף זיין). **"אבל שאר המינים אין מוסיפין על מנינם"** — ביי אנדערע מינים לייגט מען נישט צו. **"ואם עשה כן, לא פסול"** — עס ווערט נישט פסול, אבער עס איז נישט לכתחילה.

הלכה: מוסיף על המינים — האם פוסל (המשך)

חידושים:

- **דער ראב"ד'ס חילוק:** דער ראב"ד חולק אויפ'ן רמב"ם'ס פסול פון מוסיף. ער זאגט אז אפילו ר' יהודה וואס זאגט לולב צריך אגד, רעדט נאר ווען מ'לייגט צו **א נייעם מין** (שלא במינו) אין דעם אגד — דאס מאכט עס פסול. אבער צוצולייגן **נאך א שטיקל הדס** (במינו) איז קיין פראבלעם נישט, ווייל ר' יהודה'ס כלל "אין אוגדין לולב אלא במינו" מיינט נאר אז מ'טאר נישט אוגד זיין מיט א פרעמדע מין, אבער צוויי לולבים צוזאמען איז כשר ווייל ס'איז דער זעלבער מין.

- **דער רמב"ם האט חזרה געהאט (חזר בו):** דער רמב"ם אליין האט מסכים געווען מיט דעם ראב"ד און האט **מתקן געווען זיין ספר בידו.** רבי אברהם בן הרמב"ם זאגט בפירוש: "חזר בו ז"ל ותיקן את ספרו בידו כאר, **ומוסיף וגורע לא פסל.**" דאס איז איינע פון די ראיות אז דער ראב"ד איז געוועלטליך גערעכטעט ווען ער איז משיג.

- **בל תוסיף אן פסול:** אפילו נאכ'ן חזרה, איז דא א צד אז ס'איז פארט דא א **שאלה פון בל תוסיף** אויף מוסיף, אבער דאס איז א באזונדערע לאו — ס'מאכט נישט פסול דעם לולב, נאר ס'איז אן עקסטערע איסור.

- **פארוואס הדסים "נוי מצוה" אבער ערבות נישט?** הדסים האבן א **ריח טוב** וואס מאכט עס שענער, אדער הדסים זענען פשוט **שענער** פון ערבות.

- **ראיה פון סנהדרין:** ר' אברהם בן הרמב"ם ברענגט אז זיין טאטע האט געהאט א ראיה פון א **גמרא אין סנהדרין** אז מ'קען מוסיף זיין אויף לולב.

הלכה: שיעור אורך כל מין

"לולב אין פחות מארבעה טפחים. מדידתו משדרה בלבד, לא מראש העלין."

פשט: דער לולב דארף מינימום 4 טפחים זיין, געמאסטן פון דער **שדרה** (שטאם) אליין, נישט פון די שפיצן פון די בלעטער. ווי לאנג ער איז מער פון דעם — כשר.

חידוש: דאס איז א **חומרא** — ווייל די גמרא זאגט 3 טפחים פלוס א טפח פאר'ן האלטן, אבער דער רמב"ם רעכנט נאר פון דער שדרה, נישט פון די בלעטער.

"הדס וערבה — אין פחות משלשה טפחים."

"אפילו אין בכל בד ובד אלא שלשה עלים לחים — כשר, ויהיו בראשו."

פשט: א הדס צווייג קען זיין 3 טפחים נאקעט, אבער אויבן דארפן זיין מינימום 3 פרישע בלעטער.

חידוש: ביי ערבות — וויפיל בלעטער מינימום? ביי הדס איז 3 פארשטענדליך ווייל הדס איז "משולש" (3 בלעטער אויף איין קנאט). ביי ערבה איז דער שיעור נישט קלאר אויסגעלייגט.

הלכה: שדרה של לולב יוצא מן ההדס טפח

"ואם אוגד הלולב, צריך שיהיה שדרה של לולב יוצא מן ההדס והערבה טפח או יותר."

פשט: ווען מ'בינדט זיי צוזאמען, דארף דער לולב'ס שדרה ארויסגיין א טפח העכער פון הדס/ערבה. דאס ווייזט אז דער לולב איז דער חשוב'ערע מין און די אנדערע באגלייטן אים.

הלכה: שיעור אתרוג

"שיעור אתרוג אין פחות מכביצה. כל המוסיף הרי זה משובח."

הלכה: הגבהת ד' מינים

"משיגביה ארבעה מינים אלו — בין שהגביהן כאחת, בין שהגביהן בזה אחר זה, בין בימין בין בשמאל — יצא. אבל שלא דרך גידולן — לא יצא."

פשט: יעדע הגבהה איז מ'יוצא, אפילו נישט אין דער אידעאלער סדר. אבער היפוך דרך גידולן איז מעכב לגמרי.

הלכה: מצוה כהלכתה — נענועים

**"מצוה כהלכתה שיגביה אגודה של שלשת המינים בימין ואתרוג בש

מאל, ויוליך ויביא ויעלה ויוריד. וינענע הלולב שלש פעמים בכל רוח ורוח. כיצד? מוליך — מנענע ראש הלולב שלש פעמים. ומביא — מנענע שלש פעמים. וכן בעליה וירידה."**

פשט: לויט'ן רמב"ם זענען דא **צוויי באוועגונגען:** (1) מוליך ומביא — ארויסרוקן פון זיך און צוריקברענגען, (2) מעלה ומוריד — ארויף און אראפ. יעדע באוועגונג ווערט געטון **דריי מאל**.

חידושים:

- **וואס איז "נענוע":** נענועים איז טייטש "waving" — א באוועגונג פון ארט צו ארט. ס'איז **נישט** א שאקלען אויף איין פלאץ, נאר מ'דארף עס **ממש רוקן** — ארויס און צוריק, ארויף און אראפ. דאס איז דער פשוט'ער טייטש פון דער גמרא "מוליך ומביא כנגד מי שהרוחות שלו, מעלה ומוריד כנגד מי ששמים וארץ שלו."

- **רבינו מנוח:** הגם ס'שטייט אז מ'זאל מאכן כנגד ז' רקיעים, מיינט רבינו מנוח אז דאס איז נאר די **כוונה** וואס מ'דארף האבן, נישט אז מ'דארף מאכן זיבן באזונדערע שאקלעכטס.

- **קריטיק אויף שפעטערדיגע מנהגים:** שפעטער האבן צדיקים צוגעלייגט אז מ'זאל שאקלען צו **אלע זעקס זייטן** מיט אלערליי תנועות, ביז נענועים איז געווארן "עפעס א מין שמונה עשרה וואס מ'שטייט און מ'מאכט עפעס פאני זאכן וואס קיינער ווייסט נישט וואס דאס איז." דער פשוט'ער טייטש איז אבער פשוט א "wave" — ווי א מענטש וואס הייבט א פלאג.

- **נענועים ביים הלל:** דער עצם שאקלען לולב נאכ'ן ברכה איז שוין יוצא מיט'ן הגבהה. דער מוליך ומביא איז אן **עקסטערע ענין** פון שמחה וואס איז פארבונדן מיט'ן **הלל** — ס'איז א חלק פון דער קריאה, נישט א באזונדערע מצוה.

הלכה: נענועים בשעת הלל — ווען מאכט מען נענועים

פשט: מען שאקלט דעם לולב בשעת קריאת ההלל, ספעציפיש ביי דריי שטעלן: **"הודו לה'"** אין אנהייב פון דעם קאפיטל (תהלים קי"ח), **"הודו"** אין סוף פון דעם קאפיטל, און **"אנא ה' הושיעה נא"** אינמיטן. דאס הייסט נאר דריי מאל נענועים לויט'ן רמב"ם.

חידושים:

- כאטש אין אנהייב שטייט "הודו" פיר מאל, זאגט דער רמב"ם נישט אז מען שאקלט פיר מאל אין אנהייב — ער מיינט נאר דעם ערשטן "הודו" און דעם לעצטן.

- אונזערע מנהגים זענען אנדערש, אבער מען דארף וויסן די הלכה וואס שטייט אין רמב"ם.

- **נענועים אן הלל מאכט נישט קיין סענס** — די נענועים זענען אינטרינסיש פארבונדן מיט הלל. הלל איז אריגינעל א פרייליכע זאך מיט א ספעציפישע צורה — דער חזן זאגט געוויסע זאכן און דער קהל ענטפערט צוריק ווי א קוויער, און דארטן קומט אריין דאס וועיווען פון מינים וואס זענען משמח. די גאנצע זאך האט א צורה.

- **קריטיק פון הנהגות:** ס'ווערט שארף קריטיקירט דער מנהג צו מאכן נענועים אין אן אנגעצויגענע צייט אן שייכות צו הלל — ביי געוויסע רבי'ס מאכט מען נענועים אויף א באזונדערע צייט, און דאס איז בכלל נישט די מצוה. אויך דער מנהג צו מאכן נענועים ביי די ברכה (פאר הלל) האט קיין מקור אין רמב"ם.

- **הלל'ס צורה ווי א קווייער:** אזוי ווי מען זאגט הלל אין אסאך חסידישע שולן (אן דער ריכטיגער צורה פון חזן וקהל), מעג מען "רואיג" זאגן הלל אויך ראש השנה — ווייל דער טעם פארוואס מען זאגט נישט הלל ראש השנה איז ווייל "ספרי חיים וספרי מתים פתוחים", אבער אויב מען זאגט הלל אן דער ריכטיגער צורה (אן דעם פרייליכן קווייער-פארמאט), איז עס בכלל נישט דער הלל וואס די גמרא רעדט דערפון.

הלכה: "וכל היום כשר לנטילת לולב"

"וכל היום כשר לנטילת לולב, אבל אינו ניטל בלילה" — ווייל עס שטייט "ולקחתם... ביום".

חידוש: ס'קען זיין אז **די עיקר מצוה פון נטילת לולב איז בעצם בהלל** — די גאנצע צורת המצוה איז אז מען זאל פראווען הלל מיט מינים. נאר ווייל מען קען נישט מאכן א ברכה ערשט ביים הלל, מאכט מען "על נטילת לולב" פארדעם, און מען איז שוין יוצא דעם עיקר. אין סידור שטייט אז ס'איז פאר הלל, אבער ס'איז געווען א מנהג צופרי צו נעמען לולב ווען מען גייט צום בית המדרש מיט די מינים.

הלכה ז — לקיחה על ידי דבר אחר / חציצה

דער רמב"ם זאגט: ווער עס האט די אגודה ארומגעבונדן מיט **גמי** (א מין גראז), אדער געמאכט א **כושל'ע פון כסף וזהב**, אדער **כרך עליו סדין** (א שיינע סחורה), און אזוי אויפגעהויבן — **יצא**, ווייל **לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה**. אבער דאס איז נאר **דרך כבוד דרך הידור** — ווען די סיבה פאר דעם ארומוויקלען איז שיינקייט. **שכל שהוא לנאותו אינו חוצץ.** אבער **אם נתן את המינים בעציץ** (א גראבע באסקעט וואס איז נישט פאר שיינקייט) — **לא יצא ידי חובתו.**

חידושים:

- **שווערע סתירה אין רמב"ם:** דער רמב"ם זעט אויס סותר זיך. אין אנהייב זאגט ער **לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה** — וואס מיינט אז ס'גייט בכלל נישט אן וויאזוי ער האט עס גענומען. אבער דער צווייטער חלק זעט אויס ווי מען דארף עס יא נעמען דירעקט, נאר ווען ס'איז פאר שיינקייט איז עס נישט קיין חציצה ווייל ס'איז בטל.

- **פארגעשלאגענער תירוץ:** ס'קען זיין א חילוק צווישן: (א) עפעס וואס מאכט שענער די אגודה גופא (ווי א גאלדענע כושל'ע) — דאס איז בטל צו די אגודה און איז נישט קיין חציצה; (ב) עפעס וואס איז א גאנץ אנדערע זאך (ווי א עציץ/באסקעט) — דאס איז נישט בטל.

- **לקיחה על ידי דבר אחר vs. חציצה — צוויי באזונדערע שאלות:** ביי לולב זענען דא **צוויי באזונדערע שאלות:** (1) **חציצה** — צי עפעס שטערט צווישן דער האנט און דעם לולב; (2) **לקיחה** — צי דאס הייסט "נעמען". דאס זענען נישט דאס זעלבע. א **הענטשקע** — לויט "לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה" זאל נישט זיין קיין פראבלעם, ווייל ער הייבט עס אויף מיט זיין האנט (נאר מיט א הענטשקע). ס'איז נאך גרינגער ווי א גאלדענע כושל'ע ארום דעם לולב, ווייל ער האלט עס אין זיין הענט.

- **פארגלייך מיט שופר:** ביי שופר איז אנדערש — דארט דארף מען הערן "קול שופר", און קיינער וואלט נישט געהאט א פראבלעם ווען מען נעמט די שופר מיט א הענטשקע. דער דין ביי שופר איז אז ס'זאל גארנישט זיין צווישן זיין מויל און דעם שופר וואס מאכט דעם קול. דער רמ"א זאגט אז מען זאל אויסטון די הענטשקעס פאר לולב.

- **פארגלייך מיט הוצאה בשבת:** ווען איינער הייבט אויף עפעס מיט א בעג, איז ער דאך עובר אויף הוצאה בשבת — ווייל ער האט עס טאקע ארויסגעטראגן. אבער הוצאה מיינט הוצאה, נישט לקיחה. ביי לקיחה איז דער סטאנדארט אנדערש — א בעג איז נישט דער דרך פון "לקיחה."

- **עציץ — וואס מיינט דער רמ"א?** דער רמ"א זאגט "עציץ וקערה" — א פראקטישע קיך-זאך, נישט קיין שיינע זאך. דער רמב"ם דארף נישט מאכן א חילוק צווישן א שיינעם און נישט-שיינעם עציץ, ווייל אן עציץ איז בעצם נישט קיין שיינע זאך.

- [דיגרעסיע: אתרוג פושקע — א ליטוואק האט אמאל געפרעגט אז ס'איז נישט דא קיין מצוה צו האבן א שיינע אתרוג פושקע, ווייל "זה קלי ואנוהו" איז נאר בשעת מצוה, און ווען די אתרוג ליגט אויפ'ן טיש איז נישט קיין מצוה. דער בריסקער רב האט תורות אז "זה קלי ואנוהו" איז נאר בשעת מצוה. **אבער** דאס איז שטותים — "זה קלי ואנוהו" איז אלעס ארום די מצוה אויכעט. **און לויט דעם רמב"ם** אז לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה, ווען מען הייבט אויף די אתרוג מיט די פושקע איז מען אודאי יוצא.]

- **רמ"א וועגן תפילין און רינגלעך:** דער רמ"א זאגט אז "נהגו המחמירים להסיר התפילין וטבעות מידם" — אין אשכנז וואו מ'האט געלייגט תפילין חול המועד, האט מען אויסגעטון תפילין און רינגלעך פאר נטילת לולב. דער מהרי"ל'ס מנהג איז געווען חושש צו זיין. דער רמ"א זאגט אבער אז מדינא דארף מען נישט — אבער נישט ווייל ס'איז נישט קיין חציצה, נאר ווייל נישט די גאנצע האנט איז צוגעדעקט. דאס ווערט באמערקט אלס צריך עיון. דער כף החיים ברענגט אז כמה אנשים גדולים גייען מיט רינגלעך אויף די הענט און טוען זיי נישט אויס אפילו ביי נטילת ידים.

הלכה: לולב און אתרוג צוזאמען האלטן

חידושים:

- **דער רמב"ם זאגט נישט אז מ'דארף האלטן אתרוג צוזאמען מיט'ן לולב.** דער בית יוסף ברענגט בשם ר' יוסף ג'יקטיליא בשם ר' יצחק הכהן אז מ'דארף האלטן לולב און אתרוג צוזאמען "לשם הוי"ה." דאס ווערט נישט אנגענומען, מיט אפאר טענות:

- "לולב בימינו ואתרוג בשמאלו" מיינט אז יעדער איז אין א באזונדערע האנט, נישט צוזאמען. ווען ס'וואלט געמיינט צוזאמען, וואלט געשטאנען "אתרוג עמו באגודה."

- פראקטיש זעט מען ווי מענטשן שאקלען לולב מיט א צוגעשפארטע האנט און קענען נישט נארמאל לעבן — "א מצוה איז געמאכט צו זיין פרייליך."

- ווער ס'זאגט אנדערש "צריך להביא ראיה לדבריו, און נישט א רמז על פי קבלה, ווייל די קבלה קען מען זאגן וויאזוי מ'וויל."

הלכה ח — אגד הלולב און חציצה צווישן מינים

"אוגד את הלולב עם ההדס והערבה, והבדיל בין הלולב ובין ההדס במטלית וכיוצא בו — הרי זה חוצץ. הבדיל ביניהם בעלי הדס — כשר, שמין במינו אינו חוצץ."

"ויש לו לאגוד הלולב בחוט או במשיחה וכל מין שירצה, הואיל ואין אגידתו מעכבת."

פשט: ווען מ'בינדט צוזאמען די לולב מיט הדס און ערבה, טאר מען נישט לייגן א שמאטע אדער אנדער מין צווישן זיי — דאס איז חוצץ. אבער אויב מ'לייגט הדס-בלעטער צווישן זיי, איז כשר ווייל מין במינו אינו חוצץ. דאס ארומבינדן גופא קען מען מאכן מיט סיי וואס.

חידושים:

- **חציצה צווישן מינים vs. חציצה צווישן האנט און מינים:** אפילו אויב צווישן די הענט און די מינים איז נישט דא קיין חציצה-פראבלעם (ווי געזאגט אין הלכה ז), אבער צווישן די מינים אליין איז יא דא א חציצה-פראבלעם.

- **קשיא: ווי קען חציצה צווישן מינים זיין ערגער ווי נעמען איינס אויפאמאל?** דער רמב"ם האט פריער געזאגט אז מ'קען נעמען יעדער מין באזונדער און מ'איז יוצא. אויב אזוי, ווי קען עס זיין אז ווען זיי ליגן צוזאמען מיט א הפסק איז ערגער? דער תירוץ: "הרי זה חוצץ" מיינט נישט אז מ'איז נישט יוצא בכלל, נאר אז מ'איז נישט יוצא דעם אגד כראוי — אבער די מצוה אליין איז מען יוצא.

- **מין במינו אינו חוצץ:** דערפאר איז אונזער מנהג צו מאכן די כושר'לע (באנד) פון לולב-בלעטלעך — ווייל מין במינו אינו חוצץ.

- **ארומבינדן מיט סיי וואס:** דאס ארומבינדן (אגד) פון דרויסן קען מען מאכן מיט סיי וואס — חוט, שטריק, עטצ. — ווייל אגידתו אינה מעכבת. ווען אגד וואלט געווען מעכב, וואלט געווען א פראבלעם ווייל ס'זאל אויסזען ווי א פינפטער מין. אבער ווייבאלד אגד איז נישט מעכב, איז דער באנד נאר פאר פראקטישע צוועקן, און ס'זעט נישט אויס ווי מ'איז מוסיף אויף די מצוה.

הלכה ט — ווען נעמט מען לולב: יום ראשון בכל מקום

"מצות לולב לינטל ביום הראשון של חג בלבד, בכל מקום ובכל זמן, ואפילו בשבת, שנאמר 'ולקחתם לכם ביום הראשון.' אבל במקדש לבדו..."

פשט: די תורה-מצוה פון לולב איז נאר דעם ערשטן טאג סוכות, אומעטום, אפילו שבת. אין בית המקדש נעמט מען אלע זיבן טעג.

חידושים:

- **"מקדש" — בית המקדש אדער ירושלים?** "מקדש לבדו" משמע בית המקדש ממש — ווען ער וואלט געמיינט ירושלים, וואלט ער געזאגט ירושלים. אבער דער רמב"ם אין פירוש המשנה (סוכה) זאגט בפירוש "לולב ניטל בירושלים כל שבעה." ס'איז שווער צו זאגן אז ער האט געטוישט זיין שיטה אין משנה תורה.

- **נפקא מינה למעשה היינט:** צו "מקדש" מיינט ירושלים האט א פראקטישע נפקא מינה: צו ס'איז דא א ענין צו פארן קיין ירושלים (צום כותל) אויף סוכות כדי צו מקיים זיין לולב כל שבעה מדאורייתא.

הלכה: לולב במקדש כל שבעת ימי החג

"במקדש לבדו נוטלין אותו כל יום ויום שבעת ימי החג" — ווייל דער פסוק זאגט **ולקחתם לכם** און ענדיגט מיט **ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים.**

חידושים:

- דער מקור פאר שבעת ימים במקדש איז פון דעם אז דער פסוק ענדיגט מיט **ושמחתם לפני ה'** — **לפני ה'** מיינט במקדש, און דארט שטייט **שבעת ימים.** דאס איז ענליך צו **בחצוצרות לפני ה'**. אבער דער ערשטער טאג (ולקחתם) איז אן דעם "לפני ה'" — דאס איז בכל מקום. די חכמים האבן צוזאמגענומען סוף הפסוק מיט תחלתו.

הלכה: לולב בשבת — שאר ימי החג

"חל יום השבת בתוך ימי החג — אינו ניטל בשבת" — מצד **גזירה שמא יוליכנו ד' אמות ברשות הרבים כמו שגזרנו בשופר.**

פשט: אויף די אנדערע טעג (נישט יום ראשון) נעמט מען נישט לולב שבת, ווייל מ'האט מורא ער וועט עס טראגן ד' אמות ברשות הרבים.

חידושים:

- **חילוק צווישן שופר און לולב אין לשון הרמב"ם:** ביי שופר האט דער רמב"ם מאריך געווען צו מסביר זיין ווי אזוי חכמים קענען מבטל זיין א דאורייתא (ווייל ס'איז א איסור סקילה). דא ביי לולב פעלט די אריכות — ווייל **דא זענען די חכמים נישט מבטל קיין דאורייתא.** די מצוה פון לולב אויף שאר ימים איז נאר דרבנן (במקדש), ממילא **הן אמרו והן אמרו** — די זעלבע חכמים וואס האבן מתקן געווען די מצוה, האבן אויך באגרעניצט אז במקום חשש טראגן ברשות הרבים נעמט מען נישט.

הלכה: פארוואס נישט גוזר ביום הראשון

"ולמה לא גזרו גזירה זו ביום הראשון? מפני שהוא מצוה מן התורה אפילו בגבולין... נמצא שאין דינו כדין שאר הימים שוה."

חידושים:

- דער רמב"ם'ס תירוץ איז: **די חכמים זענען נישט עוקר א דאורייתא** (יום ראשון), אבער **א דרבנן זענען זיי יא עוקר** (שאר ימים).

- **אינטערעסאנטער פאראלעל מיט שופר:** ביי שופר בלאזט מען יא במקדש שבת, אבער ביי לולב נעמט מען נישט אפילו במקדש שבת (אויף שאר ימים). אנדערערזייטס, ביי לולב לאזט מען יום ראשון אפילו בגבולין, וואס ביי שופר איז נישט אזוי. ס'איז א פארקערטע מוסטער. דער סברא "האלט נישט מורא'דיג" — דער חילוק איז נישט גאנץ קלאר לויט סברא.

הלכה: תקנת רבן יוחנן בן זכאי — לולב כל שבעה זכר למקדש

"משחרב בית המקדש התקינו שיהא לולב ניטל בכל מקום כל שבעת ימי החג זכר למקדש" — **"ובכל יום ויום מברך על נטילת לולב"** — **"מפני שמצוה מדברי סופרים"** — און אויף דרבנן זאגט מען אויך **אשר קדשנו במצותיו וצונו.**

חידושים:

- **תקנה זו** מיינט נישט נאר לולב, נאר **אלע תקנות פון רבן יוחנן בן זכאי זכר למקדש** — זיי אלע זענען נאר רעלעוואנט כל זמן ס'איז נישט דא קיין בית המקדש. **וכשיבנה המקדש יחזרו הדברים ליושנן** — אלץ גייט צוריק צום אלטן דין.

- **חילוק צווישן צוויי מינים "זכר למקדש":** ביי כורך (הלל'ס מנהג) איז "זכר למקדש" אן אנדערע מין — הלל האט עס טאקע געטון בזמן המקדש, און מ'טוט עס היינט צו געדענקען. אבער דא ביי לולב איז עס א תקנה וואס וועט זיך אויפהערן ווען משיח קומט.

הלכה: לולב ביום ראשון שחל בשבת — בזמן הבית

"בזמן שבית המקדש קיים היה לולב ניטל ביום הראשון שחל להיות בשבת" — סיי במקדש סיי בגבולין. **"וכן בשאר המקומות שידעו בוודאי שיום זה הוא יום חג בארץ ישראל. אבל המקומות הרחוקים שלא היו יודעים בקביעת ראש חודש — לא היו נוטלין את הלולב מספק."**

חידושים:

- **ווען ס'איז ספק יום טוב** (מקומות רחוקים), האט מען יא געמאכט סוכות צוויי טעג (מספק), אבער **לולב האט מען נישט גענומען מספק** ווען ס'איז שבת. דער טעם: ביידע טעג זענען נאר מדרבנן (ווייל יעדער טאג איז א ספק), און **די גזירה פון שמא יעבירנו איז נישט קעגן דאורייתא נאר קעגן דרבנן.**

הלכה י"ז — לולב בשבת משחרב המקדש

"משחרב המקדש, אסרו חכמים ליטול את הלולב בשבת ביום הראשון, אפילו בני ארץ ישראל שקידשו את החודש... כדי שיהיו הכל שוין בדבר זה, ולא יהיו אלו נוטלים בשבת ואלו אין נוטלים, הואיל וחיוב יום הראשון בכל מקום אחד הוא, ואין שם מקדש להיתלות בו."

פשט: נאך דער חורבן האבן חכמים גע'אסר'ט לולב נעמען שבת אפילו יום ראשון, אפילו אין ארץ ישראל וואו מ'ווייסט זיכער ווען ס'איז יום טוב — כדי אלע אידן זאלן זיך גלייך פירן.

חידושים:

- **שווערע קשיא אויף דעם טעם:** בזמן בית המקדש האט מען נישט גוזר געווען אויף יום ראשון סוכות (אנדערש ווי ראש השנה), ווייל ביום ראשון איז דאורייתא. נאך דער חורבן האט מען פלוצלינג מבטל געווען א דאורייתא פון נטילת לולב ביום ראשון — בלויז צוליב אחדות מיט חוץ לארץ? דאס איז שווער צו פארשטיין.

- **"ואין שם מקדש להיתלות בו" — נישט קלאר:** דער רמב"ם זאגט אז ווען ס'איז געווען א בית המקדש, האט מען פארשטאנען פארוואס ארץ ישראל איז אנדערש. אבער אן א מקדש וועלן מענטשן נישט פארשטיין דעם חילוק. דאס איז שווער, ווייל דער חילוק איז דאך תלוי אין קידוש החודש, נישט אין מקדש.

- **נאך שווערער — בזמן הזה:** דער רמב"ם זאגט ווייטער (הלכה י"ח): **"בזמן הזה שהכל עושין על החשבון"** — היינט רעכנט מען לויט דעם לוח, אלע ווייסן ווען ס'איז ראש חודש. דער ערשטע טאג יום טוב איז אומעטום ודאי. פונדעסטוועגן בלייבט דער מנהג אז **קיינער נעמט נישט לולב בשבת.** דאס מאכט דעם ענין נאך שווערער.

- **"מנהג אבותינו בידינו" פאסט נישט:** ביי יום טוב שני של גלויות זאגט מען "מנהג אבותינו בידינו" — דאס מאכט סענס ווייל ס'איז א ספק. אבער דא איז נישטא קיין ספק — אלע ווייסן אז היינט איז יום טוב, און פונדעסטוועגן איז מען מבטל א דאורייתא.

- **דער רמב"ם חזר'ט איבער: "וכבר ביארנו שעיקר האיסור של נטילת לולב בשבת — גזירה שמא יעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים."** דאס

מאכט נאך שווערער — ס'איז בלויז א גזירה דרבנן, און מ'איז מבטל א דאורייתא דערפאר? דער לחם משנה ברענגט טאקע אז דאס בלייבט א קשיא.

- **א "סוד" אין דעם ענין:** אין געוויסע ספרים שטייט אז דורך מבטל זיין שופר און לולב פאר שבת ווייזט מען ארויס דעם חומר הדבר פון שבת. מענטשן זענען זייער מחשיב שופר און לולב — מצוות וואס מ'טוט איינמאל א יאר — און דורך דעם וואס מ'איז זיי מבטל פאר שבת, ווייזט מען ארויס די קדושת שבת. אבער דאס ווערט אויך באקשה'ט: בזמן בית המקדש האט מען דאך נישט גוזר געווען אויף יום ראשון סוכות.

- **מסקנא:** ס'איז "צריך עיון גדול" — דער רמב"ם האט געשריבן וואס שטייט אין די גמרא, אבער דער ענין בלייבט שווער צו פארשטיין לגמרי.

הלכה: ווער איז מחויב אין לולב

"כל שחייב בשופר ובסוכה חייב בנטילת לולב, וכל הפטור משופר ובסוכה פטור מלולב. קטן היודע לנענע חייב בלולב מדברי סופרים כדי לחנכו במצוות."

פשט: דער חיוב לולב איז ווי שופר און סוכה — מענער, נישט פרויען, נישט קטנים (חוץ פון חינוך). דער שיעור פאר חינוך ביי לולב איז "יודע לנענע."

חידושים:

- **וואס מיינט "יודע לנענע"?** "לנענע" מיינט נישט בלויז פיזיש שאקלען, נאר ער קען מיטהאלטן מיט דעם הלל — ער ווייסט ווען מ'שאקלט, ביי וועלכע שטעלן אין הלל, דער ריכטיגער סדר. דאס איז א מדרגה פון פארשטאנד, נישט בלויז פיזישע פעאיקייט.

- **פארוואס נישט "יודע להגביה"?** די עיקר מצוה איז דאך נטילה (אויפהייבן), נישט נענוע — פארוואס איז דער שיעור "לנענע" און נישט "להגביה"? דער תירוץ: חינוך טוט מען לכתחילה, מצוה מן המובחר — נישט א דיעבד'דיגע קיום. דער נארמאלער וועג פון מקיים זיין לולב איז מיט נענועים, דעריבער איז דער שיעור חינוך לויט דעם.

- [דיגרעסיע: ס'ווערט געזאגט אז היינט קענען אפילו אסאך גרויסע נישט ריכטיג "לנענע" — זיי טוען "עפעס א מין מאדנע פעולה."]

הלכה: מצות ערבה במקדש (הלכה למשה מסיני)

"ערבה אחרת, חוץ מערבה של לולב, שבעה ימים במקדש. ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב. אפילו עלה אחד בבד אחד."

פשט: ס'איז דא א באזונדערע מצוה פון ערבה אין מקדש — הלכה למשה מסיני — וואס איז גאר א אנדערע מצוה פון די ערבה אין לולב. מ'איז נישט יוצא מיט די ערבה וואס ליגט שוין אין די ד' מינים. דער מינימום שיעור איז עלה אחד בבד אחד.

חידושים:

- **א גאנצע הלכה למשה מסיני:** א מצוה וואס שטייט בכלל נישט אין תורה, אפילו נישט ברמז (אדער כמעט נישט ברמז). ס'איז פארבונדן מיט ערבה פון לולב ווייל ס'איז דער זעלבער מין, אבער ס'איז א גאנץ באזונדערע מצוה.

- **"ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב":** מ'איז נישט יוצא מיט וואס די ערבה ליגט שוין אין די ד' מינים, אפילו אויב ס'איז לעבן דעם מזבח.

- **שיעור — עלה אחד בבד אחד:** לכתחילה האט מען מסתמא געברענגט מער, אבער בדיעבד איז מען יוצא אפילו מיט איין בלאט אויף איין צווייגל.

הלכה ב — סדר הבאת ערבה במקדש

"כיצד היתה מצותה? בכל יום ויום בשבעת הימים היו מביאין מורביות של ערבה וזוקפין אותן על צדדי המזבח וראשיהן כפופין על גבי המזבח, ובעת שהן מביאין אותה וסודרין אותה תוקעין ומריעין ותוקעין."

פשט: יעדן טאג פון סוכות האט מען געברענגט גאנצע ערבה-צווייגן (מורביות), זיי אויפגעשטעלט אויף די זייטן פון מזבח מיט די שפיצן אויסגעבויגן איבער דעם מזבח, און מען האט געבלאזן שופר בשעת מען האט עס געברענגט.

חידושים:

- **"מורביות" — גאנצע ביימלעך:** נישט בלויז א שטיקל ערבה, נאר גאנצע ערבה-פלאנצן.

- **"היתה מצותה" vs. "תהיה":** דער לשון עבר איז אינטערעסאנט – לכאורה זאל דאס אויך געלטן לעתיד לבוא ווען דער בית המקדש וועט שטיין.

- **"וראשיהן כפופין על גבי המזבח":** דאס איז דער סוד פון דעם פסוק "הלוקח כאגמון ראשו" – די ערבה בייגט זיך נאטירלעך אריבער דעם מזבח.

- **שופר בלאזן ביי הבאת ערבה:** דאס איז דער מקור פון דעם מנהג פון ראפשיץ צו בלאזן שופר הושענא רבה. דער שופר איז משום שמחה, נישט ווי שופר פון ראש השנה.

- [דיגרעסיע: דער ראפשיצער'ס מנהג – ער האט געוויינט הושענא רבה (ווען מ'דארף פריילעך זיין) און נישט געוויינט תשעה באב (ווען מ'דארף וויינען), ווייל ער איז נישט געווען קיין "נארמאלער מענטש."]

- **לאו פון איינפלאנצן א בוים אין מקדש:** ס'איז דא א שאלה צי דאס אויפשטעלן פון ערבה ביים מזבח איז א חשש פון דעם לאו. דער תירוץ: מ'לייגט עס אויפן מזבח, נישט אין דער ערד, סאו ס'קוקט נישט אויס ווי איינגעפלאנצט.

הלכה ג – ערבה בשבת

"חל יום שביעי של ערבה להיות בשבת – זוקפין אותה בשבת כדי לפרסמה שהיא מצוה. מביאין אותן מערב שבת למקדש ומניחין אותן בגיגיות של זהב כדי שלא יכמושו, ולמחר זוקפין אותן על גבי המזבח."

פשט: סתם א טאג פון סוכות וואס פאלט אויס שבת טוט מען נישט ערבה, אבער דער זיבעטער טאג – יום ערבה – טוט מען יא אפילו בשבת, כדי לפרסם אז ס'איז א מצוה. מען ברענגט עס ערב שבת און לייגט עס אין גאלדענע כלים מיט וואסער.

חידושים:

- **"כדי לפרסמה שהיא מצוה":** דער טעם פארוואס מ'טוט עס בשבת איז צו באווייזן אז ערבה איז א מצוה, נישט בלויז א מנהג. ווייל ערבה איז הלכה למשה מסיני און שטייט נישט בפירוש אין תורה, דארף מען עס מפרסם זיין.

- **פארוואס איז נישטא קיין חשש פון שבת אין מקדש:** אין מקדש זענען אלע "זריזין" – ס'איז נישטא דער חשש אז מ'וועט טראגן ד' אמות ברשות הרבים.

- **גיגיות של זהב:** גאלדענע כלים – משום כבוד בית המקדש. דאס וואסער איז כדי שלא יכמושו.

- **"ובאים העם ולוקחין מהן ונוטלין אותן כדרך שעושין כל יום":** דער עולם האט גענומען פון די ערבות און "נוטלין אותן" – דאס מיינט אזוי ווי נטילת לולב, מ'הייבט עס אויף, אבער אן נענועים.

הלכה ד – ערבה בזמן הזה

"ערבה זו הואיל ואינה בפירוש בתורה... אלא ביום השביעי בלבד שנוטלין אותה בזמן הזה."

פשט: ר' יוחנן בן זכאי האט נישט מתקן געווען ערבה זכר למקדש פאר אלע טעג (ווי ער האט יא מתקן געווען ביי לולב), נאר בלויז פאר דעם זיבעטן

טאג.

חידושים:

- **פארוואס נאר יום השביעי:** דער זיבעטער טאג איז ספעציעל — "יום ערבה" — ווייל אין מקדש האט מען עס אפילו בשבת געטון. דערפאר האט מען מתקן געווען אז בזמן הזה זאל מען כאטש דעם זיבעטן טאג האלטן.

- **הושענא רבה קומט קיינמאל נישט אויס שבת:** דאס איז איינע פון די טעמים פון "לא אד"ו ראש" — מ'האט דעם קאלענדאר אזוי אויסגערעכנט אז הושענא רבה זאל נישט אויסקומען שבת, כדי נישט צו פארפאסן יום ערבה.

- **"לעצטע טאג" ענין:** דער זיבעטער טאג סוכות — דער לעצטער טאג וואס מ'נעמט לולב — האט א ספעציעלע חשיבות. שמיני עצרת איז שוין א באזונדער יום טוב, אבער דער לעצטער טאג סוכות גופא האט אן אייגענע מעלה.

הלכה ה — חבוט ערבה בזמן הזה

"לוקח בד אחד או בדים הרבה חוץ מהערבה שבלולב, וחובט בה על הקרקע או על הכלי פעמים או שלש בלא ברכה."

פשט: מ'נעמט איין אדער מער ערבה-צווייגן (אויסער די ערבה אין לולב), און מ'קלאפט דערמיט אויף דער ערד אדער אויף א כלי צווי-דריי מאל, אן א ברכה.

חידושים:

- **"בד אחד או בדים הרבה" vs. פריערדיגע הלכה:** ביי ערבה שבלולב דארף מען צוויי, אבער ביי חבוט ערבה קען מען נעמען איינס אדער אסאך — אנדערע שיעורים.

- **"חוץ מהערבה שבלולב":** נאכאמאל מדגיש אז מ'דארף א באזונדערע ערבה, נישט די וואס איז שוין אין לולב.

- **בלא ברכה — ווייל ס'איז מנהג נביאים:** דער רמב"ם הויבט אן אז חבוט ערבה איז א "מנהג נביאים" — נביאים אין בית המקדש (חגי, זכריה, מלאכי) פלעגן דאס טון. ס'איז נישט א תקנה דרבנן וואס וואלט באקומען א ברכה, נאר א מנהג. אויף א מנהג מאכט מען נישט קיין ברכה, און ס'איז נישט "בל תוסיף" ווייל מ'מאכט נאך, נישט מ'הייסט.

הלכה ו — הקפות מיט לולב

"בכל יום ויום היו מקיפין את המזבח בלולביהן בידיהם פעם אחת ואומרים אנא ה' הושיעה נא. וביום השביעי מקיפין את המזבח שבע פעמים. וכך אנו נוהגין בכל המקומות שמניחין תיבה באמצע בית הכנסת זכר למזבח ומקיפין אותו."

פשט: יעדן טאג סוכות האט מען איינמאל ארומגעגאנגען דעם מזבח מיט לולב, זאגנדיג "אנא ה' הושיעה נא." דעם זיבעטן טאג — זיבן מאל. היינט שטעלט מען דעם עמוד (תיבה) אין מיטן שול זכר למזבח.

חידושים:

- **"בלולביהן" = ד' מינים:** ער זאגט "לולב" אבער מיינט מסתמא אלע ד' מינים.

- **הקפות זענען עקסטער פון הלל:** דאס "אנא ה' הושיעה נא" ביי הקפות איז א באזונדערע זאך, נישט חלק פון הלל.

- **"שמניחין תיבה באמצע בית הכנסת":** אינטערעסאנט — ס'קלינגט ווי נישט אייביג איז די תיבה אין מיטן שול. מ'לערנט אנדערשוואו אז די תיבה שטייט אין פראנט. נאר פאר הקפות שטעלט מען עס אין מיטן.

הלכה: מנהג ירושלים — לולב א גאנצן טאג

"כך היה המנהג בירושלים: יוצא אדם מביתו שחרית ולולבו בידו, נכנס לבית הכנסת מתפלל והוא בידו, יוצא לבקר חולים והוא בידו. וכשיכנס למדרש שולחו לביתו ביד בנו וביד עבדו."

פשט: אין ירושלים פלעגט מען האלטן דעם לולב דעם גאנצן טאג — ביים דאווענען, ביקור חולים, אומעטום. נאר ווען מ'גייט לערנען אין בית המדרש שיקט מען עס אהיים.

חידושים:

- **פארוואס נישט ביים לערנען:** דער זעלבער יסוד ווי סוכה — "שבתא בוי צלותא" — דאווענען דארף קלארקייט, אבער לערנען איז אויף א גאנץ אנדער לעוועל. לערנען איז דוחה אלעס. מ'דארף זיך קענען דרייען מיט די הענט ווען מ'האט א חידוש.

- **"מקבל את האשה... ומחזירתה למים":** ווען מ'שיקט דעם לולב אהיים, נעמט די פרוי עס איבער און לייגט עס צוריק אין וואסער.

הלכה: לולב אין וואסער — שבת, יום טוב, חול המועד

"מחזירתה למים בשבת. מוסיפין מים ביום טוב. ובמועד מחליפין המים."

חידושים:

- **בשבת:** מ'מעג צוריקלייגן דעם לולב אין די זעלבע וואסער, אבער נישט צוגיסן נייע וואסער. ס'איז נישט קיין חשש פון "זורע" ווייל ס'איז שוין אראפגעריסן.

- **ביום טוב:** מ'מעג מוסיף זיין (צוגיסן) וואסער, אבער נישט מחליף זיין (אינגאנצן טוישן), ווייל דאס וואלט געווען צו פיל טרחא.

- **בחול המועד:** מ'מעג אפילו מחליף זיין די וואסער אינגאנצן.

- **שטארקע קריטיק אויפן עולם:** יעדן סוכות קומען אויף אלערליי "פאטענטן" ווי צו האלטן די מינים פריש, ווען עס שטייט **מפורש אין די הייליגע משנה** אז מען זאל זיי ארייינלייגן אין וואסער! ווי בלומען וואס מען שטעלט א גאנץ יאר אין וואסער — פארוואס זאל מען דא אנדערש טון? עס איז א **חיוב** לויט די משנה, נישט בלויז א עצה.

- **"לולב" אין דעם קאנטעקסט מיינט עיקר די הדסים,** ווייל דער לולב אליין ווערט נישט פארדארבן אזוי שנעל. דער רמב"ם אליין אין **מורה נבוכים** ברענגט אלס א ראיה פארוואס דער אייבערשטער האט אויסגעקליבן דוקא די ד' מינים — ווייל זיי **האלטן זיך פריש א גאנצע וואך,** אין קעגנזאץ צו אן עפל וואס וואלט נישט אויסגעהאלטן.

הלכה: הדס שבלולב — אסור להריח בו

"הדס שבלולב אסור להריח בו, מפני שאינו ראוי אלא לריח, הואיל והוקצה למצוה יהיה אסור להריח בו."

פשט: א הדס וואס מען נוצט אינמיטן יאר נאר פאר ריח — ווען מען נ

עמט עס פאר די מצוה, ווערט עס מוקצה למצוותו, און מען טאר נישט שמעקן דערפון.

חידושים:

- דער יסוד איז **ענליך צו נוי סוכה:** אזוי ווי נוי סוכה ווערט אסור צו באנוצן פאר אנדערע צוועקן, אזוי אויך דער הדס.

- **קשיא:** ריח האט דאך **נישט קיין מעילה** (ווי מען געפינט אין הקדש) — וויאזוי קען מען אסר'ן שמעקן? דאס בלייבט א צפון.

- **א פארשלאג:** אפשר מיינט "להריח" נישט סתם שמעקן בדרך אגב, נאר **אקטיוו קוועטשן די בלעטלעך** כדי ארויסצוברענגען דעם ריח — וואס איז דער נארמאלער אופן ווי מען באנוצט א הדס פאר ריח. סתם האלטן אן קוועטשן גיט נישט ארויס דעם זעלבן ריח.

הלכה: אתרוג — מותר להריח, אסור לאכול

"אתרוג — מותר להריח בו, ווייל הוקצה למצוותו מאכילה" — מען האט עס אפגעשיידט פון עסן, נישט פון שמעקן. **"אסור לאכלו כל יום השביעי, שאין היקצה למקצת היום"** — אפילו נאכמיטאג ווען מען האט שוין געענדיגט נעטלען, בלייבט עס אסור, ווייל **היקצה לכולו**. **"ובשמיני מותר לאכלו"** — שמיני עצרת מעג מען שוין עסן.

פשט: דער חילוק צווישן הדס און אתרוג: הדס איז נאר ראוי לריח, דעריבער ווערט ריח אסור; אתרוג איז ראוי סיי לריח סיי לאכילה — דער מוקצה איז פון **אכילה**, אבער ריח בלייבט מותר, ווייל דורך נישט עסן ווייזט מען שוין גענוג אז עס איז פאר די מצוה.

חידושים:

- **ראיה אז אתרוג מוז זיין ראוי לאכילה:** פון דעם וואס דער רמב"ם זאגט "הוקצה למצוותו מאכילה" — דאס ווייזט אז דער אתרוג מוז האבן א **טעם** און זיין ראוי לאכילה. [דיגרעסיע: "אלע אתרוגים זענען ראוי לאכילה — אז דו האסט עס נישט ליב איז דיין פראבלעם", און מען קען עס קאכן מיט צוקער.]

- **היקצה למקצת היום — נישטא:** אפילו ווען מען האט שוין געענדיגט נעטלען, בלייבט דער אתרוג אסור דעם גאנצן טאג. דאס איז ווייל **היקצה לכולו** — מוקצה פאר א טייל טאג איז מוקצה פאר דעם גאנצן טאג.

הלכה: שמיני עצרת בזמן הזה (שני ימים טובים)

"בזמן הזה, שני ימים טובים — אף על פי שאין נוטלין לולב בשמיני, אתרוג אסור בשמיני" — ווייל שמיני קען זיין ספק שביעי.

פשט: אין חו"ל וואו מען מאכט צוויי טעג יו"ט, איז שמיני עצרת א ספק שביעי — דעריבער בלייבט דער אתרוג אסור צו עסן.

חידושים:

- **קשיא:** פארוואס נעמט מען נישט לולב אויף שמיני עצרת אלס ספק שביעי? **תירוץ:** מדאורייתא איז לולב נאר **יום הראשון** (אין זמן הזה), און וואס מען נעמט די גאנצע וואך איז נאר **זכר למקדש** — און אין מקדש איז נישטא קיין **ספיקא דיומא**, דעריבער האט מען נישט מתקן געווען צו נעמען לולב אויף שמיני. א שיינע סברא.

- **בזמן המקדש — כל אחד ואחד יוצא בלולבו ואוכל למחר:** ווען יעדער איינער האט **הפריש געווען איין אתרוג פאר אלע זיבן טעג**, איז נאך סוכות (שמיני) שוין מותר צו עסן, ווייל דער מוקצה איז געווען בלויז פאר איין אתרוג, און מען האט שוין גענוג געוויזן אז עס איז פאר די מצוה.

- **מעשה פון רבי יודן (ירושלמי):** דער באקאנטער בעל צדקה רבי יודן האט צוזאמגענומען אתרוגים נאך סוכות — ווייל דער עולם האט געמאכט **קאמפאט** (מרקחת) אויף שמיני עצרת. דאס שטימט מיט די **משנה**: "מיד התינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן" — קינדער האבן גלייך געגעסן די אתרוגים.

- [דיגרעסיע: עס וואלט געווען א שיינע מנהג צו קויפן **זיבן אתרוגים**, איינס פאר יעדן טאג סוכות!]

תמלול מלא

הלכות לולב – פרק ז' פון הלכות שופר סוכה ולולב

הקדמה – תורה לערנען מיט שמחה

Speaker 1:

יא, רבותי, דא איז א סדר ווי מ'לערנט א הייליגע תורה, ווייל אזוי איז א איד פריילין, און אידן דארפן זיין פריילין אלעמאל. נו, נו, נו, יעדער האט זיך זיין סיבה. איך האב נישט געטראכט יעצט אז איך וויל לערנען וועגן צו זיין פריילין. איך וויל לערנען, מ'דארף לערנען. אבער תשעה באב לערנט מען נישט, ווייל מ'טאר נישט זיין פריילין. קומט דאך אויס אז א גאנץ יאר לערנט מען, פון דעם זאל מען יא זיין פריילין. אקעי.

שוין, זאגט דער רמב"ם, אונז האלטן אינמיטן הלכות שופר סוכה ולולב. מער ספעציפיקלי, יעצט הייבן מיר אן הלכות לולב. מיר האבן שוין געענדיגט הלכות שופר און הלכות סוכה. יעצט גייען מיר לערנען הלכות לולב. לולב מיינט ד' מינים. מ'רופט עס לולב, און דער רמב"ם זאגט שפעטער פארוואס מ'רופט עס לולב.

שוין, און פאר אונז הייבן אן אונזער שיעור, דארף מען אונז מדין חובת הכרת הטוב מכיר טוב זיין פאר אונזער חשוב'ע ידיד, דער ספאנסער פון די שיעור, ר' יואל ווערצבערגער, און באדאנקען אלע אידן וואס האלטן מיט די שיעור, ספעציעל די וואס זאגן אמאל א קאמענט און ווייזן אז זיי זענען אינטערעסירט.

פארוואס הייסט עס "לולב" און נישט "אתרוג"

Speaker 1:

שוין, זאגט דער רמב"ם פרק ז', פרק שביעי פון הלכות שופר סוכה ולולב. סא הלכות לולב פרק א', קען מען זאגן. יא. סא די ערשטע זאך וואס ער גייט אונז זאגן איז... וואס זאגסטו? קענסטו מיר זאגן.

Speaker 2:

יא, זאג, זאג, זאג.

Speaker 1:

איז אז... כאילו ס'איז assumed אז מ'קען דעם פסוק. יעדער איינער געדענקט אז ס'שטייט א פסוק אין פרשת אמור, ויקרא כ"ג פסוק מ'. וויאזוי ווייס איך וואס שטייט דא? **"ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וכפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים"**.

איז דארף מען קודם וויסן וואס די אלע זאכן זענען. ס'איז דא א מצוה צו נעמען די זאכן, אבער אונז ווייסן נישט וואס זיי זענען. דאס הייסט, אין תורה שבכתב שטייט נאר די פיר נעמען, כפות תמרים, וכו', אבער ס'שטייט דאך נישט וואס זיי זענען. דער רמב"ם'ס דזשאב איז דאך צו זאגן תורה שבעל פה. איינע פון די זאכן וואס תורה שבעל פה געבט אונז איבער איז די אידענטיפיקעישאן, וואס די זאכן זענען. אזוי ווי ס'שטייט אין די הקדמה צו משנה תורה, און די הקדמה צו פירוש המשנה מער בהרחבה. ער געבט א דוגמא פון די הלכה, און ער זאגט אז הגם אין די גמרא איז דא פארשידענע לימודים וויאזוי ווייסט מען אז א פרי עץ הדר איז אן אתרוג, דער אמת איז אז ס'איז געווען מקובל הלכה למשה מסיני, נאר די חכמים זוכן א רמז, אז ס'איז דא מחכמת הכתוב אז ס'זאל זיין א רמז. אבער אוודאי האט מען געזען זייט די צייט פון משה רבינו אז וואס נעמט מען איז די מין.

יא, איך גיי צוריקציען, מ'גייט עס יא לערנען צו ברענגען שמחה, ווייל ס'שטייט דאך א תורה איז משמח, אבער די ד' מינים שטייט דאך "ושמחתם לפני ה' אלקיכם", און אז מ'לערנט איז דאך... כאילו קיום. יא, נו, ונשלמה פרים שפתינו. יא, מיר גייען ווערן פריילין.

שוין. זאגט דער רמב"ם, ער הייבט אן מיט כפות תמרים, לולב. די סיבה פארוואס ער הייבט אן מיט לולב איז סתם די זעלבע סיבה פארוואס די גאנצע זאך רופן אונז, ביי די ברכה זאגט מען "על נטילת לולב", הגם דער פסוק הייבט אן מיט אתרוג, "ולקחתם לכם פרי עץ הדר". אבער די משנה הייבט אן מיט "לולב הגזול", און די גאנצע זאך הייסט לולב. און די סיבה איז ווייל דער לולב איז דער רוב, ווייל דער לולב מיט די הדסים און ערבות זענען זיינע באגלייטער, זענען איינס צוזאמגעבונדן צוזאמען, סאו דער לולב איז דער רוב. דער לולב און דער אתרוג זענען די צוויי טימס, און היות דער

לולב האט מיט זיך די צוויי באגלייטערס, די אנדערע צוויי מצוות, איז דער לולב די חשוב'ערע זאך פון די ד' מינים.

אבער ס'זעט אויס אז לכאורה, עגעין, דאס איז ווייטער אזוויי די צורת המצוה. מ'קוקט ווי אזא איד שאקלט לולב, זעט מען אז ער שאקלט די לולב. מיט דעם קומט מיט אפשר דער אתרוג איז אויך עפעס אן עקסטערע זאך, אבער נאך אלץ מיט די לולב. די לולב איז די העכסטע, ער איז די גרעסטע, ער איז די עיקר. אלעס אנדערש איז אזוי א טפל צו אים. אזוי זעט אויס.

דיון: די סדר פון די פסוק — פארוואס הייבט דער פסוק אן מיט אתרוג

Speaker 1:

אבער איך זאג, פאר די פסוק אליין קען מען אויך פארשטיין פארוואס די פסוק זאגט קודם אתרוג, ווייל די אנדערע דריי זענען קאנעקטעד. סאו זאגט ער אתרוג, און נאכדעם קומט דער לולב מיט זיינע צוויי באגלייטערס. איך רעד אויב גייט מען מיט דעם מהלך, איך מיין, אזוי שטייט, דער רמב"ם, יעדער זאגט אז מ'זאל עס צוזאמבינען, אפילו אויב די צוזאמבינען איז נישט מעכב, איז די צורת המצוה לכתחילה איז אז די לולב קומט מיט די צוויי אנדערע, אוגד פון די לולב. אבער ס'איז אויך מוסכם אז די אתרוג איז נישט, זאל מען האלטן עקסטער. סאו איך זאג, ממילא שטימט די פסוק, "ולקחתם לכם פרי עץ הדר", און נאכדעם זאגט ער אז די אנדערע דריי איז א סעט. סאו מ'דארף זאגן "פרי עץ הדר", און נאכדעם "כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל" דארף מען זאגן בנשימה אחת, ווייל ס'איז איין גרויסע געבינדאכטס.

Speaker 2:

איך הער, די טראפ האלט נישט אזוי אמת.

Speaker 1:

דאס האב איך געטראכט צוקומען. איך האב נישט געזען אז ס'איז דא געהעריג דער פסוק. אבער דא האט מען געגעבן א זעה, "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל". נישט ממש. אויב שוין יא, איז דער גרעסטער מפסיק איז אויף "כפות תמרים" צווישן די אלע דריי. וואס הייסט?

Speaker 2:

ס'איז דא א זקף אויף דעם.

Speaker 1:

בקיצור, איך הער וואס דו ווילסט זאגן, אז נאך "כפת תמרים" איז דא ו'ס, אט ליסט. די אנדערע צוויי זענען מיט א ו' מחבר צו די "כפת תמרים".

Speaker 2:

אה, דא זאגסטו שוין יא עפעס. "פרי עץ הדר", סטאפ. "כפת תמרים", מיט א ו', "וענף", "וערבי נחל". טייטש די צוויי גייען צוזאמען, אבער "כפת תמרים" גייט אנדערש.

Speaker 1:

איך געדענק אז דער אבן עזרא, אדער איינער פון די מענטשן, רעדט פון די כללים פון א ליסט אין די תורה. דאס איז א ליסט, א ליסט פון פיר זאכן. איך געדענק דער אבן עזרא זאגט אין א פלאץ אז אין לשון המקרא, ביי אונז איז דא כללים, למשל מ'זאגט א ליסט, אמאל דער דריטער קומט מיט א ו', אדער דער לעצטער, "זה וזה וזה". בקיצור, דער אבן עזרא זאגט אז מ'קען עס שרייבן אין אלע וועגן. ס'איז דא ליסטעס וואס שטייט אין די תורה פלעין איינס, איינס, איינס. ס'איז דא אמאל וואס ס'שטייט א ו' אויף די צווייטע און נישט אויף די ערשטע, אמאל אויף די לעצטע. בקיצור, ס'איז נישט דא קיין כללים מיט דעם על פי דקדוק, אבער אפשר איז טאקע דא א ו' וואס מ'דארף נעמען מיט די תורה, יא. אקעי.

לאמיר זען צו ער זאגט דא עפעס. ער זאגט נישט. אינטערעסאנט.

הלכה א' — זהות ארבעת המינים

כפת תמרים — לולב

Speaker 1:

שוין, זאגט דער רמב"ם, ער הייבט אן מיט "כפת תמרים". "כפת", וואס טייטשט דאסווארט "כפת"?

Speaker 2:

בלעטער, צווייגן פון תמרים.

Speaker 1:

דאס איז די לולב. זאגט דער רמב"ם, **"כפת תמרים" האמורים בתורה**, אזוויי כף, לעפלעך? א לעפל פון א טייטל?

Speaker 2:

ער זאגט פרוכט, אבער ס'איז נישט די פרוכט. ניין. אה, סארי, branches.

Speaker 1:

"כפת" טייטשט branches? צווייגן, איך ווייס נישט. אקעי.

יא. "ולקחתם לכם ביום", אנטשולדיגט. זאגט דער רמב"ם, **"כפת תמרים" האמורים בתורה**, די "כפת תמרים" וואס שטייט אין די תורה, וואס איז עס? וואס זענען זיי? **הן חריות של דקל**. זיי זענען צווייגן. ביי פרוכט, מיר האבן שוין מערערע מאל געהאט, ביי תבואה, ביי פרוכט, האט יעדע מין צווייג אן אייגנארטיגע נאמען. אויך ביים אפשניידן איז דא בוצר און קוצר, ס'איז דא אלע מיני נעמען. האסטו דא חריות של דקל. די צווייגן פון א דקל ווערט גערופן חריות.

זאגט דער רמב"ם, ווען? ווייל דאס האט מערערע סטעפס, די פראצעס פון ווען ס'וואקסט ביז ווען ס'ווערט זייער אויפגעעפנט. די נארמאלע חריות של דקל וואס דו וועסט גיין אין פלארידע, דו וועסט זען די פאלם טריס, דו וועסט זען ס'איז אפן, אינגאנצן אפן, יא. אבער פארדעם איז עס נאך אזוויי א שטעקן. חריות של דקל, **כשיצמחו**, ווען ס'וואקסט, **קודם שיתפרדו עליהן**, גאנץ פאר די אלע בלעטלעך ווערן אינגאנצן אפן און אויסגעשפרייט, **אלא כשיהיו כמו שרביט**. שרביט איז אזוויי דער שרביט הזהב פון די מגילה, א גראדע שטעקן, **והוא הנקרא לולב**.

איך ווייס נישט אויב דער רמב"ם מיינט דוקא אז ס'מוז זיין אינגאנצן אינגאנצן פארמאכט. ס'איז דא די וואס זענען מהדרין, וואס זוכן אייביג איינס וואס איז אינגאנצן פארמאכט. אבער ס'איז מער ווייניגער ווי א שרביט. איך זאג, אפילו אויב אביסל פון די בלעטער זענען שוין אביסל אפן... מ'וועט זען וועגן דעם מפורש, דאס איז שוין די צורה פון די הידור פון די לולב. אבער דאס איז זיכער אז א לולב, ס'איז זיכער... די אפענע עפנט זיך אביסל ווען מ'טאטשט עס. אויף די בוים ליגט עס נישט אפן.

Speaker 2:

יא, דאס איז נאך א... דאס הייסט, בקיצור, די יונגע שטיקל. דאס מיינט אז מ'קוקט אויף א בוים, און ס'זעט פון אויבן דא אויבן, נאכדעם פון די זייט. ס'איז מסתמא דאס האט צו טון מיט ווי פריער מ'שניידט עס אראפ פון די בוים.

Speaker 1:

קודם שיתפרדו. די ערשטע צווייגן. ס'הייסט, יעדע בוים האט מען עס נאמט ביידע, אבער אנהייב איז דאס. יא. יא. איך שוין, דאס איז די ווארט כפות. כפות איז אפשר מיט די לשון קפות, צוזאמגעומען? איך ווייס נישט.

פרי עץ הדר — אתרוג

Speaker 1:

פרי עץ הדר, האמור בתורה, הוא אתרוג. פרי עץ הדר, וואס שטייט אין די תורה, איז אתרוג. און די גמרא האט פארשידענע וועגן וויאזוי מען לערנט ארויס אז פרי עץ הדר איז ספעציפיקל אן אתרוג, ווייל מען האט געקענט מיינען סיי וועלכע שיינע פרוכט פון א בוים. דער רמב"ם זאגט אז משה רבינו האט עס אזוי מקבל געווען, און די חכמים לערנען עס נאכדעם אריין אין די פסוק הדר, אדער אזוי ווייטער.

ענף עץ עבות — הדס

Speaker 1:

וענף עץ עבות האמור בתורה... אן ענף פון אן עץ עבות, פון א געדעכטע בוים.

Speaker 2:

איך מיין אז ניין, ניין. ענף עץ עבות טייטשט אן ענף וואס הייסט עץ עבות. ס'איז נישט דא אן ענף פון א בוים, ס'איז נישט דא קיין ביימער פון הדסים. דאס איז ביסל וואס ס'איז. די עבות גייט ארויף אויף אן ענף.

Speaker 1:

וואס איר מיינט? ס'קען זיין וויל אן ענף גייט ער דאך זאגן אז ער דארף זיין געדעכט מיט בלעטער. פארדעם זאג איך דאס. ענף עץ עבות הייסט אן ענף פון א בוימלע, פון א ביימעלע, פון א עץ עבות. וואס איז אזוי? **האמור בתורה, הוא ההדס שעליו חופין את עצו,** די בלעטלעך דערפון דעקן איבער, זיי בייגן זיך איבער אויף די האלצעלע. געוועגליך, רוב בלעטלעך איז נישט אזוי, מ'זעט מען אפענע, עקספאזד האלץ. יענץ, כמעט, כמעט מ'זעט נישט אזוי שטארק די האלץ, מ'זעט די עיקר די גרינע בלעטלעך.

און זעט אויס אז דער רבי פארשטייט אז דא קוקט די תנאי פון וואס אונז רופן שילוש. **כגון שיהיו שלשה עלין או יותר על כן בגבעול אחד,** אז אויף איין צווייגל, א ריטלער רופן אויף איין דעם זאל זיין דריי, זאל זיין א יעדע רו אזוי ווי. שפעטער גייט ער זאגן אז ס'דארף זיין ממש יעדע רו.

הדס שוטה — אן אנדערע מין

Speaker 1:

אבער... אבער... אה, זאגט ער, **היו שני העלים בשוה זה כנגד זה,** אויב ס'איז נישט דריי, נאר ס'איז צוויי, פון צוויי זייטן, נישט פון דריי זייטן, **והשלישי למעלה מהם, אין זה עבות,** דאס ווערט נישט גערופן עבות, דאס האט אן אנדערע נאמען, דאס איז א מין הדס וואס ווערט גערופן **נקרא הדס שוטה.** וואס דאס איז נישט וואס די תורה רעדט, דאס וועט נישט ווערן כשר, ס'איז אן אנדערע מין. אזוי זעט אויס פון די רמב"ם, נישט אז ס'איז אויסגעריסן, נאר ס'איז אן אנדערע מין. נישט אויסגעריסן, עקזעקטלי, אויסגעריסן נישט די נושא יעצט. באלד וועט מען זען וועגן אויסגעריסן, צו ס'מעגן אויסגעריסן.

די מין וואס האט צוויי און העכער דעם א דריטע, אנשטאט צו דרייען איין רו, זעט אויס פון די רמב"ם אז ס'איז אנדערע מינים. ס'איז דא איין מין וואס ער קומט אזוי, ענף עץ עבות, וואס דאס איז די טייטש אז ער האט פון אלע דריי זייטן. איך ווייס נישט דא קיין זייט, ס'איז רונדיג, אבער אזוי געבט עס אינגאנצן צוגעדעקט. נאכדעם איז דא א צווייטע מין, וואס ער האט נאר צוויי, און די דריטע איז אביסל העכער אדער נידריגער, איך ווייס נישט קלאר. און ממילא קומט אויס אז די אנדערע זייט איז אפן, און דאס איז נישט עבות, נאר דאס איז די אנדערע נאמען, הדס שוטה. ער איז א נאר. פארוואס איז ער א נאר? וויל ער גייט נישט קיין ראד. פארוואס גייט ער נישט קיין ראד? ס'איז ווער אלע אנדערע דארף. משובש כשוטה. איז די שם דבר פון א

הדס שוטה וערבי נחל — הגדרת המינים לפי הרמב"ם

הדס שוטה — מין אחר, נישט א פסול (הלכה ט, המשך)

וואס דאס איז נישט וואס די תורה רעדט, דאס וועט נישט זיין כשר, ס'איז אן אנדערע מין. אזוי זעט אויס פון די רמב"ם. נישט אז ס'איז אויסגעריסן, נאר ס'איז אן אנדערע מין. נישט אויסגעריסן, עקזעקטלי, אויסגעריסן איז נישט די נושא יעצט. באלד וועט מען רעדן וועגן אויסגעריסן, צו ס'מעג זיין אויסגעריסן.

די מין וואס האט צוויי און העכער דעם א דריטע, אנשטאט דריי אין איין ראו, קומט אויס פון די רמב"ם אז ס'איז אנדערע מינים. אז ס'איז דא איין מין וואס ער קומט אזוי, ענפיו חופין את עצו, וואס דאס איז די טייטש אז ער האט פון אלע דריי זייטן. ס'איז נישטא קיין זייט, ס'איז רונדיג, אזוי גייט עס אינגאנצן צוגעדעקט. נאכדעם איז דא א צווייטע מין, וואס ער האט נאר צוויי, און די דריטע איז אביסל העכער אדער נידריגער, איך ווייס נישט קלאר. און ממילא קומט אויס אז די אנדערע זייט איז אפן, און דאס איז נישט עבות, נאר דאס האט די אנדערע נאמען, הדס שוטה. ער איז א נאר.

אבער וואס איז ער א נאר? וויל ער גייט נישט גראד. פארוואס גייט ער נישט גראד? ס'איז ווי אלע אנדערע הדסים.

טייטש פון "שוטה"

ושבש כשוטה. וואס איז שוטה, איז די שם דבר פון א נאר? אפשר שוטה מיינט פארשידענע זאכן? ניין, איך מיין אז שוטה מיינט... שוטה ביי א פרוי ווערט געשריבן אסאך מאל מיט א שי"ן, שוטה. אבער ס'קען זיין אז ס'איז ענליכע שורש, וויל א שוטה... א קלוגער גייט בדרך הישר, ער איז גראד, און שוטה איז אזוי ווי סוטה מן הדרך, ער איז אפגעריסן.

ס'קען זיין אז די בלעטל איז פטור מן המצוה, און איז אזוי ווי א שוטה, וואס איז חרש שוטה וקטן איז פטור מכל המצוות. ער איז פטור פון ווערן געשאכטן.

חידוש: הדס שוטה איז א מין — נפקא מינה לענין טשעקן שילוש

איך זאג אבער אן אינטערעסאנטע זאך, איך כאפ יעצט אן אינטערעסאנטע הערה, און ס'איז זייער מאדנע, וויל לויט די רמב"ם קומט אויס, און מ'דארף פארשטיין צו אין די גמרא איז פשט אזוי, אבער ס'קומט אויס אז ס'איז אן אנדערע מין.

וואס ווען אונז גייען קלויבן הדסים, ס'איז קלאר אז אלע הדסים קומען פון די זעלבע בוים, נישט איינס שטיקל איז הדס שוטה און איינס איז א הדס כשר. איז לויט די רמב"ם איז זייער פאני, פון וואס רעדט דער רמב"ם, האט ער געמיינט אז ס'איז דא עפעס אנדערע מינים?

ס'קען זיין לויט די רמב"ם אלע אונזערע הדסים זענען כשר, וויל דאס איז די סטייל, איינס איז אביסל נישט געוואקסן פונקטליך. איך מיין אז די הדסים וואקסן... איך האב געהערט אמאל איינער זאגן אז די שילוש מיט שוטה האט אויך צוטון מיט ווען מ'שניידט עס. דאס הייסט, פון אויבן פון די בוים איז עס מער אזוי.

ס'קען זיין אז אין יענע צייט, אזוי ווי לגבי לולב, איז דא א געוויסע צייט ווען ס'הייסט לולב. אין יענע צייט איז עס נישט הייסט... איז עס הייסט א הדס שוטה. דער רמב"ם זאגט אז ס'איז א מין, אזוי זעט עס אויס. אין זה עבות איז נישט די הדס וואס מ'קען רופן עבות, און ס'איז נקרא הדס שוטה.

אזוי ווי לגבי לולב, ס'איז די זעלבע מין, אבער ס'איז נישט די צייט ווען ס'ווערט אנגערופן. אבער דא זאגט דער רמב"ם די מין. איך זאג נישט קלאר די מין. **"אבל אם היו שני עלים ועלה אחד אין זה עבות"**. די בלעטל, די הדס, וועט נישט הייסן א הדס וואס איז עבות.

ניין, אבער דעמאלטס וואלט עס געוועגן אזוי, מ'וועט זען א לולב וואס איז צוריסן, וואס איז צו אפן, וועט מען זען הלכות. דער רמב"ם האלט דאך נישט ביי די פלאץ וואו ער זאגט הלכות הדס, נוי ההדס, וכדומה. ער האלט דאך וואו ער זאגט וואס איז א הדס.

אזוי ווי א לולב, דו ביסט געדעכט אז ס'קען זיין א סטעידזש, אבער איך גלייב נישט אז עניוואן ווייסט אז שלש איז א שטעידזש. דער רמב"ם וואלט געקענט זאגן אזא סטעידזש. ער זאגט נישט אזא סטעידזש. ער זאגט אז ס'איז א סארט הדס. ס'זעט אויס אז דער רמב"ם האט פארשטאנען אז ס'איז א מין.

איך ווייס נישט אויב ס'איז די ריאליטי וואס אונז האבן, נאט שאור וויאזוי מ'פארשטייט עס. קען זיין אז אפשר לויט דעם רמב"ם איז נישטא קיין ענין צו טשעקן אז יעדער איז משולש, וויל דאס איז די מין. אזוי וואלט איך געזאגט.

דיסקוסיע: די שיטה פון רמב"ם — מין אדער שיעור?

[#2] אה, מען זאגט, אויב טאקע מיינט עס די מין, נישט די צייט. אקעי. נישט די צייט, און אויך נישט די... אז ס'דארף זיין די ברענדס דארף זיין אזוי. שפעטער זעט מען אז דער רמב"ם איז מיקל, אז ס'דארף נאר זיין איין דריטל לאכטס איז גענוג, וויל ס'קען טאקע זיין אזוי ווי דו זאגסט וואלט די מין, דאס ווייזט אז ס'איז די רייט מין.

ניין, וואס ער איז מיקל, נישט אז דער רמב"ם רעדט פון דעם אז חצי משולש חצי נישט? ניין. אקעי, לאמיר זען. איך וויל דיר שוין יא טשעקן א סעקונדער. וואו שטייט אזא שפעטער די הלכות פון הדת? ס'שטייט וועגן אתרוג? הדת שנקטם ראשון? נשרי א'?

ניין, די שאלה וואס מ'האט היינט, צו ס'איז דא א חלק משולש און א חלק שנה, שטייט נישט אין רמב"ם. קוק אין די נעקסטע פרק הלכה ה', צו זען אז ס'שטייט נישט. ס'שטייט אז ס'פעלט בכלל בלעטער. ס'איז עפעס אנדערש. אבער ס'שטייט נישט בכלל אזא קעיס וואס אלע היינטיגע הדסים... סארי, די הדסים, די שאלות פון הדסים וואס מ'פרעגט היינט איז אז ס'איז חצי משולש, ס'דארף זיין די משולש די גאנצע שיעור, די אלע הלכות. איך זע נישט אז ס'זאל שטיין אין די רמב"ם. קען זיין ס'שטימט יא, אבער דאס איז א מין, א גוטן טאג.

ערבי נחל – הגדרת המין (הלכה י)

⟦#3⟧ אקעי. וואלט ער, שוין, ערבי נחל האט מען געטון שוין אתרוג און לולב און עדתים, און וואס טוט זיך מיט ערבי נחל?

זאגט דער רמב"ם, **ערבי נחל האמירות בתורה אין כל דבר גדול על הנחל**, ווייל ערבי מיינט צווייגעלעך, בלעטלעך. איך וויל נאר זאגן שמואל צווייגן וואס וואקסט ביי די ראכל. איך וועל זאגן זייער וויכטיג.

השגת ראב"ד אויף רמב"ם

ס'קומט דער ראב"ד, איך האב געקוקט רבי ראפנאוויטש, ס'איז שוין איינגעפאלן מיין דיוק שוין. זאגט דער הייליגער ראב"ד, אין זה אליה די שוטה, זאגט דער ראב"ד, **אמר אברהם, וצריך להיות כן כל השיר או רבוא אם אינו כן פסוק**. הייסט דער ראב"ד דינגט זיך אויף דעם רמב"ם.

דער רמב"ם זאגט אז ס'איז געגוג השיר שלשה עלי מגבול אחד. אבער דאס מיינט ער? גיבור שלשה עלמא גיבור אחד מיינט ער אז דעמאלטס איז גענוג, ווייל דעמאלטס ווייסט מען אז ס'איז די רייט מין.

נישט קלאר וואס טייטשט גיבור. גיבור איז נישט טייטש ענף. ס'קען זיין אז גיבור מיינט אזוי ווי אויף איין עגול אחד, נישט... יא, אזוי ווי ער טייטשט שליש. אזוי מיין איך איז די טייטש.

אבער דער רב האט דאך פארשטאנען אז דראמבען פעלט די עיקר הלכה, וואס אונז קוקן אן די הלכים פון שליש, אז ס'דארף זיין א גאנצע משולש. על רבו האט דראפן די שו. ס'טוט עס טאקע, דראמבען האט נישט געוואוסט פון דעם, און איך טראכט נישט אזוי ווי ראבינאוויטש זאגט אזוי.

דער רמב"ם האט געהאלטן אז ס'איז גענוג איינער פון זיי איז משולש, אפילו איינס נישט, דארף זיין דעם מין. פונקט דער בלעטל איז אביסל אנדערש, נישט דאס איז אן עוד שוטה. דער רמב"ם זעט אויס אז אן עוד שוטה איז עפעס אן אנדערע מין, אזוי זעט מיר אויס. ניין חידוש.

שפעטער זעט מען אז דער רמב"ם האט געהאלטן אז הדסים האט עפעס א שיינקייט, וועגן ער זאגט אז הדסים איז א נועה מצוה. אויב ער האט נישט קיין בלעטלעך, ווי ווי סתם ער האט אויסגעקלאפט... דאס איז שפעטער, נאכאמאל. אקעי, ס'קען זיכער זיכער זיין אן בלעטלעך, דאס איז שפעטער די גארנישט. פון די שילוש. ס'זעט אויס אז די שילוש איז... וויאזוי הייסט עס?

ערבי נחל – מין ידוע, נישט סיי וועלכע ערבה

שוין. זאגט דער רמב"ם ווייטער, **ערבי נחל האמירות בתורה**. וואס ווען קען מען מיינען אז סיי וועלכע מין בלעטלעך וואס וואקסט לעבן סיי וועלכע נחל? ס'איז נישט אזוי. **אלא מין ידועה היא הנקרא ערבי נחל**. ערבי נחל מיינט נישט סיי וועלכע ערב וואס וואקסט ביי א נחל, נאר ס'איז א געוויסע זאך וואס ווערט גערופן ערבי נחל.

וואס זענען די סימנים? אלע שלא איז משך. די בלעטל איז נישט א רונדיגע בלעטל, נאר א געצויגענע בלעטל, א לענגליכע בלעטל. און פיו חלק, די ענד איז גלאט. פיו מיינט אזוי ווי די זייט דערפון, ריין? אהא. אקעי. נישט די ענד. פיו מיינט פשוט די זייט פון די בלעטל. ס'זעט אזוי ווי א מויל אביסל, יא? ער גייט שוין זאגן, ס'האט נישט זעגלעך, ס'האט נישט די שפיצן. וקנהו אינו אדום, דער ריטל דערפון, די זאך אויף וואס ס'וואקסט, דער צווייגאל איז רויטלעך, ברוינלעך-רויטלעך. וזהו הנקרא ערבה. דאס ווערט גערופן ערבה. דער לשון רבים דערפון איז ערבי נחל, און דאס איז וואס חז"ל רופן ערבה.

פארוואס הייסט עס "ערבי נחל"?

זאגט ער, פארוואס הייסט עס ערבי נחל? אויב זאגסטו אז ס'איז א געוויסע ספעציפישע מין וואס מ'קען פלאנצן סיי וואו, פארוואס הייסט עס ערבי נחל? זאגט ער, **ורוב מין זה גדול על הנחלים**, געוועונליך רוב פון דעם מין וואקסט ביי די נחלים, **לכך נאמר ערבי נחל**. נישט אז די תורה וויל מ'זאל נעמען דווקא פון די נחל, נאר די תורה וויל אז מ'זאל נעמען דעם ספעציפישן מין. **ואפילו היה גדול במדבר או בהרים**, אויב איינער האט יא אויסגעפיגערט א וועג צו פלאנצן אדער אז דאס זאל וואקסן ביי אנדערע פלעצער, במדבר או בהרים, איז אויך כשר. ערבי נחל איז א סימן, נישט אז דער נחל איז א תנאי.

צוויי טעותים וואס מ'דארף אויסמיידן

דא האט מען געקענט לערנען צוויי אנדערע וועגן וואס זענען ביידע נישט ריכטיג. דו קענסט לערנען אז ערבי נחל מיינט נישט א געוויסע מין, נאר עפעס אן ערבה פון א נחל. דאס איז זיכער נישט. די צווייטע זאך וואס דו קענסט זאגן לחומרא, אז די ערבה מוז זיין דווקא פון די נחל. זאגט מען ביידע נישט. משמע לן, די עיקר איז די מין. ס'איז דא א סארט מין, וואס דער מין הייסט ערבי נחל. פארוואס הייסט ער ערבי נחל? מסתמא ווייל אריגינעל, געוועונליך, וואקסט ער ביי א נחל. אויב דו פלאנצט פונקט דעם מין ערגעץ אנדערש, וועט עס וואקסן, און ס'איז בכלל נישט קיין ענין אז מ'זאל נעמען דווקא פון די נחל.

צפצפה – דער דומה לערבה (הלכה י-יא)

⟦#4⟧ זאגט דער רמב"ם, **ויש מין אחר דומה לערבה**. ס'איז דא אן אנדערע מין וואס איז דומה לערבה. און דער רמב"ם ווארנט אונז דא, מ'זאל וויסן, ווען דו גייסט זוכן ערבות, וועסטו טראכטן אז דער בלעטל איז אן ערבה. זאגט ער, ניין, ס'איז דא דער וואס איז דומה לערבה, נאר וואס האט נאך די קליינע חילוקים: **עלה שלו עגול**, די בלעטל דערפון איז רונדיג, **ופיו דומה למסר**, און די עק דערפון, די וועג וויאזוי ס'ענדיגט זיך, איז נישט גלאט, נאר ס'איז אזוי ווי א זעג. **וקנהו אינו אדום**, און די ריטל דערפון איז נישט רויט.

זאגסטו, ס'איז שוין נישט דומה לערבה, ס'איז שוין דריי זאכן וואס איז אנדערש. מיט וואס איז עס דומה לערבה? ניין, ס'איז אזא גרינע בלעטל וואס זעט אויס בערך אזוי. **וזהו הנקרא צפצפה**, דאס ווערט גערופן צפצפה, **והיא פסולה**, דאס איז פסול, ווייל דאס איז נישט דער מין פון ערבי נחל.

מין ערבה מיט קליינע תלמים – כשר

זאגט ער, **"ויש עוד מין ערבה"** – ס'איז דא נאך א מין ערבה – **"שאין פיו עגול שלם חלק, ואין פיו דומה למסר כצפצפה, אלא יש בו תלמים קטנים עד מאוד, כמו פי מגל קטן"** – אזוי ווי א קליינטשיגע זעג. ס'איז דא א גרויסע זעג וואס האט אזעלכע גרויסע, ממש וואס מ'שניידט האלץ. דאס איז א קליינע וואס מ'נוצט צו שניידן פארניטש. אבער דאס איז יא ערבי נחל, מיט נאר מינדערוויכטיגע, קליינטשיגע חילוקים.

חידוש: די סימנים זענען נישט פסולים, נאר סימנים פון אן אנדערע פאמיליע

ס'איז נישט דא א געוויסע צייכענונג וויאזוי דער ערבי נחל דארף אויסקוקן. ס'דארף זיין דער מין וואס הייסט ערבי נחל. ס'איז טאקע דא אפשר א מין ערבי נחל וואס זעט אויס א טראפעלע אנדערש, אבער די חכמים זאגן אז דאס איז יא פון די זעלבע פאמיליע.

איך שטעל מיר פאר אז ס'איז א מציאות'דיגע שאלה. ס'טייטש, דו קענסט איינפלאנצן ערבי נחל, און ס'זאל ארויסוואקסן א טראפעלע אנדערש. דו קענסט נישט איינפלאנצן א ערבה און ס'זאל ארויסוואקסן א צפצפה, וואס איז אן אנדערע פאמיליע.

אקעי, סאו מ'דארף וויסן, איך ווייס נישט וויאזוי ס'ארבעט די מינים. לאו דווקא אז יעדע מין מיינט... וואטעווער, מ'דארף וויסן וויאזוי ס'ארבעט די

עוואלוציע. מ'פלאנצט, אסאך מאל וואקסט עס אביסל אנדערש. די נקודה איז, וויאזוי זעט מען אויס אזוי, אז דאס איז נאך אן ערבה, און ס'האט נאר באקומען אביסל אן אנדערע צורה, און דאס איז זייער ניכר צו א צפצפה. אזוי איז די הלכה. ס'קען זיין אז לאו דווקא אז ס'וואקסט אזוי, איך ווייס נישט.

אבער איך זאג, ס'איז נישט דא א פסול פון "פיו דומה למסר". ס'איז נישט אז דאס איז נישט קיין ערבה נחל. איך זאג, ס'איז נישט קיין פסול, נאר דאס איז א סימן אז ס'איז פון אן אנדערע פאמיליע. אן אנדערע פאמיליע, געווענליך מיינט דאס אז פון אן ערבה וואקסט נישט קיין צפצפה, און פון אן אנדערע ערבה קען יא וואקסן דער מין ערבה וואס זעט אויס אביסל אנדערש.

איך ווייס נישט, מ'דארף וויסן אויב ס'איז דא צווישן... איך וועל דיר זאגן אין אנדערע ווערטער. ניין, ניין, ס'איז נישט ניכר אזוי גרינג.

הלכות ד' מינים: מפי השמועה, מצוה אחת, ובל תוסיף

הלכה ב (המשך) — ערבה און צפצפה: די משמעות פון "דומה לערבה"

Speaker 1:

ס'איז נישט אז דאס איז נישט קיין שיינע ערבה נחל. ניין, איך זאג ס'איז נישט קיין פסול, נאר דאס איז א סימן אז ס'איז פון אן אנדערע פעמילי. פון אן אנדערע פעמילי געווענליך מיינט דאס אז פון אן ערבה וואקסט נישט קיין צפצפה, און פון אן אנדערע ערבה קען יא וואקסן די מין ערבה וואס ס'זעט אויס אביסל אנדערש.

איך ווייס נישט, מ'דארף וויסן אויב ס'איז דא צווישן... איך וועל דיר זאגן אין אנדערע ווערטער, ניין, ניין, ס'איז נישט נוגע ביי טייניק, איך מיין ס'איז לאו דוקא. אין אנדערע ווערטער, ווען מ'זאגט א מין, קען דאך זיין מינים פון דעם מין, רייט? ס'איז דאך דא תת-מינים וואס מ'זאגט, רייט? סאב-מינים.

סא, דאס איז נישט דומה לערבה. ווען ס'שטייט דומה לערבה מיינט נישט סתם אז עס האט עפעס א רענדאם אויסקוק ענליך. דאס זאג איך, דומה לערבה מיינט אז ס'איז יא עפעס פון די זעלבע פעמילי. א ווייטע, א ווייטע קאזין. בקיצור, די ערבה פון תלמים קטנים און די ערבה פון נארמאלע ערבה זענען ביידע ברידער. דאס איז די משמעות. די צפצפה איז א ווייטערע קאזין, ער קען טעכניש נישט זיין.

איך ווייס נישט, ווילסט וויסן ריאליסטיש ווי מ'נעמט די אלע זאכן? ווייס איך נישט.

פראקטישע אבסערוואציע: ערבה ווערט גענומען לקולא

Speaker 1:

ס'איז אינטערעסאנט דער חג, ווייל איך וועל עס זאגן, ווייל א לולב, אן אתרוג, און די זעלבע זאך הדסים, מיין איך אז אלע אידן נעמען מער וויניגער די זעלבע. דאס הייסט, ס'איז נישט דא... ווייסטו, אתרוגים איז דא די פעימעס חקירה, אבער אלע אתרוגים זענען דאך די זעלבע פרוכט, ס'האלט זיך אויך קרובים.

ערבה, אין יעדע אידישע געגנט נעמט מען די לאקאלע ערבות. ס'איז כמעט נישט דא, מ'האט קיינמאל נישט געברענגט קיין ערבות פון די וויטנס, אזוויי די לולב און אתרוגים וואס וואקסן שוין ערבה. ס'זעט אויס איבעראל אז דאס איז א... פרעג איך דיר, איז דאס אמת? דו וועסט גיין אין געשעפט? די אמעריקאנער ערבות זענען זייער אנדערש פון די ישראל'דיגע ערבות.

היינט קען מען קויפן דא ביידע, אבער ס'איז דא... למשל, אונזערע ערבות, נישט אלע פון זיי זענען קנה שלה אדום. דו דארפסט גיין אין די געשעפט. היינט איז שוין יא דא אסאך, אבער א חלק איז יא רויטלעך, און א חלק איז בכלל נישט. ס'איז דא וואס נאר גלייך ביי די בלעטל איז רויטלעך, אזוי ווי די איבריגע איז שוין געווארן ברוין. יא, בקיצור.

אבער ס'קען אויך נישט זיין אז ווען ס'שטייט אדום מיינט ברוין, און מרת פרוין זענען גרין.

Speaker 2:

יא, אבער די אנדערע זענען גרין. ס'איז נישט דא רויט. די וואס זענען רויט זענען רויט.

Speaker 1:

איך מיין רויט, וואטעוועער דו רופסט רויט, נישט רויט אזוי ווי א פייער טראק, רויט אזוי ווי א רויטע זאך. און איך זאג אז ס'איז אינטערעסאנט אז ערבה זעט אויס אז דער עולם האט אנגענומען אביסל מער לקולא. איך האב נישט קיינמאל געהערט א חשש ערבה הר המור, איך ווייס נישט. יעדע זאך וואס זעט אויס אז ס'זאל זיין די מין ערבי נחל.

Speaker 2:

דו? וועגן די מעשה אין די מגילה?

Speaker 1:

יא, פארשטייסט וואס איך זאג? ס'איז אינטערעסאנט אז דאס איז יא א זאך וואס באופן כללי נעמט מען וואס מער וויניגער זעט אויס אזוי לויט די סימנים, און שוין. יא. יא.

הלכה ד — "וכל הדברים האלו מפי השמועה הן"

די ווערטער פון רמב"ם

Speaker 1:

זאגט דער רמב"ם, **"וכל הדברים האלו"**, די הלכות, דאס הייסט וואס איז אן ערבה, אבער אלע פון זיי, וואס איז אן ערבה, וואס איז אן אתרוג, וואס איז א לולב, אלע פון זיי. וואס קען זיין אן ערבה מער ספעציפיקלי, אזוי ווי דו זאגסט, ווייל ערבה איז... מאכט מען אזעלכע דקה'דיגע חילוקים. אבער אלע פון זיי איז **מפי השמועה**, און משה רבינו אין די פרשיות האט מען געלערנט פון משה רבינו וואס האט עס געברענגט **מפי הקדוש ברוך הוא**, און ער האט איבערגעגעבן א שמועה דור ודור.

אזוי ווי מיר האבן דערמאנט, דאס איז ממש איינע פון די רמב"ם'ס עקזעמפלס, ס'איז גראדע א גוטע עקזעמפל. אז פון די צייט פון משה רבינו האט מען דאך גענומען אן אתרוג, און מ'האט געזען אז דאס מיינט דער פסוק. איינער קען חולק זיין, וויאזוי ווייסטו אז פרי עץ הדר איז דאס? איך ווייס נישט, דאס האט מיין טאטע גענומען, דאס איז זיין טאטע, און אזוי ווייטער ביז משה רבינו מפי השמועה.

דיוק: "נתפרשו" און נישט "נתקבלו"

Speaker 1:

ס'איז דא די לשון "נתפרשו", האב איך געטראכט, עס שטייט נישט "נתקבלו", נאר "נתפרשו" איז דא, ווייל סוף כל סוף האבן זיי עס יא אריינגעלערנט אין די פסוקים. איך טראכט נישט, ס'איז נישט זיכער. ס'קען זיין "נתפרשו" מיינט אזוי, ס'איז א קבלה, אבער ס'איז אויך אריינגעלערנט אין די חכמת הכתוב, אז אין די פסוק איז אויך מרמז. דער רמב"ם האט דאך נישט געברענגט די רמז בכלל.

סאו, איך וואלט געטראכט אז אפשר "נתפרש" מיינט דא אזוי ווי פירוש המצוה. משה רבינו האט מפרש געווען, ער טייטשט, אבער נישט טייטש פון די פסוק, נאר טייטש פון די מצוה. ווען דער רמב"ם זאגט פירוש המצות, פארשטייסט וואס איך זאג? נישט טייטש פון די פסוק, נאר טייטש פון די מצוה. קען זיין.

"כל הדברים אלו" — ברייטער ווי נאר מינים

Speaker 1:

אבער ס'איז אינטערעסאנט, די "כל הדברים אלו" מיינט אויך צו זאגן, ווייל ס'איז דא מער ווי צו זאגן וועלכע פעמילי איז כשר, יא? ביי לולב וואלט מען געזאגט ביי וועלכע תקופה אין די לולב, ביי וועלכע תקופה אין די הדסים, און ביי וועלכע מינים פון די ערבות, פון די מיני ערבות. די גמרא מאכט דאך דרושים וואס מ'לערנט ארויס וואס ס'מיינט וואס. איך ווייס נישט צו אין די דרושים ליגט אויך ביי וועלכע תקופה פון די... אפשר יא, כפות?

Speaker 2:

אקעי.

הלכה ה — "ארבעה מינים אלו מצוה אחת הן"

די ווערטער פון רמב"ם

Speaker 1:

שוין, זאגט דער רמב"ם ווייטער: **"ארבעה מינים אלו מצוה אחת הן"**, די ד' מינים איז איין מצוה. די תורה זאגט "ולקחתם לכם", אלעס צוזאמען פארמט איין מצוה. **"ומעכבין זה את זה"**, זיי זענען מעכב איינער די אנדערע. ס'טייטש, אויב מ'האט האלב פון זיי, איז נישט אז מ'האט מקיים געווען די מצוה מיט נאר צוויי מינים, נאר מ'האט נישט מקיים געווען די מצוה. ס'איז דאך דא אפילו א שאלה למשל אויב ס'איז דא א דור וואס איך ווייס א שווערע יאר און מ'קען נישט צוקומען צו אים, אה, גייט מען זען.

זאגט דער רמב"ם, **"וכולן נקראין מצות לולב"**, זיי ווערן אלע גערופן מצות לולב. דער רמב"ם זאגט אונז נישט פארוואס, אבער שפעטער וועט מען זען, שפעטער איז ער יא מרמז, ווייל מ'בינדט זיי אבער די גרויסע. אבער ס'זעט אויס אז ס'ווערט גערופן מצות לולב, יא. דאס הייסט, ער מיינט צו זאגן אז אין די גמרא שטייט מצות לולב, עפעס אזוי? דאס מיינט עס. אפילו זיין שופר סוכה ולולב, זיין הארץ האט געזאגט לולב.

הלכה ה (המשך) — "ואין פוחתין מהם ואין מוסיפין עליהם"

די ווערטער פון רמב"ם

Speaker 1:

זאגט דער רמב"ם, **"ואין פוחתין מהם ואין מוסיפין עליהם"**. די ארבעה מינים איז דווקא. ס'איז נישט די תורה האט געזאגט פיר מינים, אויב דו ווילסט זיין נאך א צדיק וועסטו נעמען צען מינים? ניין, מ'קען נישט צונעמען און מ'טאר נישט אראפלייגן.

דער רמב"ם ברענגט נישט "בל תוסיף" בפירוש

Speaker 1:

און דער רמב"ם זאגט, ס'איז נישט זייער קלאר, אבער אין אנדערע, אין די גמרא זעט אויס אז ס'איז אן איסור פון בל תוסיף אדער בל תגרע, אויב נעמט מען ווייניגער אדער מען נעמט מער, ווייל די תורה האט געוואלט דווקא די אמאונט פון מינים זאל מען נעמען. דער רמב"ם האט טאקע נישט דאס געברענגט. זייער אינטערעסאנט. ס'זעט אויס אז ער האלט נישט אז מ'איז עובר, ווייל אויב ס'וואלט געווען ממש א לאו וואלט ער עס דאך געדארפט ברענגען.

דער רמב"ם'ס שיטה אין בל תוסיף (הלכות ממרים)

Speaker 1:

סאו לכאורה, אונז ווייסן אז דער רמב"ם לערנט, אזוי האבן אונז געלערנט אין הלכות בל נביא. בפירוש האבן מיר עס נאך כמעט ממש געלערנט. ער האט געברענגט נחת נביא, נאך מער בפירוש שטייט עס אין הלכות ממרים, אלט וועג אין די ענדע אין ספר שופטים נאר. אז בל תוסיף און בל תגרע, לויט דער רמב"ם, איז ווען מ'קען מ'זאגט אויף אים, אבער ס'איז נישט קיין מצוה אז ס'איז א מצוה. נישט אז מ'לייגט צו צו דעם.

איך זאג נישט נישט, איך קען נישט גאנץ רמב"ם אויסלויינען. קען זיין אז דער רמב"ם ברענגט, יא, אויך די פשט וואס אונז קענען פון רש"י אויפ'ן פלאץ, די מצוה פון לא יסושה זאגט רש"י, כגון איינער וואס נעמט מער ווי פיר מינים. אבער דער רמב"ם זאגט אז "לא תוסיף" מיינט איז אן ענין אז אונז זאלן מיר טראסטן אז די תורה איז בדיוק, און אז קיינער לייגט נישט צו קיין נסים און מ'נעמט נישט אראפ קיין נסים.

דאס הייסט, דער רמב"ם האט עס געמאכט אסאך ווייניגער אונטער אן עשיה וואס א געוויסע מענטש טוט, און אסאך מער אונטער א כלל ישראל ענין, אז מ'זאל זיך נישט איינרעדן אויף זאכן וואס איז נישט קיין מצוה אז ס'איז א מצוה.

ראיות פון אנדערע הלכות אין רמב"ם

Speaker 1:

לאמיר אנקומען צו איינער... איך וועל שוין זאגן, ווייל דו ביסט גערעכט אז אונז האבן נאך נישט געלערנט קיין רמב"ם, אבער צוויי הלכות וואס אונז האבן שוין וואס איז וועגן דעם האבן מיר עס שוין יא געלערנט, און אויף ביידע פון זיי האט דער רמב"ם נישט געזאגט די ווארט "בל תוסיף".

איינער פון זיי וואס מ'האט געלערנט נעכטן און אייער נעכטן איז די הלכה פון זיצן אין סוכה שמיני עצרת. דער רמב"ם האט געזאגט אז מ'דארף עס צוברעכן כדי צו ווייזן אז ס'איז נישט די מצוה. ער האט נישט געזאגט די טעם, אבער ער האט אזוי געזאגט, אבער ער האט נישט געברענגט אז "אם לא עבר על בל תוסיף".

Speaker 2:

האט ער געזאגט די ווארט "צו ווייזן"? ווייל אויב זאגסטו די ווארט "צו ווייזן", שטימט אז ס'איז זייער גוט מיט זיין לשון, אז מ'זאל נישט מיינען אז ס'איז א דאורייתא.

Speaker 1:

אויב איך געדענק האט ער נישט געזאגט גארנישט. ער האט געזאגט אז מ'מוז עס טון, און אויב ס'איז שבת, לייגן עפעס א זאך וואס איז נישט... דאס, אבער איך געדענק נישט אז ער האט געזאגט עניטינג. קען זיין אז דער רמב"ם האט געהאלטן אז יענץ איז נאר אזוי ווי א דרבנן אדער עפעס אן ענין, נישט ממש. איך ווייס נישט וואס איך זאג. ביזדערווייל זע איך נישט.

אזוויי ער זאגט אין הלכות ממרים שטייט "לא תוסיף", ער ברענגט בכלל נישט די לשון "לא תוסיף" אויף איינער אנדערע זאך. ביזדערווייל זע איך עס. אקעי, אינטערעסאנט.

דיון: הלכות תפילה וברכת כהנים

Speaker 1:

אבער דער רמב"ם קריגט זיך מיט די ראשונים, און... אוודאי טאר מען נישט. דער רמב"ם איז מורא'דיגער נישט צו זיין נאר צו די רבנן. ס'איז א הלכה. ס'איז א ספרי. געווענליך דער רמב"ם נעמט אן זייער ענץ די ספרי. איך בין מסכים סופרי.

Speaker 2:

דו דארפסט טשעקן אין ספר המצוות צו דער רמב"ן ביי די שכחת המצוות, וואס איז א זאך וואס דער רמב"ן וועט ברענגען אין ספר המצוות. איך ווייס נישט, איך ווייס נישט. איך ווייס נישט.

Speaker 1:

אין די ענד, רייט? ער פרעגט, "ומה זו אזהרת התורה לא תוסיף?" אז מ'זאל נישט צולייגן. דאס האבן מיר שוין געלערנט. ברענגט ער די אלע זאכן, און פרעגט זיי, קוק דא אין די יד פשוטה אויף הלכות ממרים, איז דאך דא אין די גמרא אזוי ווי דו זאגסט עס פריער, און אזוי ווייטער שטייט אסאך מאל "לא תוסיף".

ער זאגט, דער רמב"ם ברענגט טאקע אלע הלכות. למשל, זיי האבן געלערנט אין הלכות תפילה וברכת כהנים, אויך אזא זאך וואס האבן מיר געלערנט. אה, ער זאגט, אה, שנאמר "לא תוסיפו", נו? אה, דא שטייט יא שנאמר "לא תוסיפו", הלכות תפילה י"ד, זיי האבן פארגעסן, זיי האבן שוין דאס געלערנט. **"אין הכהנים רשאין"**, שנאמר "לא תוסיפו על הדבר".

אבער דער רמב"ם רעכנט עס אלס א לאו. די לאו רעכנט ער נאר דארט. אבער ער זאגט אויך נישט דארטן, ער זאגט, "אין הכהנים רשאין", אזוי ווי אז מ'טאר נישט. ער זאגט נישט אז מ'איז עובר אויף א לאו, ער זאגט שוין אימער דאס איז זייער גוט.

דער יד פשוטה'ס אנאליז

Speaker 1:

און אזוי ברענגט ער לגבי די אלמנים, ער ברענגט נישט דא, אבער אונז האבן יעצט געלערנט לגבי דאס. "בשום מקום לא הוזכר ענין מלקות בזה". און

ס'שטייט טאקע יא אין די גמרא אז איינער וואס שלאפט בשמיני און בסוכה דארף ער לכאורה באקומען מלקות. אבער "הרבינו לא הסכים זה דבר ולא חצי דבר", קומט אויס אז ס'זעט אויס אז ווער ס'לערנט דער רמב"ם יא, דער האט יא געטשעקט איבער אלע פלעצער.

דער רמב"ם ברענגט טאקע די אלע הלכות אז מ'זאל נישט לייגן פינף פרשיות בתפילין, געדענק איך אז ס'זאל ברענגען, אבער די אלע זאכן ברענגט דער רמב"ם, ער ברענגט אלעמאל אסורת, ס'איז דא איינמאל וואס ער ברענגט אפילו שנאמר "לא תוסיף", אבער ער האלט נישט אז דאס איז דער עיקר להתוסיף, אזוי ווי דו זאגסט, א חילוק פון ציבור און יחיד, אזוי ווי עפעס וואס האט זיך.

צוויי מיני בל תוסיף

Speaker 1:

ס'קען זיין אז אפילו ווען א יחיד טוט עס, איז עס א סניף פון די זעלבע לא תוסיף, ווייל דו טוישט ארום אז מ'זאל וויסן וואס איז די מצוה און וואס נישט. ס'איז זייער אנדערש ווי למשל רש"י קוקט עס אן ווי דעמאלטס טוסטו... וואס איז די עוולה? ווייל די תורה האט געזאגט פיר און דו טוסט פינף. איז נישט וועגן ס'איז דא אין דעם עפעס א געוויסע סטעיטמענט.

דער אמת איז, אז דער רמב"ם האט געזאגט אז ס'איז דא צוויי מיני לא תוסף. ס'איז דא א מינה וואס איז א דאורייתא און עפעס א נייע חכמים טראכט.

דיון אין בל תוסיף ובל תגרע, און הלכות נטילת לולב

המשך: בל תגרע — די שיטה פון ביאור הלכה און קשיות דערויף

Speaker 1: נאר ער קען עס אנקוקן ווי א סניף פון דעם, אז כדי מ'זאל האבן קלארקייט אין תורה זאל מען אויך נישט טון די זאך. איך בין מסכים. דאס הייסט, מ'קען פארשטיין...

לאמיר זאגן אביסל די לעצטע פרשה וואס מ'זאל לערנען לתוסף. מ'קען לערנען ביי לתוסף אין אנדערע ווערטער צוויי אנדערע וועגן. ס'קען זיין אז די תורה זאגט אז מ'זאל לערנען פיר מינים, פשט אייבערשטער ווייל דווקא די צורת המצוה, און דער וואס טוט אנדערש איז א שיין גוטס. דער אייבערשטער האט נישט ליב די עבודה. ווערט דאך געהייסן, איינער ווייל דאווענען פיר מאל א טאג? אקעי, דאס מעגן גראדע. ס'איז נאר דרבנן און דער מנין. איך זאג, אבער על דרך משל, ווען ס'וואלט געווען א זאך אז מ'דאווענט דריי מאל א טאג און נישט פיר, ווער דו דאווענסט א פערטע מאל, זאגט גארנישט. ס'איז אפילו אן עבירה. אדער וויינער, וויינער.

אין די גמרא שטייט נישט אז איינער נעמט דריי לולבים. דאס הייסט, מיר האבן יעצט געלערנט אז א מצוה אחת איז מעכב זה את זה, אבער ס'שטייט נישט אז פחות מכאן איז מען עובר אויף לא תגרע. ער ברענגט יא. למשל, ער ברענגט דא אז די ביאור הלכה זאגט, מיר האבן יעצט געלערנט אז טאמער מ'האט נישט... יא, וואס שטייט דא? ער האט נישט קיין לולב למשל, נעמט ער די אנדערע דריי מינים. הגם ער איז נישט יוצא. זאגט דער ביאור הלכה אז ער זאל נישט מכבד זיין לשון מצוה, ווייל עס איז עובר בעל תגרע.

ס'איז מיר זייער פאני, ווייל ס'שטייט נישט אין ערגעץ בעל תגרע, און אפילו אין די מקורות וואס מיר האבן געלערנט, שטייט נישט אז... שטייט יא? אפשר צו דריי איך א קאפ. בעל תגרע?

איך שטיי שוין למשל, אויב איינער לייגט תפלין מיט נאר דריי פרשיות, וועט ער נישט עובר זיין ביי בעל תגרע. לכאורה, די זעלבע מין זאך איז ער עובר אויף די מצות תפלין, דארף ער שוין אנקומען צו בעל תגרע. ער האט דאך שוין אן אייגענע איסור פון נישט טון די מצוה. פארשטייסטו, איך זאג די זעלבע זאך דא, די זעלבע זאך דא, די דריי מינים.

רש"י'ס שיטה: בל תגרע איז א הרחבה פון בל תוסיף

רש"י דארטן זעט אויס ווי אויב דו וועסט אים מוסיף זיין, וועסטו אויך גורע זיין. דאס איז נישט די איסור. אז גריעה מיינט אז דו וועסט נישט טון די מצוה, דאס אליין, הא גופא, די בל תגרע איז אזוי ווי א הרחבה אויף די ווארט בל תוסיף. ווייל אויב דו ביסט בעל הבית און דו קענסט צולייגן, וועסטו אויך נאכדעם מאכן האלבע מצוות, און דעמאלטס וועסטו בכלל נישט יוצא זיין די מצוה.

Speaker 2: וואס מיינסטו אז ער איז נישט יוצא? אז איינער לייגט א פינפטע מין אין תפילין, איז ער נישט יוצא די ערשטע פיר?

Speaker 1: ביי תפילין אפשר קען איך פארשטיין, ווייל ס'איז אבער א פינפטע מין אין די לולב, איז ep נישט יוצא?

דיון: א פינפטע מין ביי לולב — תלוי אין מחלוקת וועגן אגד

מ'גייט זען באלד וועגן דעם אז ער איז יא יוצא, ווייל תלוי במחלוקת, אזוי ווי אונז קוקן עס אן, אויב איז עס צריך אגד און דו לייגסט אריין א פינפטע, איז עס אזוי ווי ביי תפילין, אז ס'איז אן אנדערע מין אגד. אבער אויב די אגודה איז נישט וויכטיג, קוק נישט וואס נאך ער האלט דארטן. ס'איז נישט קלאר.

סאו, סאו, סאו, אז א פרוי בלאזט שופר, הגם זי זאגט זי איז פטור, קיינער זאגט נישט אז ס'איז בל תוסיף. ס'איז נאר עפעס א טויש די צורת המצוה, אזוי ווי ציצית קומט מיט פיר, נישט מיט פינף. עפעס אזא סארט הגדרה.

אבער דאס זאגסטו גערעכט, אפשר וואלט קענען זיין אז ביי כלאים איז גריעותא דומיא, און אין געוויסע פעלער קען מען זאגן אז מ'איז נישט יוצא, ווייל ס'איז ראנג. הגם טכנית, אקעי, אפשר טעקניקלי איז ער יא יוצא, אבער ס'איז עפעס אזא סארט זאך. דערפאר זאגט דער רמב"ם אז ס'קען זיין גרעסער. שפעטער ווי ער רעדט די סייעתא, זאגט ער, ס'קען זיין ווי גרויס דו ווילסט, ווייל ס'איז דא וואס דינגען זיך דארט, און דא שיטות אז מ'איז יא יוצא.

Speaker 2: איך זאג אז ס'איז דא ביי א סוכה, ס'איז דא א סעיף למעלה, את רוממות, ס'איז דא זאכן וואס דא סעיף. את רוממות איז נישט אז ועל תוספים למעלה.

Speaker 1: איך שטיי, איך זאג נאר אז דאס וואס דו זאגסט א שיעור איז נישט וועגן דעם.

דער רמב"ם'ס שיטה אין בל תוסיף — לשיטתו

אבער איך טראכט אז דו זאגסט אז דער רמב"ם האט בכלל גאנץ אנגעהויבן. ווייל לויט רש"י איז נישטא די עשרה פון זאגן אויף עפעס א זאך אז ס'איז א מצוה, ס'שטייט נישט דאס. דער רמב"ם האט אינגאנצן אנדערש אפגעלערנט, און דער רמב"ם סתם אביסל מאכט מער סענס. ס'איז אן אנדערע סברא.

דער רמב"ם זאגט אז דער ענין איז אז מ'זאל וויסן וואס די תורה איז, נישט צולייגן און אראפנעמען מצוות, אזוי ווי דו זאגסט. ס'קען זיין אז איינער וועט לייגן פינף אמונים איז אויך עפעס אזא סארט בחינה, אבער א קליינע בחינה, ווייל ער זאגט דאך נישט, ער טוט דאך נאר. און ווילא זאגט דער רמב"ם פארקערט, דאס איז דאך דער רמב"ם'ס היתר, וויאזוי מעג מען מאכן די רבנן? ווייל ער זאגט נישט. הגם אז מ'טוט יא מער, דער עיקר איז דאס זאגן.

סאו, דאס איז וואס דער רמב"ם האט געהאלטן אן אנדערע טייטש פון די מצוה פון בל תוסיף. איך האב געוואלט זאגן, אבער דער רמב"ם איז אויך לשיטתו מיט דעם, אז דער רמב"ם האט געוואלט אז ס'זאל זיין א חקירה, ס'זאל זיין זייער קלארע, וועגן דעם האט ער די תרי"ג מצוות. רש"י, וויפיל איך געדענק, רש"י האט נישט קיין דאנק וויפיל מצוות ס'איז דא. רש"י איז מפרש די תורה. סאו רש"י לשיטתו קען נאר האבן יענע מין בל תוסיף.

מקור פון דעם רמב"ם'ס בל תוסיף — הלכות ממרים און נביא שקר

Speaker 2: פון וואו האט דער רמב"ם גענומען די זיין בל תוסיף פון הלכות ממרים?

Speaker 1: אקעי, מיט דעם איז עס מקשר מיט די נביאה.

Speaker 2: לאו דווקא נביאה, איך זאג דאס איז א בל תוסיף. "כל אשר יאמר דבר בשמי אשר לא צויתיו".

Speaker 1: יא, דאס איז איין מקור, אבער דאס איז די ערשטע פון בל תוסיף. איך זאג, ווען א נביא זאגט עפעס בשמו של הקדוש ברוך הוא, איז

זייער ענליך צו ווען א חכם זאגט בל תוסיף.

Speaker 2: "לא תוסיף ולא תגרע" שטייט אין רמב"ם אין הלכות ממרים, נישט אין הלכות יסודי התורה וואס דו זאגסט.

Speaker 1: יא, ער האט געזאגט, אבער נישט די איסור, די ליסט פון לאוין שטייט דא.

Speaker 2: רייט, ווייל א נביא איז אפילו אויב ער זאגט נישט אז ס'איז פון די תרי"ג מצוות, אבער ער זאגט אז ניין, דער אייבערשטער האט מיר יעצט געהייסן.

Speaker 1: אבער דער איסור איז די זעלבע מין איסור, ס'איז פון אן אנדערע לאו, ס'איז פון די לאו פון "אשר יאמר דבר בשמי אשר לא צויתי". אבער א חכם זאגט נישט אז דער אייבערשטער האט מיר געזאגט א נבואה, ער זאגט אזוי לערן איך ארויס פון די תורה. ער טוט די זעלבע עוולה ווי דער נביא, נאר ס'איז אן אנדערע לשון.

Speaker 2: רייט, ס'איז אינטערעסאנט ווי דער רמב"ם האט גענומען דעם פשט.

קאנטעקסט פון בל תוסיף אין תורה — נעבן עבודה זרה

Speaker 1: איך זאג, איך האב באמערקט אין די תורה, ווען ס'שטייט "לא תוסיף ולא תגרע", שטייט עס נעבן עבודה זרה. ס'זעט מיר אויס אז איינמאל שטייט עס ביי בעל פעור, און א צווייטע מאל שטייט עס, איך געדענק אפשר דא נאכאמאל, צוויי מאל באמערקט, שטייט עס ווען מ'פארברענט די קינדער פאר עבודה זרה, "כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש", עפעס אזא קאנטעקסט.

און איך האב געטראכט אז די תורה מיינט צו זאגן, ס'איז דא עבודת השם, ער מאכט א קרבן, א בית המקדש, דו מאכסט דאך נייע עבודות, ער מאכט אויך בעל פעור. לאז, ס'איז דא גענוג, לייג נישט צו, נעם עס אראפ. אין נביא שטייט אויך אייביג ביי עבודה זרה. ס'איז טייטש די זאך וואס דער חשש איז אז דער נביא גייט צולייגן עבודה זרה, ער גייט צולייגן...

אבער איך זאג, די פשט איז מער מער מיט רש"י'ס פשט למעשה, ווייל מאך נישט נייע מצוות. מיט די רמב"ם שטימט עס אין אן אנדערע וועג זייער שיין, אז די חשש פון א נביא שקר איז אז ער גייט מאכן נייע, אז ער גייט זאגן אז ס'איז נישט גענוג דינען דער אייבערשטער וואס אונז ווייסן, נאר ס'איז דא א נייע מין, א געטשקעלע מיט בעל פעור, מיט מעביר זיין בנו למולך. ס'איז אויך די עבודה שלא כדרכה, זאלסט נישט טון קיין בעל פעור פאר דעם אייבערשטער, ווייל דער אייבערשטער האט דיר געגעבן אזויפיל מצוות און נישט אנדערע.

אקעי, שוין גענוג גערעדט וועגן בל תוסיף. לאמיר נישט מאכן די תוספות, לאמיר צוריקגיין.

הלכה ה: ואם לא נמצא אחד מהם — מ'ברענגט נישט א תחליף

Speaker 1: ואין פוחתין מהם? ניין, ס'איז זייער וויכטיג.

זאגט דער רמב"ם, **"ואם לא נמצא אחד מהם"** — דער רמב"ם האלט ממש אז ס'איז נישט די ארבעה מינים. אויב מ'האט נישט געטראפן... ס'איז געווען אזעלכע צייטן, מ'ווייסט, ביי די קריג, אידן האבן נישט געהאט קיין עקסעס צו אן אתרוג. איז די גמרא האט געהאט א הוה אמינא, זאל מען ברענגען א לעמאן, כדי די קינדער זאלן נישט פארגעסן אז ס'איז דא אזא זאך ווי די ארבעה מינים.

זאגט דער רמב"ם, **"אין מביאין תחתיו מין אחר הדומה לו"**, מסתמא טאקע וועגן די איסור, וועגן ספק שמא יספרו עליהם.

די גמרא: חילוק צווישן א פסול'ע זאך און א ראנג'ע זאך

זאגט די הייליגע גמרא, וואו איז עס נאכאמאל? די גמרא זאגט... וואס איז "המבחר לאגדן נטילתן"... סארי. אה, נאך א היי, זאגט די גמרא... ער ברענגט נישט די גמרא דא. ס'שטייט נישט קלאר פארוואס "לא יביא פריש". פארוואס נישט?

איך מיין די גמרא זאגט אז ס'וועט ארויסקומען א חורבא, אז מ'וועט אנהייבן מיינען אז א פריש איז כשר.

Speaker 2: אפילו מ'זאל נישט וויסן אז מ'האט נאר געברענגט דאס יאר אז ס'זאל נישט פארגעסן ווערן תורת...

Speaker 1: יא, ס'הייסט א שעת הדחק...

Speaker 2: אה, זעסטו די גמרא. ס'הייסט א שעת הדחק מיט א טרוקענע לולב וואס איז פסול, דאס פלעגט מען נוצן, אויך יא, כדי שלא תשתכח. ס'איז דא א חילוק פון א פסול'ע זאך מיט די ראנג זאך. א פסול'ע זאך קען נישט מיינען אז ס'איז בעסער צו האבן א טרוקענע לולב, איז נישט געפערליך. אזוי ווי רב פפא האט געזאגט אז **"מורישין לולביהם לבניהם ולבני בניהם"**.

אבער, פרעגט די גמרא פשטות, אז די גמרא קען אריינקומען... ניסן א חורבא, אז וואס? אז לכאורה מ'וועט מיינען אז דער פריש איז א לולב, איז אן אתרוג. דאס איז דער טייטש.

דיגרעסיע: רב דעסלער'ס משל צו דאווענען

איך האב געזען רב דעסלער זאגט אז אסאך מאל אונזער דאווענען האט ממש נישט קיין צורת הדאווענען. די איינציגסטע וועג וויאזוי מ'קען עס מסביר זיין איז "כדי שלא תשתכח". אבער נאכדעם איז דא די חשש פון די "נפיק חורבא מיניה", די "אסור למסרך", מ'רעדט זיך איין אז דאס הייסט געדאווענט.

אבער דאס איז טאקע די חילוק, ווייל אויב מ'וואלט געמאכט אנדערע דאווענען, פאר דעם זאל מען נישט מאכן עפעס א נייע דאווענען, עפעס א רעפארם דאווענען. אויב האלט מען אן די זעלבע, אפילו ס'פעלט די כוונה, ס'פעלט די התלהבות, יעדער איינער ווייסט אז מ'קען יא דאווענען זיין. דאס איז די נקודה.

Speaker 2: זייער גוט.

Speaker 1: שוין. איינע פון רבי אליש'ס פעיווארִיט גמרות, איך ווייס נישט פונקטליך פארוואס, אבער ס'איז אן אינטערעסאנטע גמרא, ווייל מ'רעדט דא אזוי ווי פון חינוך. דו ביסט זיכער אז מ'איז נישט יוצא אתרוג, אבער די קינדער וועלן נישט פארגעסן. מאי דתיהמא נאר?

שוין. אקעי.

הלכה ו: מצוה מן המובחר לאגוד — אגודה של לולב

Speaker 1: זאגט דער... איז יעצט האבן מיר געלערנט אז וואס? אז ס'איז איין מצוה, אבער ס'איז נישט געשטאנען... אה, יעצט דארף מען וויסן צו מ'דארף עס טאקע נעמען צוזאמען, יא?

זאגט דער רמב"ם, **מצוה מן המובחר**. אין די ימים טובים איז דא אסאך מצוה מן המובחר און הרי זה משובח. ס'איז א צייט וואס מ'קען צולייגן, מ'קען...

Speaker 2: פסח?

Speaker 1: נאר אויף סוכה?

Speaker 2: צו עסן אין סוכה?

Speaker 1: איך מיין אז אין ספר מדע און אהבה זאל מען אונז האבן מצוה מן המובחר אדער הרי זה משובח'ס אזוי פיל. מאכט סענס, ווייל ס'איז נאר אויף מצוות, אויף מצוות עשה חיוביות. פלוצלינג ווי מ'דארף זיך קאכן. ביי א יום טוב קאכט מען זיך אין די מצוה. הרי זה משובח.

מצוה מן המובחר לאגוד צאמצובינדן **לולב הדס וערבה, ולעשות שלשתן אגודה אחת.** און ס'הייסט די אגודה של לולב. **וכשנוטלן לצאת בהם**, ווען מ'נעמט עס יוצא צו זיין, ווען מ'נעמט עס אין די הענט יוצא צו זיין, **מברך תחלה על נטילת לולב**, דארף מען קודם מאכן על נטילת לולב פאר מ'הייבט עס אויף. ווייל גליך ווען מ'הייבט עס אויף און מ'שאקלט, איז מען שוין יוצא. נישט אזוי ווי פאר'ן שאקלען איז מען שוין יוצא.

Speaker 2: איך ווייס, שופר קען מען שוין מאכן די ברכה ווען מ'האלט עס אין די הענט.

Speaker 1: גראדע נישט, איך מיין גראדע מ'נעמט עס אויך אין די הענט נאכ'ן...

Speaker 2: אויף דעם איז דא אנדערע סיבות און ענינים, דער רמב"ם האט עס נישט געזאגט.

Speaker 1: אבער דא, היות מ'האלט עס און מ'איז שוין יוצא, דארף מען מאכן די ברכה פארדעם, על נטילת לולב.

פארוואס "על נטילת לולב" — והואיל וכולם סמוכים לו

זאגט דער רמב"ם, פארוואס מאכט מען על נטילת לולב? **והואיל וכולם סמוכים לו.** דא איז דער פלאץ וואו דער רבי האט פארענטפערט, פארוואס הייסט לולב ווען נישט... כולם סמוכים לו, מיינט צו זאגן פראקטיש, ווייל דער לולב איז גרויס און איז אין די סענטער, און די אנדערע צוויי זענען אזעלכע קליינע? אדער ס'איז מער ווי דעם סמוכים לו אז עפעס ביי נעיטשער איז דער לולב דער עיקר, לולב איז חשוב'ער.

למשל, אין די סוד זאגט מען אז לולב איז די שדרה, לולב איז די וואסטו, די גאנצע גוף. אבער...

Speaker 2: איך מיין אז...

Speaker 1: יא. פארדעם איז דער רמז, ס'זעט אויס אזוי?

Speaker 2: דער רמז איז עס פאר די זעלבע ריזען וועגן די פאקט, ווייל ער איז דער גרעסטער.

הלכות לולב — נטילת ד' מינים, סדר הברכה, וכמה נוטלין מכל מין

הלכה ז (המשך) — וויאזוי מ'נעמט די ד' מינים

Speaker 1: אקעי. ואחר כך נוטל אגודה זו בימינו ואתרוג בשמאלו. און איך מיין די סיבה איז טאקע ווייל בימינו איז חשוב'ער, נעמט ער די דריי מינים, און די איין מין נעמט ער בשמאלו.

ונוטלין דרך גדולתן, די וועג וויאזוי מ'נעמט זיי איז דרך גדולתן, די וועג וויאזוי זיי וואקסן אויף די בוים, נישט פעיס דאון נאר פעיס אפ, די וועג וויאזוי ס'וואקסט. **שיהיו עיקריהן למטה לארץ וראשיהן למעלה לעבור.**

ס'קען זיין אז דאס איז אויך די סיבה, ווייל ווען די לולב עפנט זיך די בלעטלעך איז דאך שוין פארקערט, ס'הענגט שוין.

Speaker 2: ניין, אף דוקא, ווייל אנדערע זאכן.

Speaker 1: אקעי. בקיצור, אן אתרוג אויך ווען ס'וואקסט, וואקסט עס צוריק. דרך גדולתן מיינט וואס איז די שורש און וואס... טייטש דו קוקסט עס אן צו די בוים, טווערץ די בוים. ווייל די מעשה הייסט, דו גייסט צו אתרוגים, וועסטו זען ווען ס'ווערט גרויס, הענגט עס שוין אראפ ווייל ס'איז העווי. נישט דאס טייטש דרך גדולתן. **שיהיו עיקריהן למטה לארץ וראשיהן למעלה לעבור.** סולם מוצב ארצה וראשו מגיע, פאראויף.

דיסקוסיע: דער סדר פון ברכה און נטילה

Speaker 2: איך האב געוואלט געשטעלט דאס. דער רמב"ם זאגט אז מ'לאזט די לולב אויפ'ן טיש, מ'מאכט א ברכה, און מ'הייבט עס אויף. אונז שטייען מיר, מ'לייגט די אתרוג איבערגעדרייט, אדער אזא זאך. רבי בן חדר לערנט אזוי אויס אז מ'זאל לייגן די אתרוג איבערדרייט, ס'האט נישט קיין טעם און קיין רייך, מ'זאל עס נישט טון.

Speaker 1: וואס איז די פראבלעם?

Speaker 2: ניין, ס'איז אויך אז מ'האט אויפגעטון, היות וואס דער וועג איז נוטל דרך גדולתן. און די הילף האט שוין יוצא געווען? וואס איז די מינים שגעתן? היות ווען מ'האט אלע פיר מינים צוזאמען?

Speaker 1: ניין, ס'איז מיר נישט אזא מבבת אחת, נוטל אחד אחד יצא.

Speaker 2: שטעמט.

Speaker 1: די ערשטע זאך, ווער ס'פאלגט מיר זאל וויסן אז אזוי פיר איך זיך אויב איך געדענק. די בעסערע מנהג איז צו לאזן אלעס אויפן טיש און מאכן א ברכה און אויפהייבן. אזוי שטייט. מ'דארף קוקן אין שולחן ערוך וואו ס'קומט די אנדערע מנהג. מ'דארף זען אז די מקורבים זאלן ארויסשרייבן די מנהגים. מ'זאל נישט זאגן, "אזוי מיינעך אז איך פיר מיך." ס'זאל זיין זייער...

Speaker 2: ניין, ווייל נישט אלעמאל געדענקט מען. אמאל מאכט זיך נישט, אמאל דארף מען זיך גיין אין שיך. ס'איז דא טעכנישע סיבות אמאל וואס ס'ארבעט זיך נישט אויס. אויב מ'וויל גיין אין סוכה, מ'שלעפט שוין דיר אין סוכה, וואטעווער.

Speaker 1: לכאורה איז נישט קיין פראבלעם אפילו ווען מ'האלט אלע פיר אין די הענט, ווי לאנג מ'האט נישט יוצא געווען אז מ'טוט עס פאר די מצוה, איז נישט קיין פראבלעם. ווייל מ'זאגט די ברכה, יעצט טו איך די נטילה של מצוה. אבער יעדער מענטש האלט די ד' מינים פאר דעם.

למשל, לאמיר זאגן אז אויב די אתרוג פושקע איז נישט מעכב, ווייל ס'וועט הייסן אזוי ווי שפעטער גייען מיר אונז זאגן אז עפעס וואס איז פארשיינקייט און נישט חוצץ, וועסטו זאגן אז ווען ער האלט עס איז ער שוין יוצא ווען ער האלט עס אויף.

Speaker 2: אוודאי, אוודאי, אינדערפרי.

דיגרעסיע: מנהג פון לולב האלטער און אתרוג פושקע

Speaker 1: איך וועל דיר זאגן, אוודאי, אוודאי, נישט נאר דעם, נאר איך האלט... אוי, דו קענסט נישט נאך מיינע הלכות לולב. סאו איך גיי דיר אויסזאגן.

סאו איך האלט אזוי, דו ווייסט אז אנגעוואומען, אלע דורות פלעגן זיין אן אתרוג האלטער. מ'איז געגאנגען אין שול, האט מען געהאלטן די לולב אין די הענט, און די אתרוג האט מען געהאלטן אין א האלטער.

Speaker 2: אמת?

Speaker 1: דאס איז די סיבה פארוואס, ווייל די ברכה מאכט מען נאך אינדערהיים. פאר מ'הייבט אויף די לולב, מאכט מען א ברכה על נטילת לולב, און דעמאלטס איז מען יוצא די מצוה פון די נטילה. מ'האט נאכנישט געמאכט נענועים, אבער די ברכה מאכט מען אוודאי דעמאלטס, עובר לעשייתן.

יעצט, אז מ'האלט א לולב, איז מען מקיים די מצוה יעדע מינוט, אז מ'גייט זען שפעטער פון די אנשי ירושלים. די אתרוג האלט מען דאך אויכעט, נאר אין א פושקע, און אין א פושקע איז מען יוצא.

סאו היינטיגע מענטשן וואס זיי לייגן... א נייע מאדנע מענטשן... איך וויל דיר אפילו זאגן, אוודאי איז עס נישט יוצא. איך האלט אזוי, איך זע דאך אז דער מנהג איז אזוי פון מיר, און דער מנהג איז אויך אלעמאל געווען צו האלטן די לולב. היינט איז דא מאדנע מענטשן וואס זיי לייגן זייער לולב אין א פלאסטיק, דעמאלטס איז מען נישט יוצא, ווייל דאס איז א ביזוי מצוה.

סאו ממילא איז א יוצא נאכדעם עס ארויסצונעמען ווען מ'מאכט דא מיט דעם... איך רעד דאך דא א הידור צו גיין א גאנצע צייט מיט די לולב, מ'גייסט דאך אין שיל ענוועיס. פארוואס טוסטו נישט די מצוה? פארוואס לייגסטו אין א פלאסטיק? וואו שטייט אין תורה פלאסטיק? אין גאנצע תורה איז נישט געוועזן קיין פלאסטיק. סאו איך האלט נישט דערפון.

לייגט עס צו אז דער רמב"ם זאגט קלאר אז מען פלעגט זיך ארומדרייען די אלע מינים אין די הענט, און דאס איז א חלק פון די מצוה.

Speaker 2: זאגסטו אז די אתרוג, היות עס איז פארשיינקייט...

Speaker 1: אקעי, איך וויל דיך בארואיגן אז די נייע דור פון די לולב האלטערס מאכט מען שוין אויך זילבערנע מיט גאלדענע מיט לעדער, וועט שוין אויך הייסן א שיינע האלטער.

Speaker 2: שטעמעס, ניין. אבער עם כל זה, א לולב איז געמאכט...

Speaker 1: ניין, א לולב איז געמאכט די נצח, די גאנצע מושג פון א לולב איז געמאכט. און מ'האלט... איך בין גרייט צו רעדן מיט די... איך בין גרייט צו רעדן מיט די מענטשן. אן אתרוג איז א קליינע זאך, מ'דארף עס דאך האלטן. דו קענסט נישט האלטן אין די הענט א גאנצע וועג, לייגסטו עס אין א שיינע פושקע.

סאו, יא, אויב איינער וויל מיר נאך קויפן, איך האב נאכנישט קיין אתרוג פושקע, א זילבערנע. אויב איינער וויל מיר קויפן אויף פסוקת המתנה. שוין. איך וויל נישט אז איך אליין זאל קויפן, איך מיין אז איך וועל ווארטן פאר די חסידים? נישט וואס טוט אין די צייט.

הלכה ח — ואם לא אגדן, נוטלין אחד אחד

Speaker 1: זאגט דער רמב"ם, **ואם לא אגדן**, לאמיר גיין ווייטער. **ואם לא אגדן**, אה, זייער גוט.

זאגט דא דער רמב"ם, לכתחילה נעמט מען אלעס צוזאמען, מ'איז מאגד די לולב מיט די מינים, און מ'הייבט זיי אויף צוזאמען. **ואם לא אגדן, נוטלין אחד אחד**, דו האסט אויפגעהויבן די לולב, און דו האסט אראפגעלייגט די לולב, האסט אויפגעהויבן די הדס, און די ערבה איז **נוטלין אחד אחד יצא**.

דיסקוסיע: וואס מיינט "אחד אחד"

Speaker 2: אחד אחד מיינט די דריי הדסים צוזאמען, אדער אפילו איין הדס אויפאמאל?

Speaker 1: איך וועל דארפן זען וויפיל הדסים איך דארף בכלל.

Speaker 2: איך פארשטיי נישט.

Speaker 1: אקעי. זאגט דער רמב"ם, ניין, אחד אחד קען מיינען אזוי ווי יעדער איינס פון זיי עקסטער, לכאורה.

Speaker 2: נאכאמאל. נישט נאר אויף די מינים, אפשר איין הדס אויף אמאל אויף...

Speaker 1: אה, דו ווילסט רעדן צוויי הדסים?

Speaker 2: יא, קען זיין.

התנאי: שיהיו ארבעתן מצויין אצלו

Speaker 1: אקעי, זאגט דער רמב"ם. אבער **והוא**, דער תנאי אז אויב מ'נעמט איינס אויף אמאל איז מען אויך יוצא, איז נאר ווען מ'האט אלע. **והוא שיהיו ארבעתן מוצעין אצלו**, ס'ליגט אויף אים אין פראנט פון אים.

מוצעין אצלו וויסטו נישט צו ס'מיינט אין פראנט פון אים, ס'קען זיין אז ס'איז גענוג א מצוי, ער האט עקסטרעס צו אלע מינים. דעמאלטס, אפילו אויב זיי האבן נישט אויפגעהויבן, אונז ווייסן אז דעתו איז אויף אלע פון זיי. אפילו ער האט אויפגעהויבן איינס וואלט עמלק, האט ער יוצא געווען.

דו ווייסט לכאורה א המשך פון די פריערדיגע לעכטע? **ואם לא אלא מין אחד, אדער שחסרו מין אחד**. איין מין פעלט? **לא יטול עד שימצא השאר**. ווייל דאס איז די לא תוסיף ולא תגרע וואס מ'האט געלערנט פריער, און דו טוסט נאר א האלבע מצוה. ווען בעצם קענסטו שוין טון די גאנצע מצוה, האסט אויפגעהויבן די ערשטע שטיקל דערפון, און דו מאכסט אויף דעם די ברכה, ווייל דו מאכסט יעצט די ברכה אויף די מצוות. און אפילו דו הייבסט עס אויף עקסטער, ווייל לקחתם לכם, דו קענסט אויך יוצא זיין אזוי. אבער ווען דו האסט נישט אלע פון זיי...

Speaker 2: זייער גוט, איך בין דאך נישט יוצא, ס'איז נישט קיין ברכה, זאגסטו. און אפשר בכלל זאלסטו עס נישט טון, ווייל דער רמב"ם זאגט אז מ'זאל עס נישט טון.

דיסקוסיע: וואס מיינט "מוצעין אצלו"

Speaker 1: ס'קען זיין אז מוצעין אצלו מיינט יא, ממש אלע פון די הייליגע פרייט פון אים.

Speaker 2: ניין, ווייל די ברכה קען עס זיין אויף אייביג. א ברכה איז נישט קיין הפסק. אזוי ווי ביי תקיעת שופר, זיי האבן געלערנט אז מ'קען מאכן איין תקיעה אינדערפרי און איין נאכמיטאג. ס'איז נישט קיין פראבלעם. אוודאי, ס'איז נישט לכתחילה.

Speaker 1: דער רמב"ם פסק'נט, דאס איז א מחלוקת אין די גמרא צו דער אגד איז מעכב, דאס זאגט אז מ'מוז זיין מיט דער אגד. סא לכאורה איז נישט דאס די פראבלעם, נאר ס'איז אפשר וועגן די ברכה טאקע, אדער סתם, נישט נאר די ברכה, מען איז נישט יוצא. דאס מיינט דער רמב"ם.

דאס וואס איך האב פריער געזאגט אז מעכב פון זה וזה מיינט נישט אז דו דארפסט עס האלטן צוזאמען, נאר דו דארפסט אלע האבן. סא מצינו עצה קען אויך זיין עפעס אין שול, ער ווייסט אז אין שול איז דא אן אתרוג, מאכט ער יעצט די ברכה אויף די לולב, ווען ער וועט אנקומען אין שול צו נעמען די אתרוג, ס'זאל נישט זיין ביי אים אין די טיש, אזוי מיינט ער.

Speaker 2: יא.

הלכה ח (המשך) — כמה נוטלין הן: די צאל פון יעדער מין

Speaker 1: שוין, זאגט דער רמב"ם ווייטער, **"כמה נוטלין הן"**, וויפיל דארף זיין? אויף ערבי נחל איז א לשון רבים, און... איך מיין נאר ערבי נחל איז א לשון רבים, אבער חכמים האבן געוואוסט, חכמים האבן געהאט בהלכה למשה מסיני אז ס'איז דא אין דעם מספרים.

ס'איז דא אין דעם א מחלוקת, **"כמה נוטלין הן, לולב אחד"**. דער רמב"ם פסק'נט אבער.

Speaker 2: וואס? דו וועסט זאגן אז ס'איז דא א מחלוקת.

Speaker 1: ניין, רבי עקיבא האט געזאגט אז ס'איז נאר דא איין הדס און איין ערבה, סא ס'קען שוין זיין א הלכה למשה מסיני, ווייל דער רמב"ם האט דאך א כלל, א הלכה וואס פסק'נט אויף א מחלוקת. עניוועיס, אזוי איז די הלכה.

"כמה נוטלין הן, לולב אחד ואתרוג אחד ושני בדי ערבה ושלשה בדי הדס".

זאגט דער רמב"ם, ביי די אלע דארף זיין די אמאונט וואס איך האב געזאגט, אבער ביי הדס איז אנדערש. **"ואם רצה להוסיף בהדס כדי שתהא אגודתו גדולה"**, אויב וויל ער פון הדסים מאכן א גרעסערע באנטש, **"מוסיף"**, קען מען צולייגן, **"ונוי מצוה הוא"**.

"ונוי מצוה" מיין איך איז א הסבר אויף פארוואס טאקע פונקט הדס קען מען, ווייל הדס איז א שיינקייט ווען ס'איז מער. זעט אויס אז הדס איז א שיינע... דו זעסט אויס, דו קענסט קוקן אויף הדס, ס'איז טאקע אויס. הדס איז טאקע שענער ווי ערבות, ס'איז א שיינע בלעטל, און פארדעם איז דא טאקע די... איך ווייס נישט. ערבה איז אויך דא תנאים וויאזוי אן ערבה זעט אויס, איך ווייס נישט. אבער על כל פנים, אזוי האבן חכמים געזאגט אז הדסים איז א שיינקייט.

ממילא, אז דו לייגסט צו מער הדסים שטערט מיר נישט. די עיקר מצוה איז די דריי. און טאקע למשל, אסאך די פוסקים דא, ר' אלימלך זאגט אז דריי זאל זיכער זיין כשר, אבער נאכדעם די איבריגע קען מען צולייגן הדסים וואס זענען נישט אינגאנצן משולש, וואס זענען נישט פונקטליך...

Speaker 2: אה, דאס שטייט שוין אין די...

Speaker 1: אבער דו לייגסט עס צו פאר די נוי מצוה, און דאס הייסט נישט לא תוסיף. לא תוסיף איז ווען דו לייגסט צו... אן אנדערע מין. אבער אויך, אפשר ווען ס'איז נישט דא קיין נוי, וואלט עס אפשר געווען אפשר א חשש פון לא תוסיף, פארוואס דו לייגסט עס צו? אבער דא פארשטייט מען פארוואס דו לייגסט עס צו. דו לייגסט עס צו פאר שיינקייט, צו מאכן שענערע...

פראקטישע שיטות אין צאל הדסים

דער מנהג פון די גאונים איז געווען אז מ'לייגט לפחות אכט און זעכציג הדסים, כמנין לולב. דאס ברענגט דער מגן אברהם און די הגהות מיימוניות אויפן פלאץ.

יא, מיר איז זייער שווער, איך קויף אלעמאל מער הדסים, אבער הדסים זענען גרויס. אכט און זעכציג וועט אויסקומען א באקעט אזוי גרויס. איך ווייס נישט וויאזוי ס'איז מעגליך צו האלטן. אפשר אין די... צו מ'צאר נישט פון... אפשר וועט לערנען דעמאלטס וועגן קלענערע הדסים? I don't know. אכט און זעכציג איז זייער אסאך. אפילו די קליינע הדסים וואס מ'פארקויפט אין געשעפט, אכט און זעכציג? וואו! זייער גרויס. ס'זעט אויס ווי א גאנצע באקעט, אזוי פיל ממש...

דריי און זעכציג אין מנין הדר, וואס ברענגט רבי איגל.

Speaker 2: יא, נאך א שיטה.

Speaker 1: ס'איז נאך איין סך הכל. אבער איך זאג, איך קען לייגן צען, פופצן, איז שוין ריזיגע... וועל איך לייגן ניין. דריי מאל דריי.

און דער פאביטשער רבי פלעגט אויך, ער פלעגט נעמען סאך, אבער קוק נישט, ס'קען זיין אז איינמאל זעען מיר אז ואם לא אגדון ונטלין אחד אחד, זיי האבן געהאט דארטן א גרויסע באקעט פון א שיינקייט, און זיי האבן נישט גענומען נאר דריי דערפון. ער האט געזאגט כדי שיהיה אגודה גדולה. ווען ער האלט דאס, זיי האלטן די גאנצע אגודה גדולה אויפאמאל. ס'קען זיין אז די נויע מצוה איז אז ער האט דארטן א גרויסע באנטש פון הדתים. סתם צו ליגן אויפ'ן טיש? מ'ווייסט נישט.

דער ראב"ד: אבל שאר המינים אין מוסיפין

אבער, זאגט דער ראב"ד, דאס איז האדת, וואס דארטן איז דא אן ענין פון נוי. **אבל שאר המינים אין מסיפין על מנינם**, לייגט מען נישט צו צו די מנין פון דריי, צוויי, וכדומה. **ואם עושה והגרע, לא פסול**, ס'ווערט נישט פסול, אבער ס'איז נישט גלייך.

דארף מען ווייסן אן אינטערעסאנטע פאקט. קוקט דער ראב"ד דא,

שיעור אורך המינים, אגד הלולב, ונענועים

המשך: השגת הראב"ד — מוסיף וגורע לא פסל

Speaker 1: זאגט דער ראב"ד, דו ווייסט נישט וואס גייט דא פאר? ושמעתי מעולם פסלות בזה. אפילו רבי יהודה וואס זאגט אז ס'איז צריך אגד, זאגט נישט אז... אויב לולב צריך אגד, פארשטייען אונז אז אונז קוקן אן דעם אגד ווי איין דבר מסוים. אויב ליגט דארטן מער, איז עס נישט די ריכטיגע אגד. אויב לולב אין צריך אגד... אבער דער ראב"ד זאגט, אפילו רבי יהודה רעדט ווען ער לייגט צו נאך א מין, און מיט דעם איז ער אוגד די לולב. פארדעם איין אוגד איז עס לולב אלא במינו. אבער צוצולייגן נאך א שטיקל הדס, נישט דאס שטייט. ווייל ער האט א ראיה. זעסט דאך אז דער רבי יהודה האט געזאגט אז מ'טאר נישט אוגד זיין צו לולב נאר מיט א לולב. אבער ער האט דאך צוויי לולבים, דאס איז נישט קיין פראבלעם, ס'איז נאך די זעלבע מין.

חידוש: דער רמב"ם האט חזרה געהאט

איז טאקע דער הייליגער רמב"ם אליינס האט מסכים געווען, דאס איז איינע פון מיינע ראיות, נישט קיין גוטע ראיה. אבער איך זאג אז בכלל, אז דער ראב"ד געווענליך איז גערעכט ווען ער איז משיג אויף דער רמב"ם, דאס איז א קוואל וואס דער רמב"ם אליינס האט מסכים געווען. איך ווייס נישט צו ער האט געזען די השגת הראב"ד, אבער ער האט אליינס איבערגעשריבן דאס וואס ער האט געטוישט די תיקון סופרים. זאגט דער הייליגער רבי אברהם בן הרמב"ם, **חזר בו ז"ל ותיקן את ספרו בידו כאר, ומוסיף וגורע לא פסל.** אינטערעסאנט.

און ער האט טאקע, דו זעסט אז דער רמב"ם האט געהאט עפעס א צד אז ס'איז דא א שאלה פון בל תוסיף, און ער האט חוזר געווען. אבער די שאלה פון בל תוסיף איז קאנעקטעד מיט די פסול. ס'קען זיין אז בל תוסיף איז אן עקסטערע לאו. קען זיין אז ס'וועט נישט זיין פסול, ער וועט האבן אן אנדערע לאו פון בל תוסיף.

דער רבי אברהם בן הרמב"ם זאגט אז זיין טאטע האט געזאגט אז ער האט א ראיה פון א גמרא אין סנהדרין אז לולב קען מען מוסיף זיין. פירוש אין גמרא. און איך ווייס נישט וואס ער מיינט עקזעקטלי, אבער דו זעסט אז דער רמב"ם האט קודם געמיינט אז ס'איז דא אפשר יא עפעס א שאלה פון בל תוסיף. אזוי האט ער געמיינט אין זיין הוה אמינא. אקעי.

מנהגים פון גאונים — צולייגן הדסים

און ס'איז געווען אבער אנדערע וואס האבן יא, מ'דארף ווייסן, ס'איז געווען מנהגים וואס האבן יא צוגעלייגט ארויף עס אויכעט, אויך גאונים. זעסט, אה, זעסט? דער רמב"ם האט יא פארשטאנען, ער ברענגט אין תשובות הרמב"ם וועגן דעם, און וועגן ערבה האט דער רמב"ם געזאגט אז ער מיינט אז ס'איז דא אין דעם אן ענין פון בל תוסיף אויך, ס'איז נישט קיין וועג. אבער ס'איז נישט ממש אזא איסור. זעט מען ווייטער אז ס'איז נישט קיין איסור בל תוסיף, אבער ס'איז דא א גדר פון די חכמים, מ'דארף נישט טון אנדערש.

דיסקוסיע: פארוואס הדסים איז נוי מצוה און ערבות נישט?

ס'איז אבער אינטערעסאנט, ער זאגט נישט זייער א קלארע חילוק צווישן הדסים און ערבות. פארוואס אויף הדסים זאגט מען אז ס'איז נוי מצוה און די אנדערע נישט? איז עס וועגן הדסים שמעקט גוט? ס'האט א ריח? איז די נוי מצוה אז די גאנצע באנטש שמעקט גוט?

Speaker 2: איך מיין אז די טעם, איך האב נישט געוואוסט די טעם וואס דו זאגסט ביז יעצט, אבער איך מיין אז ס'איז א גוטע טעם. הדסים איז אסאך שענער פון ערבות. קוק אויף די הדסים און קוק אויף די ערבות.

Speaker 1: זאגסטו מיר פונקט פארקערט.

Speaker 2: איך טראכט, אפשר איז די ווארט טאקע די גוטע געערוך וואס ס'ברענגט. די ענין פון די פירות זענען משמח, די גרינע איז משמח.

Speaker 1: מ'טאר דאך אבער נישט שמעקן ביי א יום טוב.

Speaker 2: מ'טאר נישט צובייגן שמעקן, אבער אויב ס'ברענגט א גוטע ריח, איז דאך דאס א נוי מצוה.

Speaker 1: ס'איז נישט קלאר.

הלכה ח: שיעור אורך כל מין מהם

אקעי. איז אזוי, האט מען געלערנט וויפיל מ'דארף און וויפיל פון יעדע מין. יעצט קען מען לערנען ווי גרויס די שיעור אורך כל מין מהם. אין די ברייט זעט מען אז ס'איז נישט דא קיין שיעור, אבער אין די לענג... אויף ערבות איז יא דא, אתרוג איז יא דא אין די ברייט, אבער די אנדערע איז דאך א לענגליכע זאך. איז ווי לאנג?

שיעור לולב

זאגט ער, **לולב האט א מינימום, אין פחות מארבעה טפחים.** איך מיין, אויב דו געדענקסט, יעדע גמרא זאגט אזוי ווי דריי טפחים, אחוץ די טפח, די ערשטע הענט וואו ער כאפט די גאנצע זאך אן. **ומהו ארוך כל שהוא, סיי ווי לאנג ס'איז, כשר**, ס'איז נישט קיין חילוק, ער קען האבן זייער לאנג.

זאגט דער רמב"ם, פון וואו רעכנט מען די ארבעה טפחים? **מדידתו משדרה בלבד, פון די שדרה און ווייטער, לא מראש העלין.** אז די שדרה דארף זיין פיר טפחים. אה, די שדרה אליין דארף האבן פיר טפחים. ס'איז א חומרא דאס, לא מראש העלין.

שיעור הדס וערבה

זאגט דער רמב"ם ווייטער, וההדס והערבה, וואס איז די שיעור? אויך **אין פחות משלשה טפחים.** און ווי לאנג? ווי לאנג? **ויהיו ארוכין כל שהוא**, נישט קיין חילוק ווי לאנג ווייטער פון דעם איז כשר.

זאגט דער רמב"ם אויף די הדסים, **אפילו אין בכל בד ובד אלא שלשה עלים לחים, איז כשר.** אויף די הדסים... איך מיין, לאמיר זאגן אז ס'איז אויף הדסים און ערבות, ווייל דער רמב"ם זאגט אונז נישט קלאר. בד, ביידע האט ער גערופן בד. הדסים און ערבות הייסן בדים.

Speaker 2: יא, ביי די הדס.

Speaker 1: **אפילו אין בו אלא שלשה עלים לחים איז כשר, אבער ויהיו בראשו**, אז זיי זאלן זיין פון אויבן, דאס איז די שיינקייט. ס'האט שוין

גערדאפט זיין דריי טפחים, ס'קען זיין אז די דריי טפחים זענען נאקעט, זיי האבן נישט קיין בלעטלעך, אבער די צווייג איז דריי טפחים, און ס'האט נאר אויבן דריי עלים לחים.

דיסקוסיע: שיעור ערבות

Speaker 2: איך מיין אז די ערבות, אפשר די ערבות איז נאך וויניגער? וויפיל וויניגער? איין בלעטל? דו האסט דאך נישט דא קיין שלוש. א הדס דארף דאך זיין משולש. ער זאגט נישט דא וועגן שלוש.

Speaker 1: העפענס טו בי אז ביי הדס די דריי דארף מען זיין אויף איין ליין, אבער אויך איז לאו דוקא קען זיין אז די שלוש איז... מ'דארף וויסן אז ס'איז די מין וואס איז משולש. דאס איז אויך נישט שוין געקלאר.

Speaker 2: יא, באט ס'איז גארנישט קיין איין בלעטל. העלאו, וואס טאקע?

Speaker 1: אקעי, ניין, האסט צוויי, און אונטער דעם האסטו א דריטע פון די נעקסטע ליין.

Speaker 2: אקעי, ס'דארף זיין אויף איין פלאץ די דריי.

Speaker 1: איך מיין אז יא.

Speaker 2: יא, ער זאגט בראש הבד, לכאורה די דריי זאלן זיין...

Speaker 1: בראש הבד איז סתם אז מ'זאל עס קענען זען. ס'איז אזוי... אבער עס האט נאך עפעס א טעם.

הלכה: שדרה של לולב יוצא מן ההדס טפח

ואם אוגד הלולב, טאמער... יא, טאמער בינדט ער יא די לולב. איך האב געזאגט די רמב"ם דעמאלטס, **צריך שיהיה שדרה של לולב יוצא מן ההדס והערבה טפח או יותר.** נישט נאר די בלעטלעך פון די לולב זאלן זיך ארויסשטעקן, ס'גייט זיך דאך ארויסשטעקן ווייל דאס איז פיר טפחים און דאס איז דריי. אבער לאו דווקא. סיי ווי לאנג. אבער אויב מען בינדט זיי צוזאמען, זאל דער לולב ארויפגיין העכער, א טפח העכער. און די סיבה איז לכאורה, אזוי ווי ער האט פריער געזאגט, אז דער לולב איז די חשוב'ערע פון זיי, און די אנדערע באגלייטן.

הלכה: שיעור אתרוג

שוין, און ביז יעצט איז די שיעור פון די אנדערע דריי מינים. **שיעור אתרוג, אין פחות מכביצה.** ווי הויך? ביז ווי גרויס? **כל המוסיף הרי זה משובח**, נישט קיין חילוק ווי גרויס, קען זיין יארן.

הלכה ט: הגבהת ד' מינים

שוין, יעצט גייט דער רמב"ם זאגן די אויפהייבן די שאקלענט. וואס טוט מען מיט די ד' מינים? זאגט דער רמב"ם. **משיהגביה ארבעה מינים אלו**, ווען מ'הייבט אויף די ד' מינים, **בין שהגביהן כאחת, בין שהגביהן בזה אחר זה, אזוי ווי געזאגט אז אויב מ'הייבט אויף איינס נאך אמאל אבער אויך יוצא, בין בימין בין בשמאל, יצא**, פריער האט געזאגט מ'זאל האבן דוקא די לולב בימין, דאס אלעס סידורים, אבער סיי וועלכע הגבהה איז מ'הייבט עס אויף און מ'איז יוצא.

אבער וואס איז יא מעכב פון די זאך וואס ער האט פריער געזאגט? די דרך גידולן איז יא מעכב, היפוך דרך גידולן, **אבער שלא דרך גידולן לא יצא**, מ'איז בכלל נישט יוצא געווען.

הלכה י: מצוה כהלכתה — נענועים

זאגט דער רמב"ם ווייטער, **"מצוה כהלכתה"**, די מצוה ווי ס'דארף צו זיין איז, **"שיגביה אגודה של שלשת המינים בימין ואתרוג בשמאל"**, דאס האט ער שוין אויך פריער געזאגט, און דא לייגט ער צו, און וויאזוי זאל זיין די געשאקלעכטס? **"ויוליך ויביא ויעלה ויוריד"**. ער זאל שאקלען אויף אלע זייטן, ער זאל שאקלען אין פראנט פון זיך, ער זאל זיך ארויפברענגען און... ניין, **"יוליך ויביא"** מיינט ארויסרוקן ווייטער פון זיך און ברענגען צו זיך, און דאס מוז מען ארויף און אראפ.

Speaker 2: עקזעקטלי, סאו לויט דער רמב"ם איז נאר דא צוויי מאוומענטס, רייט? אזוי שטייט אין גמרא, "מוליך ומביא, מעלה ומוריד".

Speaker 1: יא, ארויף און אראפ, ארויף און אראפ, אין פראנט און בעק.

וינענע הלולב שלש פעמים בכל רוח ורוח

און דאס איז לכאורה די נענוע, **"וינענע הלולב שלש פעמים בכל רוח ורוח"**, מיינט אז די זאך לערנט דריי מאל.

Speaker 2: אזוי טריי צו זאגן די מינימאל טייטש. יעדע מאל וואס ער דריקט עס ארויף דריי מאל, נישט איינמאל, נאר דריי מאל. דאס איז די נענוע? דאס איז נישט עקסטער די נענועים פון די הלכות?

Speaker 1: "בכל רוח ורוח". ער זאגט, ס'קען זיין "יוליך ויביא'ס" בכל רוח ורוח. "יוליך ויביא" זאגט ער... ער מיינט צו זאגן... ס'קען זיין, ניין, איך טראכט אנדערש פון דיר. ער מיינט צו זאגן אז די נענוע איז נישט גענוג אז ביי יעדע זייט זאל ער מאכן אן נענוע, נאר ער זאל עס רוקן. ער קען נישט מאכן א שום נענוע אין פלאץ אויף איין פלאץ און שאקלען, נאר ער זאל עס עקשולי רוקן. ער דארף עס אויפהייבן, און נאכדעם ברענגט ער עס צוריק. דאס טוט ער דריי מאל. דאס הייסט נענועים. דאס איז די פשוט'ע טייטש וואס דער רמב"ם זאגט, נאך די פשוט'ע טייטש פון די גמרא און פון די ראשונים זאגט דריי מאל.

כיצד? — פירוש הנענועים

"כיצד?" זאגט דער רמב"ם, **"כיצד? מוליך הוא מנענע ראש הלולב שלש פעמים, ומביא מנענע ראש הלולב שלש פעמים, וכן בעליה וירידה"**. דאס הייסט, מוליך ומביא דריי מאל, און מעלה ומוריד דריי מאל.

Speaker 2: עקזעקטלי דעט. גערעכט.

Speaker 1: רבינו מנוח אויפ'ן פלאץ זאגט אז הגם ס'שטייט אז מ'זאל קעגן אלע ז' רקיעים, אבער דאס איז די כוונה דארף זיין כנגד די ז' רקיעים. ס'דארף נישט זיין אז די שאקלעך זאל זיין...

Speaker 2: יא.

ווען טוט מען נענועים?

Speaker 1: זאגט דער רמב"ם, ווען טוט מען דעם מוליך ומביא? על כל פנים, איך דארף דאס זאגן, ווייל דער עולם האט נישט קיין כח צו מיינע טרוסקעס וועגן נענועים. אבער די נקודה איז, אז נענועים איז טייטש, לויט'ן רמב"ם און פשוט טייטש, מ'קען מתווכח זיין אנדערש, אבער פשוט טייטש, נענועים איז טייטש, אויף ענגליש הייסט עס "וועיווינג". אזוי און אזוי. דאס הייסט, ארויף אראפ. און מ'קען מאכן, מ'מאכט עס, דער אמת, איך האלט אפילו אז מ'דארף עס נישט מאכן צוויי עקסטערע זאכן, אבער דער רמב"ם לייגט עס יא אראפ ווי צוויי אנדערע זאכן.

און אין די גמרא שטייט "עשה רמז, כנגד מי שהרוחות שלו, כנגד מי ששמים וארץ שלו", שיינע רמזים. אבער הולכה והבאה איז ווי א "וועיוו". ער הייבט עס אויף, איך מיין אז ס'איז אזוי ווי א טאנץ.

Speaker 2: ניין, ס'איז נישט קיין טאנץ. ס'איז "וועיוו".

Speaker 1: טאנץ, א מענטש האט א פלאג, ער "וועיווט" עס, ער הייבט עס ארויף. און צוויי וועגן קענסטו עס מאכן, פראנט, קענסטו עס מאכן ארויף אראפ. שפעטער קומען אנדערע צדיקים, מ'זאגט, אויב אזוי, זאל מען מאכן פון אלע זעקס זייטן און אלע מיני זאכן, ביז ס'איז אויסגעקומען אז נענועים איז עפעס א מין שמונה עשרה וואס מ'שטייט און מ'מאכט עפעס פאני זאכן וואס קיינער ווייסט נישט וואס דאס איז. אקעי. און ווער ס'וויל לערנען באריכות זאל קומען צו...

Speaker 2: שט, איך בין נישט עובר אויף בל תוסיף.

Speaker 1: שט, יא. ווייל ס'איז רואיג די גאנצע זאך. נענועים איז פשוט א שמחה, ס'האט צוטון מיט... מ'זאגט הודו, און מ'שטעלט זיך. ס'דארף זיין א חלק פון די קריאה, ס'דארף זיין א חלק פון גארנישט. מ'טאר נישט אזוי טון.

והיכן מוליך ומביא?

שוין. **"והיכן מוליך ומביא?"** ווען אין די דאווענען טוט מען עס? ווי... מיט וואס איז די דאווענען קאנעקטעד? ס'טייטש, די... עצם שאקלען לולב נאכ'ן זאגן די ברכה על נטילת לולב וואלט מען שוין געטון ווען מ'זאל אויפהייבן. דער מוליך ומביא איז דאך עפעס אן עקסטערע ענין פון... וואס טייטשט ענין? ענין איז טייטש אז מ'טוט דאס ביי א הלל. דער עקסטערע ענין איז דאך אן עקסטערע שמחה'דיגע וועג פון...

נענועים בהלל ואגודת לולב

נענועים בשעת קריאת ההלל

Speaker 1:

דער ענין אן הלל איז א... דער ענין איז בהלל. דער ענין איז טייטש אז מ'זאגט הלל, שאקלט מען בשעת קריאת ההלל, זאגט מען "הודו לה' תחילה וסוף" - אנפאנג פון "הודו לה'", און סוף פון "הודו לה'", און "אנא ה' הושיעה נא". דאס הייסט נאר דריי מאל. "הודו" איז דא א קאפיטל וואס הייבט זיך אן "הודו לה'", און ס'ענדיגט זיך "הודו". און דער קאפיטל, אנהייב, ווען ס'שטייט "הודו לה'", ווען ס'שטייט "הודו" אין די סוף. גראדע אנהייב שטייט פיר מאל "הודו". דער רמב"ם זאגט נישט אז מ'זאל שאקלען פיר מאל אין די אנהייב. ער זאגט, מ'קען זאגן וואס מ'וויל, אבער ס'שטייט נישט "הודו לה' לסוף", מיינט "הודו שבתחלת המזמור" - יא, אין תהלים קי"ח איז עס, אבער ס'הייבט זיך אן "הודו" און צום סוף. אינמיטן שטייט "אנא ה' הושיעה נא", דעמאלטס אויכעט. סאו דריי מאל קומט מען אויס מאכן נענועים לויט'ן רמב"ם.

אונז האבן אנדערע מנהגים, גייען זיך נישט מעכב, ס'שטייט זיך שיינע זאכן, נאר מ'דארף וויסן די הלכה וואס שטייט אין רמב"ם. און אויך איז זייער וויכטיג, ס'איז נישטא קיין נענועים אן קיין הלל מאכט נישט עכט קיין סענס. ס'איז שייכות וואס איז פארט פון די שמחה אויף הלל. מ'דארף מסביר זיין אז הלל איז עפעס ארידזשינעלי איז א פרייליכע זאך וואס האט א געוויסע וועג וויאזוי מ'זאגט עס, חזן וקהל, ס'איז א מין קריאה וואס דער חזן זאגט געוויסע זאכן, און דער קהל ענטפערט צוריק אז א קווייער. און דארטן קומט אויך זייער גוט אריין, מען וועיווויט מינים וואס זענען משמח. די גאנצע זאך האט א געוויסע צורה.

אבער אזוי ווי אסאך זאכן אין אידישקייט, ער האט שוין באקומען א צורה פאר זיך, און דער וואס טרעפט שוין א גאנצע ארדער אין, איז דאך שוין אז דאס איז אסאך א גרעסע ארדער וואס מ'טוט אזוי ווי ס'שטייט אין די משנה.

קריטיק אויף מנהגים וואס זענען נישט שייך צו הלל

איך זאג דיר, טרייעסט איז אז... פארוואס לאמיר מאכן נענועים? ביידע, איך געדענק נישט ווערד אוועטערט די איידיע פון מאכן נענועים אן הלל. איך געדענק נישט וואו, ס'דארף קוקן נישט ווערד, ס'איז דאס מחדש געווען. אבער איך זע נישט פארוואס מ'זאל עס טון. איך האב נישט קיין אהנונג פארוואס.

Speaker 2:

דו וועסט זאגן אז גלייך ביים אנפאנג ווען מ'מאכט די ברכה טוט מען שוין אויך נענועים?

Speaker 1:

יא.

Speaker 2:

דו מאכסט נענועים ווען דו מאכסט די ברכה?

Speaker 1:

יא. פארוואס? וואס קומט עס אריין? אין רמב"ם שטייט נישט אזוי. וואס זאל איך טון? אין שולחן ערוך... קיצור, דוחקים, חידושים פון אחרונים, ראשונים, ראשונים, ראשונים... דאס מיינט נישט דאס איז די הלל נענועים. פארקערט, מ'מיינט אז ער ווייסט וואו מ'האלט ביי הלל.

Speaker 2:

ניין, מ'רעדט דאך נישט דארטן פון די חיוב הלל, דארטן רעדט מען דאך פון די עצם עיקר מצוה.

Speaker 1:

ער דארף נישט זאגן הלל, ער הערט דאך הלל מיט יעדעם. ער דארף נישט גארנישט זאגן, ער דארף נאר זען אז דער עולם זאגט הודו, און ער שאקלט מיט. איך האב נישט קיין פראבלעם. איך זע נישט בכלל קיין פראבלעם. און שוין.

אויך די אופן ווי מ'איז מנהג אין א הלל, אז די עיקר מצוה איז מען איז נישט יוצא בכלל, ווייל ס'קאנעקט זיך בכלל נישט מיט די הלל, די נענועים. מ'זאגט הודו, און ס'שטעלט זיך שאקלען, און מ'זינגט דארט עפעס, מ'איז נישט יוצא, וואס זאל איך טון?

די מצוה מן המובחר וואס איז דא צו מאכן נענועים, שטייט אין די גמרא אז ס'איז מעכב רוחות רעות, ס'איז א גרויסע ענין אין דעם, שטייט אין קבלה גרויסע סודות, איז נישט אזוי ווי מ'טוט ביי די רבי'ס, זיי מאכן עס בכלל אויף עפעס אן אנגעצויגענע צייט, איך ווייס נישט וואס דער רבי פועל'ט ישועות דערצו, דעמאלטס איז בכלל נישט די מצוה, מ'איז נישט יוצא.

Speaker 2:

ווייסטו וואס ווילסט מאכן א קולא אז מ'איז יוצא? לאמיר פרעגן ר' יואל אשר, ער האט ליב צו מאכן קיצור. אלעס איז פיין. דו לייגסט יעצט פרעשור, דער רבי לייגט פרעשור? מ'מוז האבן שמחה.

Speaker 1:

איך האב שוין געמאכט. איך מאך קאונטער-פרעשור. אידן ענדזשויען צו שאקלען מיט א קרעכץ. לאז א טשעקלעך. דאס איז זייער שמחה, שמחתו פון דער רבי איז מיט א קרעכץ.

וכל היום כשר לנטילת לולב

Speaker 1:

זאגט דער רמב"ם, ווען איז שאקלען מלולב? ס'איז טייטש, ווען ביים דאווענען איז איין שאלה. יעצט זאגט ער, ווען איז די עיקר מצוה אין נטילת לולב? זאגט ער, **וכל היום כשר אין נטילת לולב, אבינו ניטול בלילה.** ווייל ס'שטייט דא, קראכטן חמדים ביום. דאס הייסט, לכאורה, די נענועים קען מען אויך, הלל קען מען אויך זאגן די גאנצע טאג. דאס איז פארט פון די זעלבע זאך. ס'איז אינטערעסאנט.

חידוש: די עיקר מצוה פון נטילת לולב איז בהלל

ס'קען זיין אז די עיקר מצוה אין נטילת לולב איז בעצם בהלל, נאר מ'קען דאך נישט מאכן א ברכה מיט'ן הלל וכדומה, מאכט מען פארדעם, איז מען שוין יוצא די עיקר.

Speaker 2:

יא, איך פארשטיי נישט געווארט.

Speaker 1:

ס'קען זיין אז די גאנצע צורת המצוה איז אז מ'זאל פראווען א הלל מיט מינים המסמכים. ס'שטימט די גאנצע... אז ס'איז דא די מצוה, ס'איז דא די מינימום וואס מ'מאכט. ס'איז טאקע אינטערעסאנט, אז מ'מאכט די על נטילת לולב, דאס הייסט פאר הלל דארף מען מאכן א נטילת לולב. דאס איז די נקודה. בסודר שטייט אז ס'איז פאר הלל, אבער ס'איז נאך יא געווען די מנהג שוין צופרי צו טון אז מ'גייט נישט צום מדרש מיט די אלע מינים.

Speaker 2:

ניין, ניין, דאס איז נאר די אלע מינים, ס'איז נישט ריכטיג. די ברכה דארף מען מאכן... דאס הייסט, אה, אוודאי, דער וואס גייט אין בית המדרש קען ער מאכן די ברכה פאר דעם. די ברכה האט נישט מיט עניים, אבער מאכן עניים.

Speaker 1:

אינדערפרי האט נישט קיין טייל, שוין, ווייל איך טון אז איך האלט אנדערש ווי די גאנצע וועלט. זאל איך מאכן סענס. גיי יעדער אנדערש איד, גיי פרעגן מענטשן סוכות, וואס איז די ענוים? וואס קאנעקט זיך די ענוים מיט די הודו? קיינער ווייסט נישט. איך זאג, ס'איז אזוי פשוט, אזוי סימפל.

הלל ווי א קווייער

אקעי, ביי די זעלבע מענטשן זאגן אויך נישט הלל, אזוי ווי ס'שטייט אין די עיקר הלכות, אז הלל זאל האבן א געוויסע צורה פון א קווייער וואס זינגט צוזאמען. שוין, ס'איז א קווייער. וואס הייסט? יעדער איינער זאגט הודו, און מ'נאגט נאך, און אזוי ווייטער.

Speaker 2:

אמת, אבער דער רמב"ם האט דאך מער, מ'שרייט צוריק הללו, יא, ס'איז א שיינע קווייער.

Speaker 1:

אמת, דאס דארף מען... איך ווייס נישט צו דו רופסט עס א קווייער. א קווייער סאונדט צו פראפעשענעל. אויב מען טוט עס צענדליגער מאל, ווערט עס יעדער איינער, ゝ'גייט אריין אין די סיסטעם, ס'ווערט א שיינע קריאה, ס'ווערט א שיינע סארט קריאה. אבער דאס איז קריאה הלל, ס'איז מען נישט... דאס האבן מיר געלערנט מלכות חנכה, מיינען זיי גייען לערנען מלכות חנכה וועגן דעם. אבער לאו דוקא, מען דארף עס טון אזוי.

חידוש: מען קען זאגן הלל ראש השנה ויום כיפור

דאס איז זיכער אז אזוי ווי מען זאגט אין אסאך חסידישע שולן הלל, מעג מען רואיג זאגן יום כיפור און ראש השנה הלל. ווייל די גמרא זאגט הלל, זאגט מען נישט ראש השנה, ווייל ס'איז צופיל הללות. איך האב געזען, מען זאגט הללו ילבדי ה', קענסטו זאגן ראש השנה, ס'איז רואיג. פארשטייסט מיין תורה?

Speaker 2:

דער עולם גייט דא מיינען אז דו ביסט עפעס אזא... ר' יצחק איז דער גרויסער חוני יאקל, ער איז א גרויסער עובד. אבער לעבעדיג, נישט אנגעצויגן, אזוי ווי ר' שמעי' מאנגשטערן מאכט. מ'ווייסט נישט, דקות'דיגע חילוקים. מ'רעדט דאך, אלעס וואס אונז רעדן איז נאר בדקות.

Speaker 1:

ער וויינט דאך אויך.

Speaker 2:

דו וועסט זאגן אז ס'איז א בחור פון ספקא.

Speaker 1:

ניין, ער וויינט נישט. אויב ער וויינט טאקע, איז ער נישט אויסגעהאלטן.

Speaker 2:

איך האב געמיינט אז ער טאנצט.

Speaker 1:

אקעי.

אגודת לולב - כריכה און חציצה

Speaker 1:

שוין, זאגט דער רמב"ם ווייטער. שוין, לאמיר זאגן אן אגודה זו. אקעי, ווי האט געמאכט פון די אגודה פון לולב? ער האט געמאכט פון די אגודה פון לולב. מ'דארף דאך עס ארומגעבינדן מיט עפעס. האט ער עס ארומגעבינדן מיט א גימון. א חוט, זאגט ער.

Speaker 2:

יא. גמי, כרך עליו גמי.

Speaker 1:

יא, אבער גמי מיינט א גראז. גמי איז א מין גראז. זאגט ער, אגמון ראשו. וואס איז אגמון? ער מיינט אויך א גראז. כל כך גבא, אזוי ווי א גראז וואס איז אזוי. ס'מיינט אזא זאך, ער האט געמאכט א כושל'ע פון כסף וזהב. ער האט געמאכט א כושל'ע פון כסף וזהב. או שכרך עליו סדין, אדער ער האט געמאכט עפעס א שיינע כושל'ע פון סחורה. דער נאטלער האט עס אזוי ארומגענומען, ער האט עס אזוי אויפגעהויבן. יצא האט ער יוצא געווען, ווייל ס'דארף נישט זיין דוקא אז ער דארף עס טאטשן מיט זיין הענט, ווייל ס'שטייט נישט אז ער דארף עס טאטשן, ס'שטייט נאר אז ער דארף עס נעמען. **לקיחה על ידי דבר אחד, שמע לקיחה**. ווען איינער נעמט עפעס אין א בעג, האט ער עס נישט גענומען?

זאגט אבער דער רמב"ם, **ויהי שיהיה דרך כבוד דרך הידור**, ווען די סיבה פארוואס ער לייגט ארום עפעס א סדר און ווייל ס'איז דרך כבוד דרך הידור, א שיינע כושל'ע, א שיינע האלטער, דעמאלטס איז בסדר. **שכל שהוא למנותו אינו חוצץ. אבל אם נתן את המינים האלו, בציץ** אויב ער האט עס אריינגעלייגט אין סתם עפעס א גראבע באסקעט, ס'איז נישט פאר שיינקייט, **ונטל לו יצא ידי חובתו**.

קשיא: סתירה אין רמב"ם

ס'איז מיר זייער שווער צו פארשטיין דעם רמב"ן, ווייל אנפאנג זעט אויס ווי לקיחא, דער דבר רעך שמואל לקיחא מיינט אז ס'גייט מיר בכלל נישט אן וויאזוי ער האט עס גענומען, ס'גייט מיר נאר אן דאס אז ער האט עס גענומען. אזוי ווי איך האב געזאגט, ווען א מענטש נעמט עפעס אין א בעג, הייסט ער נאך אלץ אז ער האט עס גענומען. אבער דער צווייטער חלק זעט אויס ווי מ'דארף עס יא נעמען, נאר ס'איז דא א דין אז ווען ס'איז פאר שיינקייט איז עס נישט קיין חציצה, ווייל ס'איז בטל ווייל ס'איז דארטן פאר שיינקייט.

תירוץ: חילוק צווישן שיינקייט פון די אגודה און א גאנצע אנדערע זאך

קען זיין אז ס'איז דא א חילוק פון שיינקייט פון די מין, ווען ער לייגט א ג' של זהב מאכט ער שענער די אגודה, אדער ווען ער לייגט עס אריין א צד וואס מאכט נישט שענער די אגודה, ס'איז עפעס א גאנצע אנדערע זאך, פארשטייסט? ס'איז נישט פוטל. אבער די ווארט איז דאך געווען לקיחה על הדבר אחרא שמה לקיחה, וואס דאס איז א דין אזא? אז די עיקר איז אז די לולב ווערט געטראגן דורך דיר, ס'איז מיר נישט קיין חילוק וויאזוי ס'ווערט געטראגן, דאס איז וואס ער זאגט, לקיחה על הדבר אחרא.

איך האב מורא אז לקיחה על הדבר אחרא מיינט נישט יענץ, ס'מיינט אז א הפסק שטערט נישט ווילאנג די הפסק. איז בטל פאר די אגודה, ניין? איך ווייס נישט, מיר איז דאס זייער שווער.

שאלה: אתרוג פושקע

און אויך וועט זיין דא די גרויסע שאלה פון... דא איז דען די שאלה, אצר צוריק דירה פון... ווייל דער רמב"ם מאכט די חילוק צווישן א שיינע מין און אצר צוריק דירה. ער זאגט נישט אן אצר קדירה וואס איז נישט שיין. ס'קען נישט זאגן אן אצר קדירה וואס מ'נוצט צו קאכן, וואס איז געמאכט נישט בכרת. איך וויל זאגן אביסל מער. די אצר קדירה איז נישט שיין. ס'איז נאך א גאנצע זאך. ס'איז נישט אזא וועג וואס יעצט האלטן אן אתרוג. אבער אן אתרוג, יא, אויף דעם זאג איך. אן אתרוג פושקע וואס איז ספעציעל געמאכט פאר דעם איז אוודאי לא נעשה.

Speaker 2:

וואס איז דאך א מצוה?

Speaker 1:

א ליטוואק האט אמאל געפרעגט אז ס'איז נישט דא קיין מצוה צו האבן א שיינע אתרוג פושקע, ווייל ס'איז נישט קיין שום מצוה ווען די אתרוג ליגט אויפ'ן טיש. נאר ווען מ'האלט עס איז א מצוה. און די זה קלי ואנוהו, איז דא תורות פון די בריסקער רב אז ס'איז נאר בשעת די מצוה. ס'איז שטותים, ווייל אוודאי איז די זה קלי ואנוהו איז אלעס ארום די מצוה אויכעט. אבער

לויט וואס איך זאג איז נישט אמת, ווייל מ'הייבט אויף די אתרוג מיט די פושקע, איז מען אוודאי יוצא די מצוה.

חציצה און לקיחה - צוויי באזונדערע שאלות

Speaker 1:

מיר זעט אויס ווי... וואנס דער רמב"ם זאגט לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה. למשל, ער ברענגט דא אז די משנה ברורה זאגט אז איינער נעמט עס מיט א הענטשקע. לכאורה, לקיחה על ידי דבר אחר, אין אזא פאל נישט זיין קיין פראבלעם, ווייל ער הייבט עס אויף. ס'וועט זיין נאך גרינגער אפילו ווי א גאלדענע זאך ארום און ארום די לולב, ווייל ער האלט עס אין זיין הענט. העפענסטו פון אז זיין הענט האט יעצט אנגעטון א הענטשקע. איך ווייס טאקע נישט.

ס'איז דא צוויי אנדערע שאלות: חציצה און לקיחות. ס'איז נישט אז ס'דארף זיין אן קיין חציצה. ס'איז דא איינער וואס וואשט זיך גוט די הענט פאר די לולב, וואלסטו נישט אן קיין חציצה?

Speaker 2:

ניין.

Speaker 1:

ס'איז אנדערש ווי ביי שופר האבן מיר געהאט אן אנדערע זאך, אז מ'דארף הערן קול שופר. קיינער וואלט נישט געהאט קיין פראבלעם ווען מ'נעמט די שופר מיט א הענטשיקע. זיין קול זאל נאר אריינגיין אין די... ס'זאל זיין א קול שופר, ס'זאל גארנישט מעכב זיין צווישן זיין צונג, צווישן די זאך פון אים וואס מאכט די קול. ער זאגט אז דער רמ"א זאגט אז מ'זאל אויסטון די...

הלכות לולב – חציצה, אגד, וזמן נטילה

הלכה ז (המשך) – לקיחה על ידי דבר אחר

Speaker 1: האסט געוואוסט? ס'איז מיר א גרויסע פלא. עס קען זיין אז אציץ, דיין שאלה וועגן א שיינע זילבערנע פושקע, צו ס'הייסט אציץ. איך מיין אז ווען דער רמ"א זאגט אציץ וקערה, יעדער איינער ווייסט אז אציץ איז א פלענט, א זאך וואס מ'לייגט אין דעם געווענליך פלענטס. רעדט ער פון מיאוס'ע זאכן, פון זאכן וואס מ'נוצט אין די קיטשן. אויב ס'איז דא א ספעשלע אתרוג פושקע, און נישט נאר וועגן ס'איז שיין, אבער יא.

איך מיין צו זאגן, ווען דער רמב"ם דער רמב"ם דארף נישט מאכן א חילוק צווישן אן עציץ וואס איז שיין און נישט שיין, ווייל אן עציץ איז נישט קיין שיינע זאך. אן עציץ איז עפעס וואס מ'פלאנצט אין דעם.

לקיחה על ידי דבר אחר איז נישט א נושא פון חציצה

Speaker 1: פארוואס האט ער געזאגט **אלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה**? פארוואס זאגט ער נישט ווייל דאס איז נישט קיין חציצה און דאס איז יא חציצה? ס'טאר נישט זיין חציצה, אלקיחה על ידי דבר אחר איז קיינמאל... ס'איז נישט קיין נושא פון חציצה, ס'איז אן אנדערע נושא, דאס איז וואס דו מיינסט צו זאגן.

Speaker 2: יא, יא.

Speaker 1: ניין, לויט די זאך לקיחה על דבר אחר שמה לקיחה, וואלט געהאלפן אפילו בעציץ אויכעט. און דער רמב"ם זאגט **לא יצא ידי חובתו**. ער זאגט, מ'קען אויך נישט מאכן א חילוק צווישן אז ס'איז א דאורייתא ווען יוצא און ס'איז נאר עפעס א הידור. ער זאגט, **לא יצא ידי חובתו**. זאגט ער, גייסט צוריק וואו דו ביסט געווען.

Speaker 2: וואו? איך וויל זען אויב ס'שטייט טאקע אין די... וויאזוי הייסט עס אז מ'דארף... אויף שופר?

Speaker 1: אויף שופר איז נישט געשטאנען גארנישט וועגן ס'האלטן אין די הענט.

Speaker 2: ניין, ניין, ניין, בנוסח בעליל, דער פשט איז דער רבי זאגט אז ס'איז נישט ממש ענליך. איז ווי שטייט אז מ'דארף קוקן אויפן שולחן ערוך? וויאזוי טרעפט מען דעם שולחן ערוך דא?

דער רמ"א וועגן תפילין און רינגלעך

Speaker 1: שולחן ערוך... נו, זאגט דער רמ"א, **"ונהגו המחמירים להסיר התפילין וטבעות מידם"**. יא, אין אשכנז גייט מען דאך תפילין חול המועד. זאגט דער רמ"א אז מ'פלעגט אויסטון די תפילין און די רינגלעך. גרינדע זעסטו אז מ'קען גיין ביידע אויפאיינמאל. אבער מדינא אין לחוש.

זעסטו אז ס'איז יא געווען דער מנהג פון מהרי"ל אז מ'האט אויסגעטון די רינגלעך, אז מ'איז יא חושש געווען פאר א כובד. טאקע מאדנע.

Speaker 2: וואס האט עס צו טון? זאגסטו, די רינגלעך איז דאך בטל צו די הענט.

Speaker 1: ס'איז נישט קיין גוטע שאלה. אבער ס'שטייט יא אין רמ"א אזא זאך. דער רמ"א זאגט אז מ'דארף נישט, אבער ער זאגט אז ס'איז דא אזא מנהג. אבער ער זאגט נישט אז מ'דארף נישט ווייל ס'איז נישט קיין חציצה. ער זאגט אז מ'דארף נישט ווייל נישט די גאנצע זאך איז צוגעדעקט.

Speaker 2: וואס קומט עס דא אריין?

Speaker 1: איך ווייס נישט, צריך עיון. ר' הערשל ראבינאוויטש, וואס זאגט ער אויף פשוט'ן?

Speaker 2: ניין, לאמיר גיין ווייטער. אויב גייט עס לולב, יא?

לקיחה על ידי דבר אחר – דער רמב"ם'ס טעם

Speaker 1: איך וויל זאגן נאך א זאך. מיר האבן געלערנט אז דער נארמאלער סדר... ער זאגט נישט גארנישט. אפשר **"לקיחה על ידי דבר אחר לחשוב את לקיחה"**.

Speaker 2: וואס זאגט ער?

Speaker 1: ער זאגט נישט. ער זאגט נישט, איך בין מסכים. ער גייט אין דעם וועג. דאס הייסט, דאס איז די שאלה, צו מ'זאגט אז די עיקר איז לקיחה, נאר אויב ס'איז נישט לנוי איז א פראבלעם, אדער דו זאגסט אז דאס מאכט אז דאס הייסט לקיחה. דאס איז די שאלה.

פארוואס זאל זיין א חציצה ביי א לקיחה? ס'איז טאקע פאני. וואס הייסט חציצה ביי א לקיחה? דאס וואס ער זאגט **"לקיחה על ידי דבר אחר"** האט ער געמיינט ווייל דו האסט עס למעשה אויפגעהויבן. ווען איינער הייבט אויף עפעס מיט א בעג, האט ער עס נישט אויפגעהויבן? אוודאי האט ער עס אויפגעהויבן.

פארגלייך מיט הוצאה בשבת

Speaker 1: ער זאגט אז איינער הייבט אויף א... און מיט א בעג איז ער נישט עבירה אויף הוצאה בשבת?

Speaker 2: הוצאה, אוודאי, ער איז מוציא געווען.

Speaker 1: הוצאה מיינט הוצאה, נישט לקיחה. די שאלה איז וועגן... וויאזוי הייסט עס... לקיחה. איך בין מסכים אז א בעג איז נישט שייך, ווייל א בעג איז עפעס אזוי ווי... דער רמב"ם זאגט די לשון **"לא דרך כבוד"**.

חילוק צווישן בעג און אתרוג-פושקע

Speaker 1: אקעי, אבער ער זאגט אתרוג. ווען ער מאכט ווען א חילוק אז דרבנן טויג עס נישט וועגן ס'איז נישט קיין דרך כבוד, וואלט ער געזאגט דעם טעם. איך פארשטיי פארוואס. איך וואלט אויך געזאגט אז א בעג איז נישט גוט, אבער אן אתרוג פושקע יא. פארשטייסט די חילוק?

דאס מיינט דער רמב"ם ארויסצוברענגען. אז דו הייסט נישט אויף די אתרוג, ס'איז עפעס אזוי, נישט קיין וועג פון אויסהייבן אן אתרוג. דו הייסט אויפהייבן אן אתרוג, די לולב, וואטעווער. אזוי מיין איך.

מ'זעט טאקע, די פוסקים זאגן אז ס'איז נישט עכט א שאלה די הענטשקעס מיט אזעלכע זאכן. ס'איז נישט קיין... ווען דער רמב"ם זאגט **"לא יצא ידי חובתו"**, מיינט ער מדרבנן, אזוי ווי אנדערע מאל וואס ער האט געזאגט **"לא יצא ידי חובתו"**?

Speaker 2: ניין, איך בין מסכים מיט'ן רמב"ם, אן עציץ איז נישט קיין וועג.

כף החיים וועגן רינגלעך

Speaker 1: דער כף החיים זאגט אז ס'איז דא כמה אנשים גדולים וואס גייען מיט רינגלעך אויף די הענט, און זיי טוען עס נישט אויס אפילו ביי נטילת ידים. שוין, ביי אונז גייט מען נישט קיין רינגלעך, איך ווייס נישט. און למשל, אין הלכות שבת איז דא א רינגל וואס די מענער גייען, **"טבעת שיש עליו חותם"**.

אקעי, שוין.

לולב און אתרוג צוזאמען האלטן

Speaker 1: לאמיר גיין ווייטער. איך וויל נאר זאגן נאך א זאך. דאס וואס שטייט פריער אז מ'דארף האלטן די אתרוג אויף די לינקע האנט, דער רמב"ם זאגט נישט אז מ'דארף עס האלטן צוזאמען מיט'ן לולב.

בית יוסף בשם ר' יוסף ג'יקטיליא

Speaker 1: און מיר זעט עס אויך זייער פאני, ווייל ס'איז דאך דא א בית יוסף בשם רבי יוסף ג'יקטיליא, בשם רבי יצחק הכהן, אז מ'דארף האלטן די לולב צוזאמען ווייל ס'איז דעמאלטס לשם הוי"ה.

יא, זייער שיין, אבער מחילות, סארי, איך דארף נישט בעטן מחילה, איך מעג דאך זאגן מיין דעה. מיר זעט עס אויך זייער פאני, ווייל דו זעסט מענטשן, ער שאקלט די לולב, און ער מוז נעמען, זיין הענט איז נעבעך צוגעשפארט, ער קען נישט נארמאל לעבן. ס'איז נישט געמאכט, א מצוה איז געמאכט צו זיין פריילין.

פשט אין "לולב בימינו ואתרוג בשמאלו"

Speaker 1: ס'שטייט אזוי, מ'שאקלט. **"לולב בימינו ואתרוג בשמאלו"** מיינט נישט ביידע צוזאמען, דעמאלטס וואלט געווען **"אתרוג עמו באגודה"**. ס'מיינט אויף די רעכטע האנט א לולב, און אויף די לינקע זייט אן אתרוג, אזוי. דאס איז די טייטש. ווער ס'זאגט אנדערש, צריך להביא ראיה לדבריו, און נישט א רמז על פי קבלה, ווייל די קבלה קען מען זאגן וויאזוי מ'וויל. שוין.

יש לו על מי לסמוך

Speaker 1: איך האב אסאך אפיניאנס וועגן לולב וואס איך האב צו ערקלערן. אקעי, ס'איז זייער גוט, אונז זענען מיר דא זיך צו באלאנסן. ווער ס'וויל אנגיין מיט זיין חניאקישע מהלך, אזוי ווי ער האט געזען ביי זיין רבי, יש לו על מי לסמוך, איך דארף זיך נישט אזוי צוקראצן. איך קען נישט משכנע זיין די וואס זענען נישט משוכנע. איך רעד דאך פאר די וואס ווילן הערן מיינע תורות. דער רבי קען דאך גיין צום רבי'ן.

ווייסטו וואס? זאל יענער רבי פארלערנען הלכות לולב. דאס איז זיין טעם פון די מצוה וואס ער האט צוגעזען, און דאס איז זיין געשמאק פון די מצוה. דו האסט אמאל געזען עפעס און ס'איז נישט נראה עין געווען ביי דיר? האסטו אנטוויקלט עפעס אז יענץ איז דער טעם? נאכדעם האב איך געכאפט אז דער עולם איז געווען צעמישט. וואס זאל איך טון? אקעי. שוין. אפשר טו איך אפילו אזוי? גיי ווייס. דו ווייסט וואס איך טו? שוין.

הלכה ח — אגד הלולב און חציצה צווישן מינים

Speaker 1: זאגט דער רמב"ם, **"אוגד את הלולב עם ההדס והערבה"**. אויב מ'האט געמאכט די אגד, מ'האט צוזאמגעבונדן די לולב מיט די הדס והערבה, **והבדיל בין הלולב ובין ההדס במטלית וכיוצא בו**, צווישן די לולב און די הדס איז דא עפעס א שמאטע, דא עפעס א זאך וואס איז מפסיק, **הרי זה חוצץ**.

חציצה צווישן מינים

Speaker 1: ווייל אפילו אויב צווישן די הענט און די מינים איז נישט דא קיין חציצה, אבער צווישן די מינים איז יא דא חציצה. אפילו אויב ס'מוז נישט זיין צוזאמען, אבער אויב זיי ליגן יא צוזאמען און ס'איז דא עפעס וואס איז חוצץ, דאס איז מיין פראבלעם.

Speaker 2: ווי קען עס זיין ערגער ווי ער נעמט איינס אויפאמאל? וואס ער האט פריער געזאגט אז ס'איז יוצא.

Speaker 1: אבער **"הרי זה חוצץ"** מיינט ער זאגן אז מ'איז נישט יוצא?

Speaker 2: ניין, מ'איז נישט יוצא ערגער. אוודאי איז מען יוצא די מצוה אליינס, מ'איז נישט יוצא ערגער.

מין במינו אינו חוצץ

Speaker 1: **"הבדיל ביניהם בעלי הדס"**, זאגט ער אבער, אויב די וואס טיילט אפ צווישן זיי איז די כושר'לע, איז די אלע הדס וואס מ'נוצט צוזאמצובינדן, איז די כושר'לע סתם, די הדס אליינס לאמיר זאגן, דעמאלטס איז יא כשר. ווייל וואס? פאר מין במינו אינו חוצץ. די זעלבע מין איז נישט חוצץ. ווען ס'איז עפעס אן אנדערע זאך איז עס חוצץ, אבער מין במינו אינו חוצץ.

פאר דעם איז אונזער מנהג צו נעמען די כושר'לע מאכן פון א לולב בלעטלעך, אדער צוזאמבינדן מיט לולב בלעטלעך.

ארומבינדן מיט סיי וואס

Speaker 1: זאגט די רמב"ם, **"ויש לו לאגוד הלולב"**, מ'מעג, מ'מעג אים נעמען די לולב, **"בחוט או במשיחה, וכל מין שירצה"**. צווישן די הדסים און די לולב זאל מען נישט לייגן עפעס אן אנדערע מין חוצץ צו זיין, אבער ארומנעמען די לולב מיט די אנדערע מינים קען מען יא נוצן סיי וואס. ס'איז נישט דוקא, אונז פירן זיך טאקע צו נוצן א בלעטל פון די לולב, אבער מ'קען עס אויך ארומבינדן מיט סיי וואס.

"הואיל ואין אגידתו מעכבת", היות אז די אגודה איז נישט מעכב. ווען ס'דארף זיין אן אגודה דוקא, דעמאלטס וואלט געווען א פראבלעם, ווייל ס'זאל געבן פינף מינים. ס'זאל האבן א דין מצוה אזוי ווי ס'איז פארט פון א זאך, כאילו נעמסט א פינפטע מין. אבער וויבאלד דער רמב"ם האט געזאגט אז דער אגד איז נישט מעכב, פארשטייט מען אז די סיבה פארוואס ס'איז דא דארטן עפעס א ראבער-בענד איז פאר פראקטישע ריזענס, און ס'זעט נישט אויס ווי מ'איז מוסיף אויף די מצוות.

עד כאן איז, האבן מיר עס געלערנט, וואס דער לולב אתרוג איז און וויאזוי מ'נעמט עס. יעצט קען מען לערנען ווען מ'דארף עס נעמען. ווילסט לערנען ווייטער?

Speaker 2: יא.

הלכה ט — ווען נעמט מען לולב

Speaker 1: זאגט דער רמב"ם, **"מצות לולב להינטל ביום הראשון של חג בלבד"**. די עיקר מצות לולב, די מצוה מן התורה פון לולב, איז אז מ'זאל עס נעמען אין די ערשטע טאג פון יום טוב.

בכל מקום ובכל זמן

Speaker 1: ווען זאל מען דאס טון? **"בכל מקום ובכל זמן"**. איבעראל איז דא די מצוה, סיי אין ארץ ישראל, סיי במקום בזמן שבית המקדש קיים, **"ואפילו בשבת"**, אויך אין שבת, **שנאמר "ולקחתם לכם ביום הראשון"**. יום הראשון איז די מצוה צו נעמען, און דאס איז אייביג, אבער ביי יום הראשון שטייט נישט דוקא אין בית המקדש אדער עפעס.

במקדש — בית המקדש אדער ירושלים?

Speaker 1: **"אבל במקדש לבדו"**, אין בית המקדש אליין — ס'איז אינטערעסאנט, פון דא זעט אויס אז מקדש מיינט בית המקדש ממש, ער מיינט נישט ירושלים, אזוי ווי ביי שופר האט ער געזאגט אז מקדש מיינט אלעס ארום ירושלים.

Speaker 2: פארוואס זאגסטו אזוי?

Speaker 1: ווייל ער זאגט די ווארט "לבדו". ווען ער וואלט געוואלט זאגן ירושלים, וואלט ער געזאגט ירושלים.

Speaker 2: ניין, דער רמב"ם האט געזאגט אפאר מאל אז מקדש איז טייטש ירושלים. איז ממילא, אין פירוש המשנה אין סוכה זאגט ער טאקע אז

"לולב ניטל בירושלים כל שבעה". אזוי זאגט דער הייליגער רמב"ם בפירוש.

Speaker 1: סאו וואס זאל מען טון? ס'איז זייער שווער צו זאגן אז ער האט געטוישט זיין מיינד דא פון פירוש המשנה. ס'איז מיר אויך שווער צו זאגן אז ער מיינט ירושלים.

Speaker 2: ער מיינט יא, ער מיינט יא.

נפקא מינה למעשה

Speaker 1: ס'וואלט נישט נוגע למעשה דאס, איך מיין א מעשה, איך מיין היינט, דאס איז... ס'איז יא נוגע צו ס'איז דא א היתר אז מ'זאל פארן קיין ירושלים.

Speaker 2: איינער וואס איז דא, וואס זאל מען זאל פארן קיין ירושלים? וואס זאל מען זאל פארן צו די כותל?

Speaker 1: ס'איז דא אסאך יודן וואס פארן טאקע וועגן דעם. אבער צו מ'דארף פארן צו די כותל ווייל דארטן איז...

לולב בשבת — גזירת חכמים ותקנת רבן יוחנן בן זכאי

הלכה: לולב במקדש כל שבעת ימי החג

Speaker 1: נישט, נאר נישט קיין מקום המקדש צייט. מ'דארף נאר האבן קיין ירושלים, ס'דארף נישט זיין די כותל. דארף זיין ביי ירושלים. ווי וויט איז ירושלים? צו דארף מען פארן צו די כותל?

במקדש לבדו נוטלין אותו, מקדש, וואס מיינט די בית המקדש אדער ירושלים. ס'וועגדט זיך אין די מחלוקת פון די אחרונים, ר' יצחק מיט מיר.

נוטלין אותו בכל יום ויום שבעת ימי החג, נעמט מען די לולב יעדן טאג פון די שבעת ימי החג, ווייל אויסער די פסוק **ולקחתם לכם**, וואס איז די זעלבע פסוק. ביי די סוף פון די פסוק שטייט **ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים**.

Somehow האבן די חכמים נישט געהערט, צוזאמגענומען סופר מתחלתו, אזוי ווי למשל זיי האבן געטון **כל שיש בה איסור אכילת חמץ יש בה...** זיי האבן געטון עס אסאך זאכן. אסאך מאל טוען זיי אויך אזוי ווי דאס.

מ'דארף פארשטיין דאס טיפער, באט אונז לערנען שוין צו לאנג די פרק. אז ביים מקדש אליין איז דא שבעת ימים. אזוי ווי דאס איז ענליך צו די **בחצוצות לפני ה'**. **לפני ה'** איז טייטש במקדש, און דארט איז שבעת ימים. און מה שאין כן ביום הראשון איז נישט. די גאנצע שמחה. איז נאר ביום הראשון האט עס נישט מיט שמחה. ביי ירושלים איז א מקום שמחה, דער בית המקדש איז א מקום שמחה.

איך וואלט נישט, ווען דו פרעגסט מיך טייטשט די פסוק וואלט איך נישט געזאגט דאס, אבער דיין איך האב פארשטאנען אנדערש ווי מיך. וואס זאל איך טון? ס'איז זייער גוט אזוי. ס'איז זייער גוט, ווייל נישט וואלט איך נישט געהאט וואס צו טון, אה? שוין.

הלכה: לולב בשבת — שאר ימי החג

Speaker 1: יעצט אזוי, וואס איז אויב ס'פאלט שבת? א מינוט, וואס וויל אונז דער רבן ארויסברענגען? מ'זאל וויסן ווען ס'איז דא די... וואס טוט זיך אז מיט די רבנן זאל מען נעמען אלע זיבן טעג? ער גייט נישט שפעטער.

זאגט דער רבן, **חליל יום השבת לית בתוך ימי החג**. וואס טוט זיך אז איינע פון די טעג פון... ער האט געזאגט, די ערשטע טאג, אפילו אויב ס'איז שבת, שאקלט מען לולב. וואס טוט זיך **חליל יום השבת לית בתוך ימי החג** אין איינע פון די אנדערע זיבן טעג? **אינו ניטל בשבת** נעמט מען נישט די לולב בשבת.

פארוואס? **גזירה שמא יוליכנו בידי ארבע אמות ברשות הרבים כמו שגזרנו בשופר**. אז ער גייט עס טראגן ד' אמות ברשות הרבים, אדער מרשות לרשות. אזוי האט ער ביי שופר געזאגט, מרשות לרשות. דא זאגט ער עפעס נאר די ד' אמות ברשות הרבים. **כמו שגזרנו בשופר**, אזוי ווי ביי שופר, וואס דארטן האט ער עפעס מער מאריך געווען.

דארטן האט דער רמב"ם געזאגט אז לכאורה איז דאך עס א חידוש אז מ'איז מבטל א מצוה, אבער היות אז מ'קען ארויסקומען אלא איסור סקילה פון ד' אמות ברשות הרבים אדער רשות לרשות, האבן די חכמים, יש כח ביד חכמים צו מאכן אזא גזירה.

אבער דא פעלט אפילו נישט אויס די אריכות, ווייל דא זענען די חכמים נישט מבטל קיין דאורייתא. ווען די חכמים זענען מבטל א דאורייתא איז א דבר מזר, דארף מען עס מסביר זיין מיט די איסור סקילה. אבער דא, די מצוה איז נאר א דרבנן. די זעלבע חכמים, הן אמרו והן אמרו, אז במקום ווען ס'איז דא א חשש פון עס טראגן ברשות הרבים, איז נישט דא די מצוה פון בכל שבעה.

דיסקוסיע: פארוואס איז דא א חשש צו טראגן ברשות הרבים?

Speaker 1: אבער מ'דארף בכלל פארשטיין, פארוואס איז דא די חשש צו טראגן ברשות הרבים? ביי שופר טראגט מען ברשות הרבים, האט די רמב"ם דארטן... די גמרא מסביר געווען ווייל יעדער איינער איז מחויב במצות שופר, אבער נישט יעדער איינער ווייסט וויאזוי, דארף מען גיין צו א חכם. אבער שאקלען לולב דארף מען נישט דוקא א חכם.

Speaker 2: יא, איז דארף מען יא א חכם, וויסטו וויאזוי צו בינדן, אדער איך ווייס נישט וואס... די טעלס.

Speaker 1: אה, מ'דארף נישט קענען בית המקדש. אויב מ'דארף גיין אין בית המקדש קען מען פארשטיין.

Speaker 2: ניין, בית המקדש איז ארומגענומען מחיצות ירושלים.

Speaker 1: אבער מ'דארף גיין פון דערהיים צו די בית המקדש.

Speaker 2: אה, אקעי. א גאנץ ירושלים איז א רשות היחיד?

Speaker 1: איך ווייס נישט. דעמאלטס טאקע פאני עפעס אזוי. איך ווייס נישט צו איבער גיין אז ירושלים איז אלעמאל געווען א רשות היחיד, אדער אפשר נאר אין געוויסע צייטן, אפשר אינדרויסן פון די חומה, איז אויך דא וועגדערש פון וואס וואוינען.

הלכה: פארוואס נישט גוזר ביום הראשון?

Speaker 1: זאגט דער הייליגער רמב"ם, **ולמה לא גזרו גזירה זו ביום הראשון?** פארוואס האבן זיי נישט גוזר געווען די גזירה פון שמא יוליכנו ארבע אמות, אויך ביום הראשון? אונז ווייסן דאך אז אונז האבן דאך שוין אזא פרעזעדענט פון שופר. לאמיר שוין רעדן פון שופר.

ווייל דער רמב"ם זאגט, **מפני שהוא מצוה מן התורה אפילו בגבולין**, אפילו בכל מקום, אזוי ווי ער האט געזאגט צו נעמען די ערשטע טאג, **נמצא שאין דינו בדין שאר הימים שוה**. ס'קומט אויס אז די ערשטע טאג מיט די אנדערע טעג האט נישט קיין שייכות. **בשאר ימי החג אין אדם חייב בלולב אלא במקדש**, ממילא האבן זיי גע'אסר'ט צו נעמען ווען ס'איז שבת.

דיסקוסיע: פארשטייט מען דעם תירוץ?

Speaker 2: איך פארשטיי נישט, ער האט נישט פארענטפערט די קשיא.

Speaker 1: ניין, ער האט זייער גוט פארענטפערט די קשיא. ער האט געזאגט אז די רבנן זענען זיי נישט עוקר. איך מיין אז די דאורייתא זענען זיי נישט עוקר, און די רבנן זענען זיי יא עוקר.

Speaker 2: וועלכע דאורייתא זענען זיי נישט עוקר?

Speaker 1: רבונו של עולם, מ'רעדט יעצט אלץ, מ'רעדט נישט פון די...

Speaker 2: ניין, ניין, ניין, דו גייסט מיר נאכאמאל, נאר נאכאמאל, נאר נאכאמאל. יעצט רעדט מען פון די דאורייתא. מדאורייתא איז מען מחויב, ער רעדט יעצט פון בית המקדש, פון ירושלים, וואטעווער, בית המקדש. דארט זאגט ער, במקדש נעמט מען נישט די לולב שבת. פארוואס נישט? פארוואס איז דא א חילוק? ממילא האבן די חכמים געמאכט א חילוק אין זייער גזירה אויך. ער איז נישט מסביר פארוואס, וואס איז די סברא פון די חילוק? דו זעסט דאך אז ס'איז א גרעסערע מצוה, האבן די חכמים געוואלט מבטל זיין.

Speaker 1: אפשר טאקע וועגן דעם, ווייל ס'איז ווייניגער נפוץ אז מ'זאל טון די עבירה אויף איר. ווייל שופר איז דא דאס וואס מ'האט

דערמאנט פריער, "כל הקהל חייבים", און לולב קען יעדער איינער. אבער וועך ס'איז א גרעסערע מצוה, איז דאך נאך אלץ עפעס א חשש אויף וואס זיי האבן גוזר געווען.

Speaker 2: ניין, ס'איז נישט. איך וועל דיר זאגן אביסל אן אנדערע זאך. אז די ווארט איז, ס'איז דא לכאורה א פראבלעם אז בעצם וואלט מען נישט געווען אפילו מחויב קיין חטאת, ווייל אויב ער נעמט די ד' מינים, ער טוט דאך א מצוה ווען ער טוט עס. ער נעמט עס ברשות, ער נעמט עס צו טון א מצוה. נאר וואס דען, היות אז די מצוה איז נאר במקדש, ביז ער קומט אן צו די בית המקדש טראגט ער עס סתם.

Speaker 1: ניין, ניין, ניין, I don't think so. די תירוץ איז אסאך מער פשוט, אז אין שופר איז אויך היתר אין ירושלים, געדענקסט? אויב דו פרעגסט די קשיא פון די חילוק פון שופר און לולב, דארפסטו געדענקען אז שופר בלאזט מען יא שבת במקדש.

Speaker 2: רייט, במקדש און במקדש.

Speaker 1: און די זעלבע זאך, דא זענען זיי מער מחמיר. דאס הייסט, ס'איז אינטערעסאנט, איז דא ווי מיר זענען מער מחמיר אפילו במקדש, און די אנדערע זאך זענען מיר מער מחמיר אז דא לאזט מען ביום ראשון.

Speaker 2: רייט. אבער ביום ראשון, וואס במקדש איז גלייך אזוי ווי איבעראל, גייט מען אזוי ווי די קולא אז במקדש איז נישט דא די איסור. אבער א גאנצע וואך, וואס איז נישט נאר במקדש, ס'איז אביסל א קלענערע מצוה, האבן די חכמים גע'אסר'ט.

Speaker 1: בקיצור, ס'האלט נישט מורא'דיג.

הלכה: תקנת רבן יוחנן בן זכאי — לולב כל שבעה זכר למקדש

Speaker 1: נאכדעם איז געקומען א נייע מעשה, right? **משחרב בית המקדש**, ווען דער בית המקדש איז חרוב געווארן, **התקינו**, האבן די חכמים מתקן געווען, רבן יוחנן בן זכאי, **שיהא לולב ניטל בכל מקום כל שבעת ימי החג.** האבן די חכמים מתקן געווען אז מ'זאל נעמען די לולב יעדן טאג פון אלע שבעת ימי החג, הגם נאר אין מקדש איז די מצוה, זכר למקדש, מ'זאל געדענקען די בית המקדש, מ'זאל טון אזוי ווי מ'האט געטון אין בית המקדש.

ובכל יום ויום, די אלע טעג, נישט נאר די ערשטע טאג ווען ס'איז א דאורייתא, נאר אויך אלע טעג ווען ס'איז א תקנת חכמים, מאכט מען די ברכה **ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב.**

איי, וויאזוי קען מען מאכן די ברכה, ס'איז דאך נישט קיין מצוה דאורייתא? זאגט ער, **מפני שמצוה מדברי סופרים**, און אויף א מצוה מדברי סופרים קען מען אויך מאכן **אשר קדשנו במצותיו וצונו.**

זאגט ער, **ותקנה זו**, די תקנה פון שאקלען אלע טעג, **איז א חלק מן התקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי משחרב בית המקדש. וכשיבנה המקדש...** ער מיינט צו זאגן אזוי, **תקנה זו**, די תקנה, מיט נאך אלע אנדערע תקנות וואס רבן יוחנן בן זכאי האט מתקן געווען. ס'איז נישט פשט אז ער האט דאס מתקן געווען פאר אייביג, ער האט עס מתקן געווען אלץ זכר למקדש, און נאר ווי לאנג ס'איז רעלעוואנט אז אונז דארפן האבן זכר למקדש. **וכשיבנה המקדש יחזרו הדברים ליושנן**, וועט מען צוריקגיין צו די אלטע דין אז נאר במקדש וועט זיין די מצוה.

דיסקוסיע: חילוק צווישן צוויי מינים "זכר למקדש"

Speaker 2: די תקנה פון מאכן כורך, האט דער רמב"ם אויך גע׳זאגט זכר למקדש. דאס איז אנדערש, ער האט הלל געמאכט. הלל האט עס נישט געזאגט. הלל פלעגט טון אזוי, אה, בזמן המקדש האט ער עס געטון. ער איז נאך געווען בזמן המקדש. ער פארשטייט זיך דארט אז ווען ס'וועט צוריקקומען דער בית המקדש, וועט מען טון אזוי ווי ס'שטייט דארט.

Speaker 1: איך זאג, ביי ביידע זאגט מען די ווארט "זכר למקדש", ס'איז אן אנדערע מין זכר למקדש. דא רעדט מען פון די תקנות, איז דא נאך אפאר תקנות פון רבן יוחנן בן זכאי זכר למקדש, אלע פון זיי מיינט דער רמב"ם גייט זיך טוישן צוריק.

הלכה: לולב ביום ראשון שחל בשבת — בזמן הבית ובזמן הזה

Speaker 1: יעצט דארף מען לערנען נאך אן אינטערעסאנטע הלכה. סאו, קומט אויס, ביז עד כאן, אז בזמן הזה דארף מען אויכעט שאקלען לולב די ערשטע טאג שבת, נאך אלץ. נאך אלץ איז נישט געווארן די איסור. פארוואס טוט מען עס נישט?

זאגט דער רמב"ם אזוי: זאגט דער רמב"ם, **בזמן שבית המקדש קיים היה לולב ניטל ביום הראשון שחל להיות בשבת.** ווי לאנג ס'איז נאך געווען א בית המקדש, איז טאקע געווען די הלכה אזוי ווי מיר האבן געלערנט ביז יעצט, אז מ'האט געשאקלט לולב אויך ביום הראשון שחל להיות בשבת, איבעראל.

וכן בשאר המקומות שידעו בוודאי שיום זה הוא יום חג בארץ ישראל, איבעראל וואס מ'האט געוואוסט ווען ס'איז געווען די קביעות החודש, האט מען אויכעט ביום הראשון געשאקלט לולב.

אבל המקומות הרחוקים שלא היו יודעים בקביעת ראש חודש, פלעצער וואס מ'האט נישט געוואוסט זיכער וועלכע טאג איז קביעות ראש חודש, איז הגם לכתחילה האבן זיי מחמיר געווען און געמאכט סוכות פון די טאג וואס זיי האבן געטראכט אז ס'מאכט שוין סענס צו מאכן צוויי טעג, זיי האבן שוין אנגעהויבן א טאג פריער ווען ס'איז נאר א ספק, ביידע טעג, יא. **אבל לא היו נוטלין את הלולב מספק.** אבער ווען ס'איז געווען חל להיות בשבת, איז דאך עס נאר א דרבנן. דאס וואס מ'האט געמאכט ביידע טעג איז נאר א דרבנן, ווייל אויף יעדע טאג איז א ספק. האבן מיר אויך נישט גענומען...

דיסקוסיע: פארוואס נישט נעמען מספק?

Speaker 2: אז די חכמים האבן נאר גוזר געווען אויף די אנדערע טעג נאר ווען ס'איז דרבנן. די איסור, שמא יעבירנו, האבן די רבנן נישט געמאכט נישט קעגן די אורייתא'ס, נאר קעגן די רבנן.

Speaker 1: ניין, ניין. אבער היות ווען ס'איז ספק, איז ביידע טעג די רבנים.

Speaker 2: די חכמים האבן געמאכט אויכעט אויף די אורייתא'ס. עס איז געווען, במקדש האבן זיי מתקן געווען אז מ'זאל נישט נעמען שבת. די אנדערע טעג, יא.

Speaker 1: די אנדערע, על כל שבעה נעמט מען נישט שבת, און די ערשטע טאג נעמט מען אפילו שבת, סיי במקדש סיי בגבולין, ס'וועגדט זיך נישט. און דאס איז עד היום הזה דא א מצוה, סיי במקדש סיי בגבולין. די אנדערע טעג, דא היינט א נייע תקנות, ס'קומט נישט דא אריין. די דרבנן פון די אנדערע זיבן טעג, דאס איז סתם א זכר למקדש, דאס האט מען שוין געענדיגט דערפון. דאס איז פשוט אז דעמאלטס נעמט מען נישט שבת, אפילו אין בית המקדש אליינס האט מען נישט גענומען שבת. נישט קיין שאלה.

שאלה, וואס איז מיט די ערשטע טאג? זאגט דער רמב"ם אז בזמן וואס ס'איז געווען בית המקדש, האט מען גענומען די לולב ביום הראשון,

לולב בשבת משחרב המקדש — מצות ערבה במקדש

הלכה י"ז (המשך) — לולב בשבת משחרב המקדש

Speaker 1: אבער נישט איבעראל, נאר וואו מ'ווייסט זיכער אז ס'איז היינט טאקע סוכות, ווייל על צד אז ס'איז נישט סוכות, מאכט מען דאך אן איסור דרבנן אויף וואטעווער פאר'ן שאקלען די לולב, אבער שבת איז דאך זיכער שבת, און ספק סוכות קען מען נישט וועגן דעם מבטל זיין, נעמען א לולב שבת.

יעצט אזוי, **משחרב המקדש, אסרו חכמים ליטול את הלולב בשבת ביום הראשון.** אפילו ווען די בית המקדש איז חרוב געווארן, האט מען אינגאנצן גע'אסר'ט צו נעמען לולב בשבת, אפילו ביום הראשון. **אפילו בני ארץ ישראל שקידשו את החודש**, ס'איז שוין נישט דא די זאך אז ס'איז א ספק

אפשר איז נישט סוכות. אפילו בני ארץ ישראל וואס האבן יא מקדש געווען די חודש, פארוואס האבן זיי דאס געטון?

בני הגבולים הרחוקים שאינם יודעים בקביעת החודש, וואס ס'איז דאך דא מענטשן וואס וואוינען אין די גבולים רחוקים וואס זענען נישט בקי בקביעת החודש, פארוואס האבן זיי דאס געטון? די מענטשן וואס וואוינען דא ווייסן דאך יא זיכער אז היינט איז יום טוב, און ס'איז דאך א דאורייתא היינט צו שאקלען לולב, און פארוואס זאל מען געאנגען עס חכמים מבטל זיין?

זאגט ער, **כדי שיהיו הכל שוין בדבר זה, ולא יהיו אלו נוטלים בשבת ואלו אין נוטלים.** די חכמים האבן געוואלט אז גאנץ כלל ישראל זאל זיך פירן די זעלבע, אלע זאלן האבן די זעלבע זאך אז מ'שאקלט נישט בשבת, כדי ס'זאל נישט זיין אז א חלק כלל ישראל טוט יא און א חלק נישט.

הואיל וחיוב יום הראשון בכל מקום אחד הוא, היות אז דער חיוב יום הראשון איז דאך בכל מקום די זעלבע חיוב. **ואין שם מקדש להיתלות בו.** ווען ס'איז נאך געווען א בית המקדש איז געווען זייער קלאר אז ארץ ישראל איז אנדערש ווי אנדערע פלעצער, ממילא ווען מ'פרעגט איינער פארוואס דא אזוי און דא אזוי, וואלט מען פארשטאנען, ווייל דא איז בית המקדש. איז דאך נישט דא קיין בית המקדש, וועלן מענטשן נישט זען די חילוק מיט וואס די אידן פון ארץ ישראל זענען אנדערש, אדער די אידן פון ירושלים זענען אנדערש, האבן זיי נישט געוואלט וואס אז ס'זאל... די פראבלעם איז, ווי גרויסע סגולות, די פראבלעם זאל אויסקוקן ווי מ'מאכט פאר אנדערע מנהגים א אידן.

קשיא: ס'איז דאך תלוי אין קידוש החודש, נישט אין מקדש

Speaker 2: ס'איז נישט תלוי במקדש, ס'איז תלוי אין קידוש החודש. דער מקדש קומט נישט דא אריין, דער יום הראשון איז דאך אלעמאל דא.

Speaker 1: דער רמב"ם זאגט אז וויבאלד ס'איז דא א מקדש, איז עפעס גרינגער פאר די עולם אפצושלינגען אז דארט ווייסן זיי ווען ס'איז ראש חודש, און אונז ווייסן נישט. זיי נישט קלאר די שטיקל. פארשטייסט דאך אזוי?

Speaker 2: דו וואלסט דאך נישט תלוי במקדש. די מקדש איז דאך נישט נפקא מינה די ערשטע טאג.

Speaker 1: און נישט נאר דעם, נאר היינט ווייסן מיר דאך יא ווען ס'איז ראש חודש. פרעגט דער רמב"ם וויטער, י"ח.

Speaker 2: יא, בזמן הזה...

Speaker 1: אבער די קשיא ווערט אויך גלייך, אז אנדערע פרעגן עס, אז די עצם מאכן אז אין חוץ לארץ איז דא צוויי טעג יום טוב, און אין ארץ ישראל איין טאג יום טוב, איז דאך שוין די גרעסטע הלשת גודל, די גרעסטע מאכן צוויי מנהגים.

Speaker 2: פונקט אויף דעם איז די חודש. זיי ווייסן נישט. דאס הייסט, דער חוץ לארץ ווייסט נישט ווען ס'איז דאס חודש, ס'איז א ספק. אבער זיי ווייסן יא אז די ערשטע טאג יום טוב שאקלט מען לולב, און זיי שאקלען נישט. ס'איז פאני.

Speaker 1: אה, דאס ווייסן זיי טאקע נישט ווען ס'איז יום טוב. דאס הייסט, די צווייטע איז די ספק, די צווייטע איז ווען מ'האט צוגעלייגט. איך ווייס נישט קלאר.

Speaker 2: ניין, ס'איז נישט... איי דא נאו, דו פרעגסט א גוטע טאג. איך ווייס נישט קלאר.

Speaker 1: אקעי. ווען געבט צו די גאנצע מעשה איז עפעס זייער נישט קלאר.

הלכה י"ח — בזמן הזה שהכל עושין על החשבון

Speaker 1: און וויטער, זאגט דער רבי, ס'ווערט דאך נאך שווערער. היינט איז דאך נישט דא קיין סופר כנגד. **בזמן הזה שאכל עושין על החשבון,** מאכט ער אז אלע טוען די ראש חודש לויט די חשבון, לויט די לוח, אזוי ווי מיר לערנען אין הלכות קידוש החודש, איז דאך וויטער נישט דא קיין עכטע חילוק צווישן ארץ ישראל און אין חוץ לארץ. און אין חוץ לארץ איז דאך אויך די ערשטע טאג אמת'דיגע ודאי יום טוב.

אבער **נשאר הדבר כמו שהיה,** ס'איז געבליבן דער מנהג **שלא יהיה נוטל בשבת כלל.** ס'איז געבליבן דער מנהג וויטער אז קיינער נעמט נישט לולב, קיינער נישט נוטל לולב בשבת אפילו ביום הראשון, **לא בגבולין ולא בארץ ישראל אפילו ביום הראשון.** זאגט ער, **ואף על פי שהכל ידוע מקביעת החודש.**

ס'איז נישט זייער קלאר וואס איז דער חילוק, ווייל מנהג אבותינו בידינו איז דא אויף די ספק, ס'מאכט סענס, אויף די יום טוב שני, און אין ספקות איז נישט דא קיין מנהג אבותינו בידינו.

Speaker 2: זיי וואלטן דאך יא געדארפט. פארוואס טוען זיי אז ס'זאל נישט זיין אנדערש פון די חוץ לארץ וואס טארן נישט?

Speaker 1: אבער חוץ לארץ טארן דאך אויך יא בעצם, נאר ווייל זיי ווייסן נישט, דא ווייסן זיי דאך יא. ס'איז עפעס מורא'דיג נישט זייער קלאר.

מ'זעט אין די נעקסטע שטיקל אז ס'איז זייער נישט קלאר, דער רמב"ם האט אים געפירט, דער רמב"ם האט אים געפירט. מ'האט שוין געלערנט אז דאס איז נישט אן עכטע איסור, דאס איז נאר מדרבנן. פארוואס זאגט ער עס איבער ווייס איך נישט. ס'טייטש אז ס'איז נישט...

Speaker 2: ניין, ער זאגט עס נאר איבער. איך ווייס נישט פארוואס ער זאגט, ס'איז נישט קלאר אינגאנצן. נישט קלאר.

Speaker 1: "**וכבר ביארנו שעיקר האיסור של נטילת לולב בשבת גזירה שמא יעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים.**" יא, נישט קלאר. און דאס מאכט שווערער די קשיא. ס'פארענטפערט נישט גארנישט, ס'מאכט שווערער.

און אזוי ברענגט טאקע די לחם משנה, ער לערנט אז דאס איז פארט פון די קשיא. ס'איז דאך נאר מדרבנן, אלעמאל נישט...

בקיצור, ס'איז אפשר א לאנגע היסטאריע צו השתלשלות ביז ס'איז געווארן די סיטואציע אז מ'נעמט נישט לולב אפילו די ערשטע טאג ווען ס'איז שבת. אויב איינער קען מסביר זיין, מ'זאל האבן דא עפעס א סוד אין דעם, אמת? איך בין אונטער די סודות מסביר זיין. פשוט'ע מנהגים דאס גייט, אבער ס'זאל מאכן סענס, איז דא א סוד. ס'מוז זיין אז ס'איז דא אין דעם א סוד. מ'וועט אנקומען אמאל אויף שטיין.

א מוסגר: א סוד וועגן די חומר הדבר פון שבת

Speaker 1: יעצט קען מען עס לערנען, און קען מען וויטער? ס'איז דא א סוד וואס שטייט אין געוויסע ספרים אז מיט דעם ווייזט מען די חומר הדבר פון שבת. יעדער איינער איז זייער מחשיב שופר און לולב. ס'איז א מצוה וואס מ'טוט איינמאל, און מ'פארגעסט ווי הארב ס'איז, די חשש ה"יעבירנו", ווייל מ'טוט עס יעדע וואך. ס'איז דאך נישט דא קיין חשש. די צייט ווען צו ווייזן די קדושה פון שבת איז די איינמאל ווען מ'איז מבטל שופר און לולב פאר דעם.

Speaker 2: זאג מיר דאך אז די ערשטע טאג איז נישט דא די חשש. די חכמים האבן נישט גוזר געווען די ערשטע טאג סוכות. ראש השנה מעלה, סוכות האט מען נישט גוזר געווען די ערשטע טאג. די גאנצע זאך איז נאר עפעס א נייע מעשה, משחרב המקדש. פארשטייסטו דאך אז ס'איז נישט...

Speaker 1: האט מען געוואלט מאחד זיין אלע אידן יא, עפעס. איך ווייס נישט.

Speaker 2: אה, אחדות פון אלע אידן איז אויך א גרויסע זאך, אבער ס'איז דאך נישט קיין אחדות אויך נישט, ווייל יעדער איינער ווייסט.

Speaker 1: בקיצור, די גמרא זאגט די אלע זאכן, ס'איז צריך עיון גדול, מ'דארף עס זייער גוט פארשטיין, אבער דער רמב"ם האט געשריבן וואס שטייט אין די אלע גמרא, און געגאנגען וויטער. יא.

הלכה י"ט — ווער דארף שאקלען לולב?

Speaker 1: ווער דארף שאקלען לולב? זאגט דער רמב"ם, ווער שאקלט לולב? ווער איז מחויב? **"כל שחייב בשופר ובסוכה"**, וואס ער האט שוין פריער אויסגערעכנט, יעדער איינער בעל החיוב איז חייב בנטילת לולב, **"כל הפטור משופר ובסוכה, פטור מלולב."**

און וועלכע מין קינד? ביי א קינדער זאגן מיר אז דאך אייביג איז די שיעור ביי יענע מצוה לויט די מצוה, אזוי ווי זיי האבן געלערנט אז אין די סוכה, אז ער דארף שוין נישט זיין מאמע, ער קען גיין שלאפן מיט זיין טאטע ביי די מענער. וואס איז דא דער שיעור פון א קינד? **"קטן היודע לנענע חייב בלולב מדברי סופרים כדי לחנכו במצוות"**. שוין.

דיון: וואס טייטשט "יודע לנענע"?

Speaker 1: וואס טייטשט "יודע לנענע"? וואטעווער. ווי שווער קען עס זיין צו זיין א נענוע?

Speaker 2: זייער גוט. ס'מוז זיין אז "לנענע" מיינט ער קען עס וויסן ווען מ'האלט ביי הלל, מיטהאלטן די הלל אינמיטן האגן, ווייל צו שאקלען קען אפילו א זעקס חדשים אלט יונגל קען שאקלען.

Speaker 1: לאו דווקא, ס'איז העווי.

Speaker 2: אבער "יודע" מיינט אז ער קען.

Speaker 1: ניין, "יודע" איז עפעס א ידיעה. אבער ס'איז שווער צו זאגן אזוי, ווייל די שאקלען בהלל איז דאך דברי סופרים, די עיקר איז דאך די עצם נטילה.

Speaker 2: יעצט פרעגסטו א גוטע קשיא, פארוואס זאגט מען נישט "קטן היודע להגביה"?

Speaker 1: דאס איז אן אנדערע קשיא. אבער וואס איך זאג אז "לנענע" מיינט בשעת הלל, דאס בין איך נאך אלץ גערעכט, נישט אזוי ווי א צווייטער זאגט פארקערט. ווייל אז נישט מאכט נישט קיין סענס "יודע לנענע". פארשטייסט? "לנענע" מיינט אויפהייבן.

Speaker 2: ניין, ער ווייסט וויאזוי אויפצוהייבן א זאך אן צוברעכן די פיטם.

Speaker 1: נישט אמת, ס'איז נישט שווער, יעדער איינער קען דאס. יעדער שיעור איז אקעי, וואס עפעס? דאס איז נארישקייטן מיט לאקשן. ס'איז נישט אמת. דער שיעור איז "לנענע" ווייל דער נארמאלער סדר, ער קען נאך קלאמזי, ער קען נישט אויפהייבן.

Speaker 2: ס'שטייט נישט "קטן היודע להגביה", וואו איז דען געשטאנען?

Speaker 1: "קטן היודע לנענע" מיינט ער קען שאקלען.

Speaker 2: איי, מ'דארף נישט שאקלען בכלל יוצא צו זיין?

Speaker 1: יא, אבער דאס איז אזוי ווי אסאך מצוות, דער נארמאלער וועג פון עס טון איז אזוי.

Speaker 2: גראדע, למדו שלא יוצא מיט אויפהייבן.

Speaker 1: אקעי, נישט דאס איז דער חיוב. אה, לאמיר זאגן אזוי, חינוך טוט מען לכתחילה, נישט מ'זאל מחנך זיין א יונגל צו טון עפעס א דיעבד'דיגע זאך וואס איז נישט די מצוה מן המובחר.

Speaker 2: ניין, חינוך טוט מען נארמאל, און דעמאלטס איז די שיעור חינוך.

Speaker 1: אבער "נענוע" מיינט נישט צו וויסן וואס מ'לערנט היינט אויס פאר די קינדער, ער דארף וויסן אלע מיני פעמים וואס מ'לערנט אויס, ווייל אויב מ'האט נישט פארשטאנען וואס מ'מיינט "נענוע". "נענוע" מיינט אז ער קען מיטהאלטן מיט די הלל און מיטשאקלען מיט די ריכטיגע צייט. ווי גרויס איז דאס? איך ווייס, זעקס, זיבן, אכט, צען, וואטסעווער.

Speaker 2: היינט איז נישט דא קיינער, ווייל די גדולים קענען אויך נישט "לנענע", זענען זיי פטור.

Speaker 1: ניין, זיי זענען פטור, הער אויף אזוי פון פארפירן, לאז זיי טון וואס זיי טון. זיי זענען פטור ווייל זיי זענען נישט קיין "נענוע", זיי טוען עפעס א מין מאדנע פעולה.

הלכה כ — מצות ערבה במקדש (הלכה למשה מסיני)

Speaker 1: אקעי, גענוג מיט דעם באריכות. אקעי. איך וויל מסכם זיין עניוועי, ס'איז גוט. שוין. עד כאן האבן מיר געלערנט וועגן די עיקר מצוה מדאורייתא, וואס דאס איז די מצוה פון נעמען פיר מינים, אדער די מצוה פון לולב, וואס לולב אינקלודט נאך דריי מינים.

יעצט איז דא אן אינטערעסאנטע מצוה. יענע מצוה האט א הלכה למשה מסיני וואס זאגט אונז וואס די לולב איז, און אזוי ווייטער. אבער יעצט איז דא נאך א נייע מצוה, זייער אינטערעסאנט, די גאנצע זאך איז הלכה למשה מסיני, יא? זייער אן אינטערעסאנטע ערשיינונג. דאס הייסט, ס'איז קאנעקטעד מיט די ערבה פון לולב, אבער ס'איז א גאנץ אנדערע זאך. דאס לערנען אונז.

Speaker 2: הלכה למשה מסיני?

Speaker 1: יא, הלכה למשה מסיני. ס'שטייט בכלל נישט אין די תורה.

Speaker 2: דאס זאג איך, ס'איז בכלל נישט פיל ברמז. איך ווייס נישט אויב ס'איז א רמז.

Speaker 1: ס'איז קאנעקטעד, ווייל ס'איז די זעלבע מין ערבה.

Speaker 2: יא, אבער ס'שטייט אפילו נישט אין די... איך געדענק נישט אויב ס'איז אפילו א רמז דערויף.

Speaker 1: אז **שבעה ימים במקדש, ערבה אחרת**, א צווייטע ערבה, **חוץ מערבה של לולב.** א נייע ערבה, חוץ פון די ערבה פון די לולב, ברענגט מען. **ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב.** מ'איז נישט יוצא. זאלסטו נישט מיינען אז מ'ברענגט די לולב, ס'איז בכלל דעם די ערבה. ניין. א גאנצע עקסטערע הלכה. ס'איז **אין אדם יוצא ידי חובתו**, מ'דארף ברענגען אן עקסטערע. אויב מ'האט געברענגט א געשאקלטע ערבה וואס מ'האט שוין גענוצט אין די לולב, איז מען נישט יוצא.

Speaker 2: איך ווייס נישט, די ווארט איז אז מ'ברענגט עס מיט די לולב, איז מען נישט יוצא.

Speaker 1: מ'גייט זען וואס מ'טוט דערמיט.

Speaker 2: ניין, און די פרשתים איז מען נישט יוצא אז ס'ליגט אין די ד' מינים, אפילו אויב ס'איז לעבן די מזבח.

Speaker 1: ווייל די מצוה איז אז מ'זאל עס לייגן אויף די מזבח. נישט אז דו טארסט נישט נוצן די ערבה וואס דו האסט שוין גענוצט אויף די מזבח. ס'איז אביסל מאדנע, ער ברענגט שוין דא די לשון **ואין אדם יוצא.** וואס קומט אריין? מ'האט געהאלטן אז מ'זעט די סדר פון ערבות, אז מ'ברענגט די כהנים ברענגען פאר די מזבח, ס'שטייט נישט אז יעדער איינער ברענגט. סאו וואס טייטש **אין אדם יוצא?** זעט אויס אז ס'מיינט מ'איז נישט יוצא. מ'ווייסט נישט.

און וואס איז די שיעור? **אפילו עלה אחד בבד אחד.** נישט קלאר, אויף דעם דארף נישט זיין צוויי ערבות.

Speaker 2: אה.

Speaker 1: **אפילו עלה אחד בבד אחד**, און מ'איז אויך יוצא. לכתחילה האט מען געברענגט מסתמא מער, אבער... ער זאגט מער דעם אויבערשטן.

מצוות ערבה: סדר הבאה במקדש, דינים בשבת, חבוט ערבה והקפות

הלכה ב (המשך) — סדר הבאת ערבה במקדש

Speaker 1: וואס קומט אריין? מיר האבן געהאלטן אז מיר זעען די סדר פון ערבות אז מ'ברענגט, די כהנים ברענגען פאר די מזבח. ס'שטייט נישט אז

יעדער איינער ברענגט. סאו וואס טייטשט "ואין אדם יוצא"? זעט אויס אז ס'מיינט מ'איז נישט יוצא. מ'ווייסט נישט.

וואס איז די שיעור?

Speaker 2: יא?

Speaker 1: דו ביסט מסכים?

Speaker 2: יא, אפילו עלה אחד ובד אחד.

Speaker 1: אויף דעם דארף נישט זיין צוויי ערבות. אה, זייער גוט. אפילו עלה אחד ובד אחד איז מען אויך יוצא. אוודאי, לכתחילה האט מען געברענגט מסתמא מער, אבער... ער זאגט מער דא ווי יוצא. מ'ברענגט גאנצעטע פלענטס פון דעם. אבער מ'איז יוצא אזוי.

כיצד היתה מצותה? וויאזוי פלעגט מען... אינטערעסאנט, "היתה מצותה". לכאורה דארף מען יעצט אויך. יעצט איז אן ענין. בשעת די ביהמ"ק וועט מען עס טון. I don't know. דער סדר איז אזוי: **בכל יום ויום בשבעת הימים היו מביאין...** פארוואס זאגט ער נישט "יביאו"? איך ווייס נישט, ס'איז מסתמא דא דא עפעס אן ענין. דאס ווערט גערופן מנהג זקנים? אדער... וועלן מיר זען, וועלן מיר זען. אבער אויב איז עס מנהג זקנים, איז גארנישט ארויסגעווען ווי לאנג ס'איז געווען ביז מ'האט געטוישט די זקנים. לעתיד לבוא וועט זיין נייע זקנים מיט נייע מנהגים. ניין, איך זע נישט. דער רמב"ן זאגט אז די חבטה איז מנהג נביאים. אבער דער עצם הערבה איז הלכה למשה מסיני. איך מיין אזוי.

מורביות של ערבה – גאנצעביימלעך

און וואס טוט מען? יעדן טאג ברענגט מען מורביות של ערבה. מורביות מיינט וואס? איך מיין אז ס'מיינט פשוט א גאנצע... נישט א שטיקל ערבה, נאר א גאנצע בוים אזוי, א גאנצע ביימעלעך פון ערבה. **וזוקפין אותן על צדדי המזבח**, מ'שטעלט עס ארויף אויף די זייט פון די מזבח, **וראשיהן כפופין על גבי המזבח**. דאס איז די סוד פון "הלוקח כאגמון ראשו", פארשטייסט? די ערבה, ער בייגט זיך א בייג, ער בוקט זיך אזוי קולפי המזבח.

תקיעות ביי הבאת ערבה

ובעת שהן מביאין אותה וסודרין אותה, ס'איז געווען א מעמד הבאה, יא? דאס איז געווען די זאך. מ'האט עס געברענגט, **תוקעין ומריעין ותוקעין**. מ'האט געבלאזן. ס'איז דא א זאך אז מ'טאר נישט ברענגען א בוים אין די ביהמ"ק, יא? ס'איז דא א לאו וואס דער רמב"ם האט אויסגערעכנט. איינפלאנצן, אה. מ'ליגט עס נישט אראפ אז ס'זאל אויסקוקן ווי ס'איז איינגעפלאנצט, מ'לייגט עס שוין אויף די מזבח. אקעי, איך ווייס נישט. דו פרעגסט א קונטרס, מ'ווייסט נישט.

דער מקור פון ראפשיצער מנהג

און מ'בלאזט. דאס איז דער מקור פון די ראפשיצער וואס זיי בלאזן שופר הושענא רבה. אויך איז עס משום שמחה, נישט אז מ'זאל מיינען אז ס'איז וועגן אזוויי שופר ראש השנה. אויך איז שופר ראש השנה פאר שמחה, אזוויי ס'שטייט ביי חסידות. אידן האבן אן ענין פון וויינען אז ס'איז אזא שמחה. הער אויך מיט די אנגעצויגענע אידן, זיי זאלן אויך ווערן צו וויינען. מ'טאר נישט. יא, תשעה באב וויינט מען, און דעמאלטס איז דער ראפשיצער צדיק און ער וויינט נישט. אקעי, אקעי, געגוג, געגוג. אבער הושענא רבה, וואס שטייט אין די שולחן ערוך אז ס'איז משום שמחה, דעמאלטס וויינט ער. ס'איז נישט קיין נארמאלער מענטש, דער ראפשיצער זיידע, שוין.

הלכה ג – ערבה בשבת

"חל יום שביעי של ערבה להיות בתוך החג", און שבת טוט מען עס נישט אויב ס'איז סתם אזוי א נארמאלע טאג, איין זוג פון ערבה. אבער ווען יא? **"אלא אם כן חל יום שביעי להיות בשבת, זוקפין אותה בשבת, כדי לפרסמה שהיא מצוה"**. אויב דער זיבעטער טאג, דער זיבעטער טאג איז עפעס א ספעציעלע טאג פון יום ערבה, דעמאלטס איז מען מער עוסק אין די מצוה פון ערבה, דעמאלטס אפילו ווען ס'איז שבת טוט מען עס יא. כדי עפעס צו זאגן אז ס'איז א מצוה, זאלסטו נישט מיינען אז ס'איז נאר א מנהג. ניין, ס'איז א מצוה, און מ'מעג עס טון שבת. ס'איז נישט דא קיין חשש, ווייל מ'טוט דאך עס נאר אין מקדש, און מקדש איז זריזין היימיש. אפילו א גאנצע וואך איז נישט אן אמת'דיגע חשש, ס'איז נאר אזוי ווי מענטשן זאלן זיך צעמישן מיט לולב, ווייל זיי וועלן מיינען אז לולב איז אויך שבת. און דא פעלט אויס דער ענין לפרסם שהיא מצוה, ווייל ס'שטייט דאך נישט אין ערגעץ, ס'איז נאר הלכה למשה מסיני.

סדר הכנה ערב שבת

יעצט זאגט ער וויאזוי דער מנהג, וויאזוי טוט מען עס?

Speaker 2: איך מיין לגבי שבת, רייט?

Speaker 1: אה, גערעכט. **"מביאין אותן מערב שבת למקדש ומניחין אותן בגיגיות של זהב"**. פארוואס? פארוואס של זהב? פאר כבוד בית המקדש. פארוואס לייגט מען עס בכלל אריין אין וואסער אין גיגיות? **"כדי שלא יכמושו"**, ס'זאל נישט ווערן פארוועלקט. **"ולמחר זוקפין אותן על גבי המזבח"**, מ'לייגט מען עס אן אויפן מזבח, ס'טייטש מ'נעמט עס ארויס פון די גיגיות. **"ובאים העם ולוקחין מהן ונוטלין אותן כדרך שעושין כל יום"**, דער עולם שאקלט מיט עס, דער עולם נעמט עס, הייבט עס אויף אזוי ווי מ'טוט מיט די לולב. ס'טייטש אן נענועים, ס'זאגט נישט "מנענעין אותן", "נוטלין אותן".

פשט פון "נוטלין אותן"

זאגט דער רמב"ם, **"ערבה זו הואיל ואינה בפירוש בתורה"**, איז דאס וואס מענטשן זענען נישט יוצא בערבה שביעית. ס'איז דא עפעס אן ענין אז מ'נעמט עס. איך ווייס נישט וואס מ'טוט דערמיט. "נוטלין" מיינט אזוי ווי נטילת לולב. מ'נעמט עס אזוי ווי מ'נעמט די לולב, אן די נענועים. אה, און וואס איז א סגולה? וואס טוט מען דערמיט? גארנישט, מ'נעמט עס. מ'דרייט זיך ארום דערמיט. זאגט דער רמב"ם, און וועגן דעם שטימט שוין וואס ער זאגט אז "אין יוצאין בערבה של מצוה", ווייל ס'איז דא אן ענין פון נטילה. זאלסטו נישט מיינען אז דו קענסט אויפהייבן דיין אייגענע ערבה, דו דארפסט נעמען די ערבה וואס איז געווען אויף די מזבח.

הלכה ד – ערבה בזמן הזה

וערבה זו, הרי הוא אומר בפירוש בתורה, "ערבי נחל". איינער האט גענומען את כל שבעת ימי החג זכר למקדש, אלע אנדערע זאכן. אפילו יעדער ברכת המזון האט ער געמאכט א תקנה אז מ'זאל נעמען לולב זכר למקדש, אבער ערבה האט ער נישט געמאכט די תקנה. נאר וואס יא? דאס הייסט, מ'וואלט געווען געזאגט אז אפילו היינט ווען ס'איז שוין נישטא קיין מקדש, זאל מען נאך אלץ מאכן עפעס, וואס איך ווייס, מ'זאל עס לייגן ארום די בלעמער אין בית המדרש, אדער עפעס, אדער נעמען עקסטערע ערבות. אבער מ'האט נישט געמאכט די תקנה, **אלא ביום השביעי בלבד** האט מען יא געמאכט די תקנה, **שנוטלין אותה בזמן הזה**, די זיבעטע טאג, וואס די זיבעטע טאג האט מען געטון אפילו בשבת. ווייל גוט, סאו דאס איז די מער חשוב'ע טאג? דאס טוען אונז אויך. וואס איז פשט פון די מער? אונז טוען עס אפילו שבת.

פארוואס הושענא רבה קומט נישט אויס שבת

נאר אינטערעסאנט, צו וויסן, אז ס'קוקט אין די לוח, צו זען אז הושענא רבה קומט קיינמאל נישט אויס שבת. און פארוואס קומט נישט קיינמאל אויס שבת? ווייל בדוקא, דערפאר איז דא "לא אד"ו ראש". איינע פון די טעמים פארוואס הושענא רבה קומט קיינמאל נישט אויס שבת, איז וויבאלד אונז ווילן קיינמאל נישט פארפאסן די יום ערבה, און ווען ס'וואלט געווען שבת וואלט געווען א שטיקל פראבלעם, לויט די גאנצע חשבון וואס מיר האבן געהאט פון יום הראשון פון לולב. סאו, מ'האט געמאכט אן עצה אז ס'קומט נישט אויס שבת.

ענין פון "לעצטע טאג"

ס'איז מיר אלץ א פלא, וואס איז דאס אז דוקא ביום השביעי זאל קומען אויס צו בשבת, כדי ער זאל פארשוואכן די מצוה? לעצטע טאג. אלעמאל די

לעצטע טאג איז א מצב. ס'איז אמאל געווען עפעס א זאך, עני זאך, עני פארט. די לעצטע טאג, דאס איז די מצב אין די בית המקדש. לאמיר נעמען די פסוק "אסרו חג בעבותים", איז דאס די לעצטע טאג יום טוב? ניין, אסרו חג איז למחרת יום טוב. לעצטע טאג, אזוי ווי איך מיין, די לעצטע טאג פון יעדע זאך. ס'הייסט, סוכות האט נאך א טאג שמיני עצרת, אבער די לעצטע טאג סוכות וואס מ'נעמט אין לולב, מאכט מען עפעס א מצב פון די ערבה. אז אפילו וועסטו פארשטיין.

הלכה ה — חבוט ערבה בזמן הזה

זאגט דער רמב"ם, וואס טוט מען היינט? **"לוקח בד אחד או בדים הרבה"**, ס'טייטש אנדערש ווי ער האט פריער געזאגט אז ערבה זאל מען נאר נעמען צוויי, דא קען מען נעמען איינס אדער מען קען נעמען אסאך, **"חוץ מהערבה שבלולב"**, נאכאמאל מדגיש אז ער דארף האבן אן עקסטערע ערבה. **"וחובט בה על הקרקע או על הכלי פעמים או שלש בלא ברכה"**. פארוואס בלא ברכה? ס'איז דא וואס דאס איז מנהג נביאים. די זאך אז אונז זאלן מיר זיין ביום השביעי, איז נישט קיין... ווען ס'וואלט געווען א מצוה דרבנן, וואלטן מיר געמאכט אז ס'איז שוין א מצות עצמו, אבער ס'איז נישט א מצוה דרבנן, נאר ס'איז א מנהג נביאים.

מנהג נביאים

וויאזוי רופט עס איז מנהג נביאים? נביאים זענען געווען שוין בזמן חורבן בית המקדש? ניין, ער רעדט בזמן המקדש. חביטת ערבה פלעגט מען טון בזמן המקדש. המקדש, אויף די נביאים. וויאזוי האבן די אידן עס גענומען? ס'קען זיין היינט איז אויך דא עפעס א חיוב, ווייל ס'איז א זכר למקדש. ס'איז דא ווי ר' יוחנן בן זכאי, איך ווייס נישט ווער האט מתקן געווען אז מ'זאל טון היינט אויך די זיבעטע טאג. אבער אונז טוען דאך נאך וואס מ'האט געטון אין בית המקדש. פארוואס מאכט מען חבוט ערבה? מ'פלעגט זען די נביאים וואס האבן זיך געדרייט אין בית המקדש, פלעגן דאס טון. חגי, זכריה, מלאכי, איך ווייס נישט ווער. אונז טוען זיי נאך. אבער א מנהג, אפילו ס'איז א מנהג פון די הייליגע נביאים, זאגט ער, דער חיוב "לא תוסיפו" איז ווען ער הייסט דיר עפעס טון, ווען דו מאכסט אים נאך איז עס נישט "לא תוסיפו".

טעם פון חבוט ערבה

מנחת פתים זאגט אז חבוט ערבה איז אן ענין פון שמחה. ער ברענגט צער, כפרה. אקעי, כפרה איז אויך א פרייליכע זאך. די גמרא שטייט אז ד' מינים קומען לרצות בכלל.

הלכה ו — הקפות מיט לולב

שוין, די גמרא ווייטער. **"בכל יום ויום"** — זאגט ער יעצט וויאזוי מ'פלעגט טון די הקפות, א נייע זאך. מ'פלעגט מאכן הקפות. **"בכל יום ויום היו מקיפין את המזבח בלולביהן"** — מיט די לולב, אבער ער מיינט מסתמא די ד' מינים — **"בידיהם פעם אחת, ואומרים אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הושיעה נא"**. זייער גוט. דאס איז עקסטער פון די הלל, אויסער די הלל. אה, זייער גוט. **"וביום השביעי מקיפין את המזבח שבע פעמים"**. מ'זאגט זיבן הקפות, מיט זיבן מאל "אנא ה' הושיעה נא". **"וכך אנו נוהגין בכל המקומות שמניחין תיבה באמצע בית הכנסת"** — אינטערעסאנט, ס'זעט אויס ווי נישט אייביג איז דא א תיבה. דו געדענקסט אז מ'לערנט נאך אז די תיבה ליגט אין די פראנט. יעצט אינמיטן, איך קען ארומגיין. **"זכר למזבח, ומקיפין אותו בכל יום כדרך שהיו מקיפין את המזבח, זכר למקדש"**.

הלכה ז — לולב א גאנצן טאג

יעצט זאגט דער רמ"א נאך א נייע הלכה, אז די לולב האלט מען א גאנצן טאג אין די הענט. אזוי איז געווען די מנהג פון די נקיי הדעת איז געווען, אז א גאנצן טאג דרייט מען זיך מיט די לולב. **"כך היה המנהג בירושלים: יוצא אדם מביתו שחרית ולולבו בידו"** — ער גייט ארויס צופרי דאווענען מיט די לולב. **"ונכנס לבית הכנסת מתפלל והוא בידו"** — ער האלט עס נאך אלץ. **"ויוצא לבקר חולים"** — סיי וועלכע מצוה ער טוט אום יום טוב. אונז האבן דאך געלערנט אז מ'מעג טון ביקור חולים, ניחום אבלים ביום טוב ושבת, נעמט מען אויך מיט די לולב, **"והוא בידו"**. **"וכשיכנס למדרש"** — אויסער ווען מ'גייט אין בית המדרש אריין לערנען, ווען מ'גייט לערנען, ווען מ'גייט צום שיעור, דעמאלטס נעמט מען נישט מיט קיין לולב. **"שולחו לביתו ביד בנו וביד עבדו"**.

פארוואס נישט ביים לערנען

פארוואס שטערט לערנען? לערנען, אזוי ווי מ'האט געלערנט פון סוכה. "שבתא בוי צלותא". די דאווענען דארף קלארקייט. לערנען לערנט מען אינדרויסן פון סוכה, אן די לולב. לערנען איז א גאנץ אנדערע לעוועל. לערנען איז דוחה אלעס. מ'נעמט אוועק די לולב, מ'דארף זיך קענען דרייען מיט די הענט ווען מ'האט א חידוש.

לולב אין וואסער — שבת, יום טוב, חול המועד

זאגט דער רמב"ם ווייטער, **"מקבל את האשה עלילה מיד בנה ובעלה"** - ס'איז א סמיכות, ער האט יעצט געזאגט אז מ'שיקט עס אין צייט אזוי אז מ'שיקט עס אהיים, נעמט מען עס איבער מיד בנה ובעלה, **"ומחזירתה למים בשבת"**. יעצט איז די שאלה, מ'וויל האלטן פריש די לולב, לייגט מען עס אין וואסער. איז די שאלה צו מ'מעג עס ארייינלייגן בשבת. זאגט ער, מ'מעג, בשבת מעג מען עס צוריקלייגן. מ'טאר נישט לייגן קיין פרישע וואסער, אבער מ'מעג עס ארייינלייגן אין די זעלבע וואסער, **"מה שאין נותנין לולב בשבת"**. פארוואס ארייינלייגן, צוריקלייגן אין די וואסער איז נישט קיין חשש פון... אקעי, ווייל ס'איז אראפגעריסן, ס'הייסט נישט זורע אדער עניטינג, מ'מעג. אבער מ'לייגט נישט צו קיין נייע וואסער.

לכאורה, לכאורה, לשבת טאר מען נישט צולייגן נייע וואסער, אבער ביום טוב, מוסיפין, מעג מען צולייגן מער וואסער. אבער אויך הייסן הייסט מען אים נישט, אין יום טוב איז לכאורה אויך נישט קיין צו פיל טרחא פון גיין יעצט אומשעפן וואסער. ובמועד, מעג מען אפילו מחליף זיין די וואסער. איך ווייס נישט קלאר. א טרחא? ס'איז א טרחא. די זעלבע זאך פארוואס יום טוב טאר מען נישט מחליף זיין. ובמועד מעג מען צוגיסן, אבער נישט אינגאנצן טוישן די וואסער, ווייל דאס וואלט געווען א גרעסערע טרחא.

הלכות לולב — פרק ז: מחליפין מים במועד, הדס שבלולב, ואתרוג

מחליפין מים במועד — הידור מצוה לשמור די מינים פריש

Speaker 1:

און פון יום טוב, פאר א דבר מצוה, במועד מעג מען אפילו מחליף זיין די וואסער, גיין שעפן נייע, אויסגיסן די אלטע. ס'שטייט אין די משנה און אין די גמרא, מחליפין מיינט מען זאל, נישט אז מען מעג. ווייל ס'איז אן ענין וואס זאל האלטן...

לכאורה, לולב מיינט דא די הדסים ארויס, ווייל די לולב ווערט נישט רואינט. דער רמב"ם זאגט קלאר אין מורה נבוכים פארוואס דער אייבערשטער האט געזאגט א לולב. איינער פון די ראיות זאגט ער אז די מינים האלטן זיך פריש א גאנצע וואך. דאס הייסט, די אתרוג זעסטו, די עפל האט זיך נישט געהאלטן פריש א גאנצע וואך. אן אתרוג האלט זיך בעסער פריש. און ממילא איז א הידור מצוה, מען האלט עס פריש, מען לייגט עס אריין אין וואסער.

און מ'האט גערעכנט אז ווען מ'רעדט דא לולבים מיינט מען די מינים, ווייל ער האט פריער געזאגט "ולולביהם בידיהם", מיטביידע הענט, מיינט מען נישט לולב אליין.

קריטיק אויפן עולם — מ'זאל טון אזוי ווי ס'שטייט אין די משנה

און דא, איך האלט אז ס'איז א גרויסע ענין געווען מ'זאל מקיים זיין די משנה כפשוטה. היינט איז דא א גאנצע ליסט פון פאטענטן וואס יעדער איינער האט ווי זיי דערציילן פריש. איך ווייס נישט וואס איז ראנג צו טון וואס שטייט אין די הייליגע משנה, און עס לייגן אין א קאפ וואסער. און ער ווייזט אזוי ווי... און אזוי טוען זיי דאך א גאנץ יאר מיט די פלאווער. ס'קומט אן, דער סוכות'דיגער עולם הייבט זיך אן צו טרעפן פאטענטן, זיי ווערן אלע באטענעס.

הער אויף קריטיקירן כלל ישראל ווייטער. מ'זאל טון אזוי ווי ס'שטייט אין די משנה, ס'איז א מצוה, ס'איז א חיוב. ווער ס'טוט אנדערש? ס'איז אזוי ווי עסן מצה. מאך נישט קיין נייע מעשיות.

הלכה כ"ו: הדס שבלולב — אסור להריח בו

Speaker 1:

שוין, זאגט דער רמב"ם, **"הדס שבלולב"**, א נייע הלכה, וואס איז זייער ענליך צו ער איז געענדיגט מיט די נוי סוכה, וואס איז אן ענליכע הלכה, **"אסור להריח בו"**, א הדס האט א גוטע שמעק, אבער מען זאל נישט שמעקן דערפון, **"מפני שאינו ראוי אלא לריח"**. ווייל וויאזוי איז דער תשמיש, וויאזוי מ'באנוצט א הדס אינמיטן יאר איז ריח? איז ווען דו גייסט עס טון יום טוב, איז פשט אז דו גייסט נוצן א הדס די זעלבע וועג ווי מ'נוצט עס א גאנץ יאר, און מ'טוט נישט אזוי. אזוי ווי מיר האבן געלערנט לגבי נוי סוכה, אז מ'גייט עס נישט נוצן פאר אנדערע זאכן נאר פאר די נוי פון די סוכה. **"הואיל והוקצה למצוה, יהיה אסור להריח בו"**.

דיסקוסיע: וואס מיינט "אסור להריח"?

Speaker 2:

ס'איז נישט ראוי. ס'איז אן איסור גמור?

Speaker 1:

ס'איז אן איסור גמור.

Speaker 2:

איך מיין, אז ווען מ'שמעקט נישט איז אן איסור, מ'טאר נישט שבת שמעקן למשל פון א דבר מחובר אדער וואס?

Speaker 1:

איך ווייס נישט.

Speaker 2:

דו פרעגסט א גוטע קשיא, דו האסט דאך געלערנט אז ריח האט נישט קיין מעילה למשל. וויאזוי נוצט מען עס?

Speaker 1:

איך ווייס נישט. איך פארשטיי נישט. נישט צולייגן קאפ אז מ'שמעקט. אז מ'שמעקט... אזוי ווי ס'קומט אריין מאכן א ברכה, ס'מוז עס א נערנען. איך פארשטיי נישט. וואס זאגט טאר מען? עפעס פעלט מיר דא עפעס. איך ווייס נישט וואס ס'מיינט.

Speaker 2:

אפשר מיינט עס נעמען צו א... ברענגען צו א צווייטער.

Speaker 1:

ניין, מ'דארף עס אביסל קוועטשן די בלעטלעך אז ס'זאל ארויסקומען א ריח.

Speaker 2:

דאס מאכט סענס. אדער צוברעקלען אביסל, סתם אז דו געסט נישט ארויס די זעלבע ריח ווי ווען דו געסט עס א קוועטש.

Speaker 1:

קען זיין, אבער דא מאכט ער א חילוק.

חילוק בין הדס לאתרוג

Speaker 1:

אתרוג האט דאך אויך א גוטע ריח, ס'איז דאך דא א ברכה פון והנותן ריח טוב בפירות. **מותר להריח בו**, ווייל ס'איז שוין גענוג קלאר אז יעצט האלט מען עס פאר די מצוה, ווייל **ס'איז הוקצה למצוותו מאכילה**. מ'קען דאך עס ווען אויך עסט, און מ'עסט עס נישט, מ'האלט עס נאר פאר ריח, און מיט דעם ווייזט עס.

פון דא איז א ראיה אז מ'דארף נעמען א טעם אין אתרוג וואס איז ראוי לאכילה.

Speaker 2:

אלע אתרוגים זענען ראוי לאכילה. דו האסט נישט ליב איז דיין פראבלעם.

Speaker 1:

אקעי, איך וויל דיך זען ארייגבייסן אין א גרויסן יאנעווער אתרוג.

Speaker 2:

מאך עשר צוויי ביצע.

Speaker 1:

אקעי, מ'קאכט עס מיט צען טעג מיט א באנטש צוקער, און מ'זאל נישט פילן די שארפע טעם.

Speaker 2:

אקעי, ווייטער. דו האסט געענדיגט, ס'איז דיין קשיא, דו האסט עס נישט ליב.

Speaker 1:

אקעי, יא. איך וויל נאך האבן עפעס קריטיק אויף כלל ישראל אין א פרק וואו דו האסט טאקע קריטיקירט דעם עולם אזוי שטארק.

הלכה כ"ז: אתרוג — אסור לאכול כל יום השביעי

Speaker 1:

וואס איז לאכול עשרה כל יום השביעי? זאגט דער רמב"ם, אז מילא עשרה איז היקצה לאכילה. די מקצה איז צו ווייזן אז יעצט איז עס א מצוה, אז ס'איז נישט סתם עפעס. מילא, וויאזוי ווייזט עס? שמעקן מעג מען, אבער מ'ווייזט עס מיט נישט עסן.

מילא, וועגן דעם זאל מען עס טאקע נישט עסן כל יום השביעי, נאר **שאין היקצה למקצת היום**. אפילו אויב מ'האט שוין געענדיגט טשאקלען און ס'איז שוין נאכמיטאג, טאר מען עס נאך אלץ נישט, ווייל **היקצה לכולו**. אבער **ובשמיני מותר לאכלו**, שמיני עצרת מעג מען שוין עסן.

Speaker 2:

אוודאי. א גרויסע ענין.

Speaker 1:

אוודאי, זייער גוט.

בזמן הזה — שני ימים טובים

Speaker 1:

ווּאלט שוין זמן הזה, **שנה עוצם שני ימים**. דאס שטימט מיט די מעשה פון רבי יודן, די מעשה פון רבי יודן וואס האט צוזאמגענומען די אתרוגים און ער איז געפארן ערגעץ.

Speaker 2:

יא, ס'איז א באקאנטע מעשה אין ירושלמי, א בעל צדקה האט געהייסן רבי יודן. שטימט, מ'האט עס צוזאמגענומען ווייל דער עולם האט געמאכט קאמפאטש אין מיני עצרת, ס'איז געווען א גוטע מארק.

Speaker 1:

ס'שטייט אין מפורש'ן משנה: **"מיד התינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן"**.

Speaker 2:

אה, גערעכט.

דין שמיני עצרת בזמן הזה

Speaker 1:

עניוועס, **בזמן הזה, שני ימים טובים, אף על פי שאין נוטלין לולב בשמיני, איז דער אתרוג**... מ'איז דאך נישט נוטל לולב בשמיני. פארוואס טאקע?

Speaker 2:

פארוואס נישט? אזוי?

Speaker 1:

אין זכר עסט מען אן א ברכה, אבער לולב און אתרוג נעמט מען נישט. קען זיין ווייל מדאורייתא איז דאך נאר דא יום הראשון, און מ'האט עס נאר געמאכט אלס זכר למקדש, און אין מקדש איז דאך נישטא קיין ספיקא דיומא.

Speaker 2:

איך הער, ס'איז א שיינע תורה.

Speaker 1:

אתרוג אסור בשמיני, כדי שיהא אסור בשמיני בזמן שהיו עושין שני ימים, הוי ספק של ספק שביעי. איז אבער דער אתרוג אסור בשמיני עצרת.

הפריש שבעה אתרוגין

Speaker 1:

שמיני עצרת, **הפריש**... שבעה ימים?

Speaker 2:

דעמאלטס איז יא, אבער כסדר.

Speaker 1:

כל אחד ואחד יוצא בלולבו ואוכל למחר, ווייל דעמאלטס איז נישטא די זאך אז ס'איז הוקצה למצוותו, ווייל ס'איז מוקצה געווען פאר איין, ווייל יעדער איינער האט מוקצה געווען איין אתרוג, איז שוין גענוג. מ'האט גענוג געוויזן אז יעדער אתרוג האט א שליטה.

ס'וואלט געווען א שיינע מנהג אויך, איך קויף מיר זיבן אתרוגים, איינס פאר יעדן טאג.

Speaker 2:

אקעי, יישר כח.

Speaker 1:

יישר כח, חנינא.